

TRO INNSIKT UTSYN HÅP

ST. OLAV

KATOLSK KIRKEBLAD NR. 1 - 2019

«Det handler alltid om misbruk av makt»

Pavens rådgiver p. Hans Zollner om overgrepene s. 44

Migrasjonsdebatt: Født med flyttefot s. 12

Katolsk profil: Pierre Teilhard de Chardin s. 32

Min menighet: Stabekk s. 50

Klostertanker: Søster Mette André sen OP s. 66

Troskap

Katolikker er ikke «født sånn», men «blitt sånn», enten ved dåp eller konversjon.

Det er ikke så merkelig. Underligere for mange er nok dette: Hvor vi enn befinner oss i verden forblir vi, uten videre formaliteter, medlemmer av den ene og samme kirke, hva enten vi ble døpt inn i den eller har sluttet oss til den etter moden overveielse. Vår kirke kan – og bør – ha nasjonale og regionale særtrekk med røtter i stedlig kultur, men den er global i sitt vesen. Det faller oss ikke inn å melde oss ut og inn, om vi flytter fra ett land til et annet. Akkurat dét har det ikke vært så lett å vinne forståelse for i medier og rettsvesen i forbindelse med registrerings-saken. Vi er litt sære.

I ET STADIG MER AVKRISTNET samfunn virker nok også katolikkens holdning til sin kirke og til sin biskop sær. Vi har ikke valgt vår biskop, og han har ikke søkt sin stilling. Han er kallet, og styrer ikke med et demokratisk mandat, men med en apostolisk fullmakt. Så sentralt står han i Kirken at ingen messe i et bispedømme kan feires uten i enhet med ham. Prestene er helt avhengige av fellesskapet med ham. Vi holder oss ikke med privatpraktiserende prester. Det lydighetsløfte de avlegger til biskopen når de ordineres, og den fredshilsen han gir dem, stadfester at de er hans betrodde medarbeidere, og at de skylder ham lydighet.

Det siste ordet klinger ikke så godt i et moderne, sekulært øre. Lydighet forbindes gjerne med blind og ubetinget underkastelse. Slik skal det ikke være – og slik er det da heller ikke: Katolikker, både prester og legfolk, kan være uenig med sin biskop og gi uttrykk for det, og de kan påpeke forhold som de mener er kritikkverdige. Men for en katolikk er det selvsagt at bærebjelken i forholdet er og blir troskap og lojalitet. Den holdningen bygger ikke på en vurdering av biskopen

«Hva er det som gjør at katolikker holder fast på sin tro og sin Kirke midt i skammen over alt det rystende som er begått av noen av dens tjenere? Er det treghet, feighet eller likegyldighet? Antagelig ingen av delene.»

som person, men på en grunnleggende respekt for det embedet han er betrodd i Kirken.

Lojalitetsplikt er en selvsagt ting i det sekulære arbeidsliv. Man hverken uttaler seg eller oppfører seg på en måte som svekker virksomhetens interesser eller aktiviteter. Man lekker ikke interne, kontroversielle saker utad eller kritiserer overordnede handlinger offentlig, uten å ha særdeles gode grunner for det. Det samme bør selvfølgelig gjelde i Kirken. Vi har alle, prest som leg, et medansvar for dens omdømme.

DET KAN VÆRE BELASTENDE å være katolikk når Kirken angripes i mediene. Dessverre skjer det ofte med god grunn – om ikke alltid. Det har heldigvis vært få tilfeller i Norge av at prester har begått overgrep, men vi tilhører en verdenskirke,

og smerten over de mange avsløringene i andre land rammer også norske katolikker med full styrke. Noen reagerer så sterkt og fortvilet at de forlater Kirken. Men noen masseutmeldelse har vi ikke sett.

Hva er det som gjør at katolikker holder fast på sin tro og sin Kirke midt i skammen over alt det rystende som er begått av noen av dens tjenere? Er det treghet, feighet eller likegyldighet?

Antagelig ingen av delene. For en katolikk er troen og Kirken uadskillelige. Sikkert en fremmed tanke for mange i et land der kristentroen tradisjonelt har vært mer forbundet med det inderlige og selvopplevde enn med fellesskapet og den enheten man er del av. Religion har hos oss vært mer knyttet til lønnkammeret enn til et hellig samfunn. Rett nok er troen et personlig og fritt tilsvaret til det Gud har åpenbart, men dette er ikke en isolert handling, sier vår katekisme: «Ingen kan tro alene, slik som ingen kan leve alene. Ingen har gitt seg selv troen, like lite som noen har gitt seg selv livet».

VI HAR INGEN GRUNN til å ta lett på alt det forkastelige som er gjort av Kirkens tjenere i fortid og nåtid. Samtidig vet vi jo at det er den samme Kirke som har brakt troens budskap videre ned gjennom historien like til denne dag. Det er gjennom Kirken vi innlemmes i kristenlivet.

Derfor forblir katolikker flest tro mot sin kirke, også når det stormer som verst. Joda, vi er nok litt sære. For oss hører tro og troskap sammen. •

NILS HEYERDAHL
REDAKTØR

70

Aktuell bok: Unn Falkeid om pavetiden i Avignon.

Innhold

- 5 Biskop Berislav** har ordet
6 Min tro: **Stephen Trotter**
10 Norske kirkeskatter: **Døpefonten i Skjeberg kirke**
12 Aktuelt: **Marta Bivand Erdal** om migrasjon
17 **Henrik Syse:** Migrasjonens moralske dilemmaer
18 De kom og ble: **Ines** fra Chile
23 Kunst: Madonna of the Woods av **Helene Knoop**
25 Aktuelt: **Werner G. Jeanrond**
28 Sannhetsserum ved **Bjørn Are Davidsen**
30 Signert: **Alexander Golding**
31 Aktuelt: **Jon Fosse** får egen festival
32 Katolsk profil: **Pierre Teilhard de Chardin**
37 Guds ord: Se, vi går opp til Jerusalem
38 Reise: Sveriges Nationalmuseum
43 Quiz
44 Aktuelt: **Hans Zollner**
48 Caritas om krisen i **Venezuela**
50 Min menighet: Stabekk i Bærum
54 Aktuelt: Norge rundt
56 Aktuelt: Verden rundt
58 Betragtninger. **Georg Fr. Rieber-Mohn:** Dødsstraffen – og paven
62 Min søndagsmiddag: Klippfisk med nypoteter
64 Refleksjoner. **Thomas Thiis-Evensen:** Hva skal vi med dannelse?
66 Klostertanker. **Søster Mette Andréen:** Å være glad i livet
68 Film: **Mel Gibsons** *The Passion of the Christ*
70 Aktuell bok: **Unn Falkeid** om pavetiden i Avignon
74 Bokomtaler og debatt
82 Aktuell bok: *Til vår frues pris* av **Mgr. Torbjørn Olsen**
85 Nytt om navn og kalendre
87 Minneord
91 Utgangssord: *Offergaven* av **Pierre Teilhard de Chardin**

Min tro: Stephen Trotter.
Side 6.

De kom og ble: Ines fra Chile.
Side 18.

Aktuelt: Werner G. Jeanrond.
Side 27.

ST. OLAV

St. Olav – katolsk kirkeblad hvori opptatt «Klippen» (Midt-Norge, 1950–78), «Stella Maris» (Nord-Norge, 1950–68) og «Broen» (Landsdekkende, 1979–2009).

Utgis av:

Norsk Katolsk Bisperåd
 Nr. 1–2019, årgang 131
 ISSN 0802-6726
 Oslo katolske bispedømme
 tlf.: 23 21 95 00
 Trondheim Stift tlf.: 73 52 77 05
 Tromsø Stift tlf.: 77 68 42 77

Adresse:

Akersveien 5, 0177 Oslo
 kirkeblad@katolsk.no
 www.katolsk.no/kirkebladet

Redaktører:

Nils Heyerdahl
 Hans Rossiné (ansv.)

Redaksjon:

Kathrine Låver
 Petter Stocke-Nicolaisen
 Marta Tomczyk-Maryon

Design og layout: Erlend Lans Pedersen

Gaver til bladet:

Fra Norge:
 Kontonr.: 3000.15.11110
 (gir skattefradrag)

Fra utlandet:

Sparebanken Sør
 Postboks 200
 4662 Kristiansand
 BIC/SWIFT: SPSONO22XXX
 IBAN: NO43 3000 2275 321

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Dersom intet annet er angitt, er bildene hentet fra katolsk.no

St. Olav kirkeblad redigeres etter prinsippene i Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

Redaksjonen tar intet ansvar for ikke-bestilt stoff.

Redaksjonsslutt: 01.03.19

Deadline neste nummer: 10.05.19

Trykk: United press
Opplag: 4000

Forside: Dan Petter Neegaard

FÅ ST. OLAV GRATIS HJEM!

• Send en sms til nr. 969 43 490 med kodeord **STOLAV** etterfulgt av navn og adresse

• Eller send en e-post med navn og adresse til **abonnement@katolsk.no**

NORGES ELDRE KATOLIKKER (NEK) inviterer til 5 års jubileums-sommerleir Mariaholm 22.-25. juli 2019

Etter fire vellykkede sommerleirer på Mariaholm inviterer vi til ny leir, den femte, mandag 22. – torsdag 25. juli 2019. Leiren er for alle over 55. Vi møter gamle kjente, blir kjent med nye, går turer, bader, gjør utflukter, ikke minst deltar i messer/bønner i kapellet. Altså en god balanse mellom det åndelige, seriøse, underholdende og ikke minst det sosiale. I år kommer biskop Bernt og holder foredrag for femte gang, noe vi setter stor pris på.

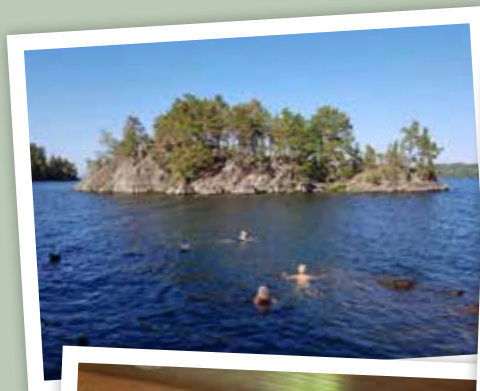
Sommerens leirprest er p. Erik Ruud, SM.

Pris: kr 1950

som inkluderer 3 overnattinger, 3 frokoster, 3 middager og 2 lunsjer. (Ta med dynetrekk, putevar, laken og håndklær. Kan leies for kr 75.)

**Påmelding innen 1. juli til
Nikoline Myklevik tlf. 992 60 730
nikoline.myklevik@hotmail.com**

**Du er registret når pengene er satt inn på konto
3000.32.36117**

*Vi gleder oss,
velkommen!*

Hilsen Styret

**PÅSKELEIRER
2019**

14.-21. april

**NORGES
UNGE
KATOLIKKER**

Norges Unge Katolikker arrangerer som alltid påskeleirer i den stille uke, både for konfirmanter og for dere som allerede er konfirmert. En påskeleir er en unik mulighet til å feire påskens mysterium sammen med likesinnede ungdommer, lære mer om troen og om hvorfor vi feirer påske og ikke minst tilbringe en fantastisk spennende og morsom uke i fellesskap med andre unge katolikker. Vi håper du blir med!

Konfirmantleir på Gulsrud/Harased leirsted

- For deg som er konfirmant, og er mellom 13 og 15 år.

Påske+ på Mariaholm leirsted

- For deg som er konfirmert, og er mellom 15 og 18 år.

MELD DEG PÅ NUK.NO → AKTIVITETER

Glem ikke ydmykhet

Kjære troende, Vår Kirke er Kristi brud! Det er det første som jeg ønsker å skrive til dere denne gangen. I august i fjor skrev jeg at det har kommet mye frem i mediene om overgrep begått av den amerikanske kardinalen McCarrick, om overgrep i Pennsylvania (USA), i det hele om onde gjerninger som har skjedd i katolske bispedømmer i USA. Og så skrev jeg at vi alle vet at vår Kirke er en annen, men vi er veldig triste, vi lider og gråter.

I den siste tiden står det fortsatt, særlig i kirkelige media, om mange overgrep som har skjedd i bispedømmer over hele verden. Avsløringene fortsetter og tar ikke slutt. De nye avsløringene om overgrep begått av Kirkens menn mot ordenssøstre i mange afrikanske bispedømmer og i India kommer også langsomt ut i massemedia og vil forskrekke oss. Igjen blir det å lide og gråte og stille spørsmål: Hvordan har det vært mulig, og hvorfor?

Men, tross alt dette: Vår Kirke er en annen. Hun er Kristi brud. Kristus er ydmyk av hjertet. Maria er Kirkens og vår mor. Hun er Herrens ringe tjenerinne. Veldig, veldig mange trofeller over hele verden er det de er kalt til å være: gode, troende, ydmyke, enkle, fattige, hengivne, hjelpsomme, og de står i tjenesten dag og natt for sine medmennesker og for Kirken. Derfor ber jeg dere: Glem ikke ydmykhet og ringhet som vi har fått fra Jesus og Maria.

DET ANDRE: Takk til Asia Bibi! Asia Bibi, en kvinne fra Pakistan som har sittet på dødscelle i mer enn åtte år anklaget

for blasfemi, er nå fri og kan reise til Canada. Hvor mye måtte hun lide og gråte! Denne katolske kvinnen har utført en tjeneste for Kirken, i motsetning til kardinal McCarrick og slike overgripere. Bli ikke redd for å elske Jesus og Maria og Kristi brud Kirken, kjære troende folk i Norge! Alt man gjør av ren kjærlighet, får skjønnhet og storhet. Gled dere over at vi har en Asia Bibi.

OG DET TREDJE: Det er vår Herre som leder sin Kirke, ikke vi. Med disse ord fra salme 37 ønsker jeg dere velsignet fastetid:

*Bli ikke harm på de onde.
Sett din lit til Herren og gjør det gode.
Ha din lyst og glede i Herren.
Legg din vei i Herrens hånd, stol på ham.*

+ Berislav Grgić

BISKOP BERISLAV GRGIĆ

– Kirken trenger unge folk

– Jeg synes det blir feil å be ungdommer og unge voksne vente med å engasjere seg til de har fått mer erfaring og blitt mer modne. Da mister man mye av det de har å by på, sier Stephen Richard Trotter (28).

TEKST: KRISTINE BERG FOTO: PRIVAT

Til daglig er Stephen stipendiat ved universitetet i Glasgow og skriver på sin doktorgradsavhandling i sosiologi. Ved siden av studiene er han aktiv i Norges Unge Katolikker (NUK). Arbeidet med barn og ungdom engasjerer stort.

– Å være leder er mye arbeid, det er slitsomt, men man får så mye igjen for det!

FULL PAKKE

Stephen er vokst opp i Oslo, dels i St. Olav menighet og dels i St. Hallvard.

– Jeg er døpt, fikk første kommunion og ble konfirmert i St. Olav. Jeg gikk også grunnskolen på St. Sunniva, så det har vært full pakke!

Han ble første gang registrert som NUK-medlem allerede i 1994.

– De som har hatt meg som deltager på barneleir, vil si at jeg var et lite mareritt, jeg var veldig vrang. Men som syvåring begynte jeg å ministrere, og det hjalp nok litt, sier han og ler.

– Det var vel i tolv-, trettenårsalderen at ting falt på plass. Jeg gikk nemlig i klasse med en jente på St. Sunniva som var innbitt ateist. Vi hadde en tendens til å krangle og kverulere med hverandre. Jeg bestemte meg for at jeg ville vinne diskusjonene,

jeg ville svare for meg og kunne stå for det jeg trodde på.

SNEK SEG MED

Stephen ble tidlig engasjert i NUK. Han begynte i lokallaget i St. Olav, men siden han egentlig sognet til St. Hallvard, snek han seg til å bli med på lokallagsmøtene der også.

– Etter det bare ballet det på seg!

Han understreker hvor viktig fellesskapet har vært for ham.

– Jeg har vært veldig heldig med lederne og forbildene jeg har hatt da jeg vokste opp. Det har gjort det enkelt å bære med meg troen videre.

I dag sitter Stephen i ledertreningsutvalget og er avtroppende tursjef. Han har mange år bak seg i forskjellige verv.

– Som leder tar det noen år før du kan se fruktene av arbeidet, forklarer han og beskriver hvordan han pleier å se for seg hvem barna og ungdommene han er leder for, kommer til å bli.

– Så møter man dem igjen etter noen år, og om mulig er de enda mer fantastiske enn de var. Kanskje de var «ubrukelige nek» som sekstenåringene, men så blir de fantastiske ledere som voksne!

Han gliser og sier:

– Det er en fin påminnelse om at folk faktisk kan forandre seg. Folk har potensiale, >

STYRKE OG DRIVKRAFT: - NUKs virke strekker seg langt utover medlemmene. Det er mange NUK-ere rundt omkring som har vært drivkrefter i menighetene sine. Jeg mener at NUK er en enorm styrke for det katolske Norge, sier Stephen.

SPEIELL ATMOSFÆRE: Verdensungdomsdagene forandrer stedene de besøker, mener Stephen. – Arrangementet skaper en spesiell atmosfære i vertsbyen, det er som om det hele er litt utenfor tid og sted, sier han. Her fra Krakow i 2016. FØTO: Ivan Vu, NUK.

«Av og til trenger man liv og røre i for eksempel et menighetsråd, man trenger å få inn nye innspill og friskt blod.»

og som leder skal man la folk være seg selv og gi dem lov til å utfolde seg.

– *Hva betyr NUK for katolske ungdommer i Norge i dag?*

– NUKs virke strekker seg langt ut over medlemmene. Det er mange NUK-ere rundt omkring som har vært drivkrefter i menighetene sine. Jeg mener at NUK er en enorm styrke for det katolske Norge. Her i Skottland finnes det ikke noe organisert ungdomsarbeid på nasjonalt plan, og det savner jeg.

VERDENSUNGDOMSDAGENE

Stephens siste oppdrag som tursjef i NUK var å ha ansvaret for den norske delegasjonen

til Verdensungdomsdagene. Initiativet til Verdensungdomsdagene kom fra pave Johannes Paul II. Han ønsket å snu trenden, å få ungdommene tilbake til Kirken igjen. Arrangementet har siden 1984 blitt gjennomført nesten annet hvert år. I år gikk turen til Panama og samlet rundt 700 000 ungdommer fra hele verden.

Stephen forsøker å forklare hvordan det er å være tilstede når horder av troende ungdommer inntar en enkelt by og beleirer den i dagevis med bønn og tilbedelse.

– Det er vanskelig å oppsummere og å beskrive. Arrangementet skaper en spesiell atmosfære i vertsbyen, det er som om det hele er litt utenfor tid og sted. Som akademiker

synes jeg det er et veldig fascinerende fenomen, og som ung troende er det også veldig interessant. Jeg har snakket med vertskapet fra tidligere arrangementer, og alle sier det samme: Verdensungdomsdagene forandrer stedene de besøker.

PAVENS BUDSKAP

I år, som i alle de foregående årene, var paven tilstede under arrangementet. Men greier en mann på godt over 80 år å kommunisere med ungdommene?

– Det er én ting som slår meg med paven: det har ingenting å si hvem som er publikum. Han har en helt spesiell væremåte og karisma. Selv om han bare er

TIL PANAMA: Stephens siste oppdrag som tursjef i NUK var å ha ansvaret for den norske delegasjonen til Verdensungdomsdagene i Panama. Der samlet rundt 700 000 ungdommer fra hele verden seg i januar i år.

en figur på storskjerm foran flere hundre tusen mennesker, så kjennes det som om han snakker til noen få. Og selv om han snakker spansk eller italiensk, får jeg med meg mye mer enn jeg burde med tanke på at jeg ikke kan språkene. Vanligvis mister man fokus når man ikke forstår, det skjer ikke når jeg hører pave Frans. Han har en helt spesiell gave.

KIRKENS NÅTID

På årets avslutningsmesse snakket pave Frans om ungdommenes rolle i Kirken. Han pekte på at ungdommer ikke bare er Kirkens fremtid, men at de er Kirkens nåtid. I budskapet hans lå det også indirekte kritikk rettet mot de eldre generasjonene som ble utfordret til å skape mer rom for de yngre.

– Av og til trenger man liv og røre i for eksempel et menighetsråd, man trenger å få inn nye innspill og friskt blod. Jeg traff aldri menighetsrådet gjennom formelle møter da jeg satt i lokallaget. Hvorfor ikke? spør Stephen retorisk.

– Det er viktig å myndiggjøre og ansvarliggjøre ungdom, det er ikke vits i å holde igjen og tviholde på makten. Hvor skal unge folk få ledererfaring, om ikke i de trygge rammene Kirken gir? Jeg har vært heldig som fikk prøve meg i forskjellige verv tidlig. Jeg har uten tvil gjort mange feil på veien, men det tror jeg at jeg har hatt godt av.

Å VÆRE FORBILDE

– Hva kan Kirken gjøre for at de unge forblir i menighetene?

– Det er ingen enkle svar på dette, det er litt som høna og egget. Skal man trekke unge til Kirken, må det være unge folk der som de kan se opp til, sier Stephen.

– Jeg gjorde feltarbeidet mitt i Bodø. Det var rart å være nesten den eneste unge voksne i menigheten. Jeg jobbet i bar på kveldstid, og var ofte ikke hjemme før fire

på søndag morgen. For å rekke bussen måtte jeg stå opp allerede klokken ni for å komme meg til messe. Men jeg bestemte meg for at jeg skulle på messe uansett. Jeg velger å tro at ungdommene i menigheten som så meg der søndag etter søndag, kan ha latt seg smitte og inspirere.

Stephen peker på hvor viktig det er å ha gode forbilder rundt seg.

– Vi oppfordres ofte til å se til helgener som forbilder, og det har selvfølgelig sin verdi, men jeg synes ikke man skal undervurdere verdien av å ha et par levende forbilder også, noen som er nærmere i både alder, tid og sted.

Han forteller hvor mye det betød at

STEPHENS TO FORBILDER

1: Min mor! Og det er en selvfølge. Det var jo noen som måtte få på oss søndagsklærne og få oss til å stå på rekke og rad og oppføre oss. I en storfamilie er det en heltegjerning som ikke kan undervurderes.

2: Pedro Barrera. Han er et bunn-solid menneske, man vet nøyaktig hvor man har ham. Han har vært tursjef i NUK, og hans lederstil og lederevne har vært en stor inspirasjon for meg!

biskop Bernt tok seg tid til å reise til Panama i år for å være sammen med de norske ungdommene.

– Det viser at vi verdsettes! Og man blir jo inspirert til selv å gjøre litt mer og ta mer ansvar. For hvis biskopen tar seg tid, da er kanskje Kirken verdt min tid også?

IKKE VÆR TRANGSYNT

– Hvis du fikk besøke deg selv som fjortenåring og gi ditt fjortenårige jeg en beskjed fra fremtiden, hva ville du sagt?

– Ikke vær så trangsynt! Jeg var nok en litt typisk tenåring som mente han hadde alle svar og visste best. Det er kanskje ikke lov å sette ordet «rasshøl» på trykk, men det var nok det jeg var.

– Har du forandret deg da?

– Jeg har nok ikke samme behov for å hevde meg selv som jeg hadde som tenåring. Jeg står støtt i min tro, og dét kom faktisk gjennom å møte utfordringer og gå på noen smeller. Det gir meg perspektiver som i alle fall jeg ikke hadde som fjortenåring. Og det viser kanskje at om man får anledning til å utfolde seg, og blir oppmuntret, så går det til slutt bra. Av egne erfaringer prøver jeg ikke å skue hunden på hårene når jeg møter vanskelige fjortenåringer. •

MONUMENTAL SKULPTUR I MINIATYR:

Døpefonten I SKJEBERG KIRKE

Skjeberg middelalderkirke ligger noen kilometer sørøst for Sarpsborg. I koret, til venstre for alteret – under en vakker himling fra 1700-tallet – står en imponerende døpefont i mørk kleberstein. Den dateres gjerne til første halvdel av 1100-tallet.

TEKST: **OLAF STEEN**, KUNSTHISTORIKER OG SENIORRÅDGIVER HOS RIKSANTIKVAREN

Døpefonten består av et firkantet kar, båret av fem søyler. Sidene er rikt utsmykket med skårne relieffer som er bundet sammen av en løpende arkade med fem buer på hver side. I arkadeåpningene står høye og langstrakte figurer kledd i kjortler og kapper med rike foldefall. Men på to av sidene viser relieffene noe mer. På den ene siden troner Kristus selv i midten, med høyre hånd hevet i en velsignende eller talende gest, mens venstre holder frem evangelieboken. Dette er den opphøyde Kristus.

De fire evangelistsymbolene omkranser ham, der engelen er knyttet til

Matteusevangeliet, løven til Markusevangeliet, ørnen til Johannesevangeliet og oksen til Lukasevangeliet.

På hver side av Kristus og evangelistsymbolene står Maria og Johannes, som skal gå i forbønn for oss.

PEKER MOT FREMTIDEN

Sammenstillingen av den opphøyde Kristus og evangelistsymbolene har fulgt oss gjennom hele den kristne billedhistorien, tilbake til den aller eldste monumentale kristne kunsten fra 400-tallet. Motivet forteller om forkynnelsen, men peker også mot fremtiden og håpet om frelse ved Kristi tilbakekomst. Evangelistsymbolene dukker nemlig opp som de mystiske livsvesenene i Johannes Åpenbaring, der de hyller Gud og hans tilstedeværelse, og symbolene ble raskt knyttet til de fire evangeliene av våre eldste kirkefedre.

Rundt hjørnene står apostelfyrstene som er lette å kjenne igjen og ofte opptrer i slike sammenhenger. Peter bærer nøkkelen og Paulus sverdet. I tillegg til å være de to fremste apostlene, kan de også knyttes til evangelistsymbolene og forkynnelsen og spredning av Guds ord til hele folket. Paulus skrev selv i sitt brev til galaterne: Tvert imot forsto de at det er betrodd meg å forkynne evangeliet for de uomskårne, slik som Peter for de omskårne. For han som med sin kraft gjorde Peter til apostel for de omskårne, han gjorde på samme måte meg til apostel for de uomskårne.

Den tronende Kristus dukker også opp på døpefontens motsatte side. Nå holder han evangelieboken tydelig frem, og den

høyre hånden er igjen hevet i en talende eller velsignende gest. Denne gangen er Kristus omsluttet av en mandorla, en mandelformet glorie. Den forteller tydelig om Kristi guddommelighet. Det er vanskelig å identifisere de nærmeste personene. Døpefonten er grovt utført, og bærer tydelig preg av tidens tann. Kan de være Maria og Johannes eller Peter og Paulus igjen, eller kanskje Maria og Peter som kirken var viet til?

GJENKJENNELIG MIDDELALDERKUNST

Døpefonten i Skjeberg kirke har svært mange figurer stuert tett sammen på en ganske begrenset flate. Figurene er plassert på små konsoller, som om de skulle være skulpturer plassert i arkadene på en kirkefasade.

Slike figurer pryder også fasader på middelalderens europeiske kirkebygninger. Den opphøyde Kristus omgitt av evangelistsymboler og hellige personer kjenner vi fra den eldste kristne kunsten. Motivet finner vi fremfor alt i de større portalskulpturene i Frankrike og England, og også i Danmark. Det kommer igjen også i en annen middelalderkirke i Østfold, nemlig i korportalen i Rygge kirke.

I relieffene på døpefonten i Skjeberg kirke ser vi kanskje en utsmykning i miniatyr av tilsvarende utsmykninger som er bevart på de europeiske kirkene fra middelalderen. Og funksjonen har nok vært den samme, nemlig å gi de hellige og frelseren selv plass i kirken, kirkerommet og ikke minst i døpefonten, som er inngangen til selve frelsen. •

FØR RESTAURERINGEN: Eldre foto av døpefonten. Relieffet fremstiller den opphøyde Kristus omgitt av de fire evangelistsymbolene. På hver side av Kristus og evangelistsymbolene står Maria og Johannes, som skal gå i forbønn for oss. FOTO: Riksantikvaren.

**NORSKE
KIRKESKATTER**

er et samarbeid mellom
Riksantikvaren og
St. Olav kirkeblad

UTSMYKNING I MINIATYR: Døpefonten
i Skjeberg middelalderkirke med relieffer som
viser den opphøyde Kristus i mandorla, omgitt
av hellige personer. FOTO: Riksantikvaren

FAKTA:

- Skjeberg kirke er en steinkirke oppført omkring år 1100.
- Dateringen av døpefonten er noe usikker, og den er foreslått datert både mellom 1125 og 1150 og mellom 1175 og 1200.
- Døpefonten viser en sterk tilknytning til europeiske modeller, og flere har foreslått at den er laget av engelske håndverkere.
- Selv om døpefonten med sine rike billeddekorasjoner er ganske enestående, kjenner vi til et 20-talls middelalderske døpefonter fra Østfoldkirkene. Det betyr at omkring halvparten av døpefontene fra Østfolds omkring 40 middelalderkirker er bevart.

MIGRASJONSDEBATTEN:

Født med flyttefot

Mennesket har røtter, men blir ikke nødvendigvis rotløst av å bevege seg, mener migrasjonsforsker Marta Bivand Erdal: Vi er nemlig også utstyrt med føtter – og dermed som skapt for å flytte på oss.

TEKST OG FOTO: **PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN**

Hele 258 millioner mennesker, eller 3,4 prosent av verdens befolkning, er på flyttefot. Over 20 millioner av dem er flyktninger. Når folk flytter på seg, tar de gjerne sin kultur og tro med seg på lasset, i tillegg til arbeidsevnen. Er du på flukt, har du kanhende alvorlige traumer med i bagasjen også. Dermed kan møtet med det nye hjemlandet bli komplisert, både for den som flytter inn og for vertskapet. Og det som er komplisert, kan skape både frykt, bekymring, motstand og konflikt.

Og så er det motivasjonen for å flytte på seg – er det greit å flytte hjemmefra og til et annet land, fordi man vil leve et mer komfortabelt liv? «Jeg vil si at plikten til å bidra til å bygge eget land er meget stor, det er den primære borgerplikten», sa professor Janne Haaland Matlary til St. Olav kirkeblad nr. 4/2018.

– At menneskers primære lojalitet er til nasjonalstaten, er jeg ikke med på,

svarer migrasjonsforsker Marta Bivand Erdal ved Institutt for fredsforskning (PRIO) i dette intervjuet.

RØTTER OG FØTTER

– Du har skrevet at «migrasjon er ikke uetisk i seg selv», men er det «etisk i seg selv»?

– Er det etisk å flytte på seg? Det kommer an på hvem som flytter, hvordan og hvorfor de gjør det – og det kommer an på omgivelsene deres. Måten vi forstår samfunnet på er preget av såkalt *sedentarisme* – vi antar at ting har sin plass og er i ro, de er ikke foranderlige. Mennesker har altså sin naturlige plass, og når de flytter på seg, blir de sett på som «out of place», forklarer Erdal. – Tenk bare på hva som ligger bak talemåten «mennesket har røtter»: Hvis et rotfast menneske flytter på seg, rives røttene opp og man blir rotløs. Det lyder negativt.

For Erdal er det slik at mennesket har både røtter og føtter:

– Den britiske forfatteren og journalisten

David Goodhart skriver om dem han kaller *the anywheres* – de som kan bo hvorsomhelst, og *the somewheres* – de som vil bo på sitt bestemte sted i verden, forteller hun.

På den ene siden har man altså «eliter» av høyt utdannede og liberale mennesker, globale verdensborgere, som ser verden på én måte og ikke ser på røtter som viktige. På den annen side har vi «folk flest» med røtter, tilhørighet og et ønske om å bo fast et sted.

– Dette er karikert, sier Erdal.

Hun mener at det ikke finnes et så skarpt skille: Tilhørighet er viktig for alle mennesker, også de superrike.

– Alle har røtter og føtter. Dette er et annet perspektiv på migrasjon enn nasjonalstatens, kanskje mer individorientert. Ingen av dem er gale, begge er relevante og interessante, poengterer migrasjonsforskeren ved PRIO.

GIR ULIKE UTSLAG

– Du sier at migrasjon gir etiske og uetiske utslag. Kan du eksemplifisere dette?

«At menneskers primære lojalitet er til nasjonalstaten, er jeg ikke med på.»

MARTA BIVAND ERDAL

– Migrasjon gir ulike utslag. Hvorvidt de er gode eller dårlige, må man vurdere utfra flere perspektiver: individets er ett, familiens et annet og statens et tredje. Ta f.eks. sykepleiermigrasjon. Det er en global mangel på sykepleiere, men noen få land har for mange, slik som Filippinene. Vår tenkte sykepleier er ferdig med sin utdanning. Hun bor i et land der det er vanskelig å få endene til å møtes. La oss i tillegg si at hun har et barn eller to, kanskje ett av dem har en funksjonsnedsettelse. Hva er et godt og dårlig moralsk valg for henne? Er det godt for henne og familien at hun reiser til utlandet for å arbeide, sende penger tilbake og på den måten ivaretar sitt økonomiske ansvar for familien? Eller svikter hun sin borgerplikt, siden hun forlater hjemlandet, spør Erdal.

HVOR FRITT VELGER VI?

Sykepleieren er ikke en flyktning. FNs Flyktningkonvensjon definerer hvem som har et beskyttelsesbehov og ikke. Men hva vil det si å migrere frivillig, undrer Erdal.

Hun synes at det er et interessant spørsmål. Norske studenter som reiser til utlandet, gjør det frivillig. Men hva med vår sykepleier?

– Det kommer an på så mangt: Familieforholdene og hvor prekær den økonomiske situasjonen er. La oss si at det er tale om liv eller død for et familiemedlem og at hun må tjene mer, fordi de trenger penger til medisiner. Hvor fritt er *egentlig* hennes valg – har hun i realiteten så mange handlingsalternativer? utfordrer Erdal.

– Hvis man flytter fra et fattig land til et rikere, kan man enten si at man rømmer unna sitt ansvar for å bygge opp eget land, eller at man søker en bedre fremtid

for seg og sine. Hva mener du er det beste moralske valget?

– Ethvert menneske har forpliktelser og ansvar som går utover det selv. Man har ansvar for å hjelpe sine nærmeste, sin familie – egne barn og foreldre, men også den utvidede familie. Det er et individuelt ansvar, noe jeg tror er så å si universelt og oppfattes intuitivt. Så er spørsmålet: Hvilke andre forpliktelser har man? Og overfor hvem? Vi vet at noen samfunn i verden er veldig mye mer kollektivt orientert, så ansvaret overfor storfamilien er mye sterkere enn det vi opplever i Norge, eller i Europa generelt. Du har også et ansvar for ditt lokalsamfunn, for nærmiljøet – både i by og bygd. Så styres verden av nasjonalstater. Det er fornuftig, for vi har ikke funnet opp noen bedre styringsform. Men fra det og til å tenke at menneskers primære lojalitet, forpliktelse og ansvar som mennesker er til nasjonalstaten – ja, det spranget er jeg ikke med på, sier Erdal.

MARTA BIVAND ERDAL

- Født i 1979 i Poznań, Polen.
- Har en bachelorgrad i geografi fra University College London samt master- og doktorgrad i samfunnsgeografi fra Universitet i Oslo.
- Arbeider ved Institutt for fredsforskning (PRIO), som koordinator for migrasjonsforskningsgruppen og Forsker 1 (professorkompetanse).
- Erdal er søndagsskolelærer og kateket i St. Hallvard menighet og representerer Oslo katolske bispedømme i Samarbeidsrådet for tros- og livsynssamfunn (STL).

Hun mener at det åpenbart er mulig å ha flere tanker i hodet samtidig, men at en leges primære forpliktelse for eksempel alltid vil være å redde liv – uavhengig av nasjonalstaten.

SNYLTING ER EN UTING

I 2016 bodde det ifølge SSB 11 007 kvinner mellom 15 og 66 år fra Somalia i Norge. 2707, eller 25 prosent av dem var sysselsatt. Under 10 prosent av dem var heltidsansatt.

– Er det god moral å flykte fra ett land og bosette seg i et annet for å leve på de andre borgernes skattepenger uten å bidra selv?

– Å snylte på andre er en uting. Det tror jeg de fleste mennesker vil være enig i. Så tenker jeg at det er flere relevante elementer her. Ett av dem er at integrering er en toveisprosess. For å bli integrert i et fellesskap, må man også få lov til det. Det er gjort undersøkelser i det norske arbeidsmarkedet som viser at diskriminering av innvandrere, også når de har lik kompetanse som dem med norsk klingende navn, er reell. Dette er viktig å ta med i fortellingen, sier Erdal.

Hun viser til at det å finne arbeid som de er kvalifisert til, er en stor utfordring for mange flyktninger i Norge, spesielt de som har kommet i senere år. Tidligere kunne det å bli ansatt i renholds- og servicebransjen være en enkel inngang til arbeidsmarkedet. Nå blir de i praksis utkonkurrert av arbeidsinnvandrere fra EU.

Dette problemet må vi ta tak i fra to ender, mener hun: – For det første må spørre oss om vi stiller for høye krav til en del stillinger. For det annet må vi øke kompetansen til dem som er arbeidsledige. Her har staten også et ansvar. Og til

KUNNSKAPENS TO: Marta Bivand Erdal og Henrik Syse er begge ansatt ved Institutt for fredsforskning (PRIO), henholdsvis som samfunnsgeograf og migrasjonsforsker, og filosof og fredsforsker.

slutt, når det gjelder flyktninger: Vi har ikke gitt beskyttelse for å tjene penger på dem, så logikken må være en annen enn når det gjelder arbeidsinnvandrere. Mitt utgangspunkt er at alle mennesker ønsker å arbeide. Flyktninger søker beskyttelse, de kommer ikke til Norge for å drive dank, sier migrasjonsforsker Marta Bivand Erdal.

PENDLER MELLOM YTTERPUNKTER

– Du har bidratt til en rapport om begrepet «bærekraftig migrasjon». Bærekraft definerer dere som «noe som kan opprettholdes over tid» og begrepet brukes om økonomiske forhold. Men hva med ikke-økonomiske verdier, kan de kulturelle kostnadene ved migrasjon bli for store?

– Hovedpoenget i vår rapport er at spørsmålet hele tiden må være: «bærekraftig for hvem?» For en gitt nasjonalstat, for avsenderland, mottagerland, individer? Jeg erkjenner selvsagt at det er veldig menneskelig å ønske seg at det vi er vant med, ikke skal endre seg. Men jeg tror ikke det er noen tvil om at det norske samfunnet alltid har endret seg – også i perioder med liten innvandring. De største kulturelle endringene som har skjedd siden

Annen verdenskrig, er drevet av teknologi. Måten vi kommuniserer på er forandret til det nesten ugjenkjennelige – og det virker naturligvis også inn på adferden vår. Så har vi globalisering. Vi ser at folk går fra å være mer åpne for globalt samkvem til å trekke seg litt tilbake igjen. Verden er der uansett hva vi gjør, men vår tilnærming til den varierer i en pendelbevegelse med isolasjonisme og global åpenhet som ytterpunkter, sier Erdal.

Hun mener at det er en naturlig dynamikk, som hverken er uetisk eller etisk.

– Et ønske om å opprettholde *status quo* gjennom å stanse innvandring, er et nytteløst prosjekt, mener hun.

– Er det legitimt for norske katolikker å mene at Norge også i fremtiden skal være et land fundert på kristne verdier, selv om dette medfører begrenset islamsk innvandring?

– Det kommer vel an på hva som legges i «kristne verdier»? At menneskeverdet står sentralt, er vel ikke kontroversielt, men hvilken betydning skal dette få for vårt engasjement for de mest sårbare menneskene i verden? Og for hva slags fremtidssamfunn – lokalt, nasjonalt og globalt – vi skal bidra til, spør Erdal.

Som migrasjonsforsker tar hun tak

i formuleringen «medfører begrenset islamsk innvandring»:

– Dette er spennende, for religioner migrerer absolutt! Den katolske kirke er jo et kroneksempel på det, på alle plan. Med misjonærer, ikke minst, men også institusjoner – bare tenk på ordenssamfunn – liturgi, salmetradisjoner og mer. Her tror jeg du sikter til mennesker som bekjenner seg til én tro – i dette tilfellet våre muslimske søstre og brødre. Med andre ord et spørsmål om å begrense innvandringen utfra hvilken tro innvandrerne måtte ha. Dette har man tidligere praktisert i Norge, rett nok i en annen tid, men jeg tenker eksemplet er relevant, sier Erdal og viser til at Grunnloven av 1814 forbød innreise for jesuitter og nektet jøder å bosette seg i landet.

– Det som da var §2 i Grunnloven, ble endret i 1851, etter innsats fra blant andre Henrik Wergeland. Han satte seg opp mot sin far, Nicolai Wergeland, som var én av dem som stod bak at dette forbudet kom med i grunnlovsteksten fra Eidsvoll, minner Erdal om.

Henrik Wergeland vant frem, og forbudet ble fjernet. >

«Religioner migrerer absolutt! Den katolske kirke er jo et kroneksempel på det.»

MARTA BIVAND ERDAL

– At jøder ikke fikk adgang til riket i 1814, er en viktig del av norsk historie og et kapittel som de fleste nok ser med velbegrunnet skam på i dag, sier forsker Marta Bivand Erdal.

– *Er det bedre å ta imot flyktninger til Norge enn å hjelpe de samme flyktingene – bare langt flere – utenfor landets grenser?*

– Med et utgangspunkt om at det internasjonale samfunn har et moralsk ansvar overfor mennesker som er på flukt, er det naturlig å spørre seg hvordan og hvor man kan yte slik hjelp på best mulig måte. Når det i dag er over 65 millioner mennesker – altså tretten ganger Norges befolkning – som er på flukt i verden, er det helt åpenbart at hverken Norge eller noe annet land alene, kan løse mye på egen hånd, påpeker Erdal.

Hun mener det er mer fornuftig å være konkret enn å tale generelt og abstrakt om denne utfordringen:

– La oss ta situasjonen i Syria, der det har herjet borgerkrig siden 2011, altså i 8 år nå. Av en befolkning før krigen på 22 millioner, er 5,5 millioner syrere registrert av FNs høykommisær for flyktninger i andre land, mens over 6 millioner er internt fordrevne i Syria. De aller fleste flyktingene fra Syria er i dag i Libanon, Jordan og Tyrkia. Mange av dem er ikke registrert som flyktninger, men bor likevel i disse landene, og skaffer seg etter beste

evne et levebrød. I Jordan bor 20 prosent i flyktingleirer, i Libanon bare 8 prosent. Det bor også syriske flyktninger i Irak og Egypt. Samtidig har 1 million syrere de siste årene søkt om asyl i de over 30 europeiske landene som er med i EU og EØS. Sett i denne sammenhengen, vil det for eksempel fra et tyrkisk, libanesisk eller jordansk ståsted kanskje være naturlig å spørre om det ikke er langt bedre om flere land bidrar til å hjelpe syrere på flukt, sier Erdal.

Hennes vurdering er at svaret på nabolandenes utfordring dels handler om at andre land også åpner sine grenser, og dels om å sikre at den hjelpen FN yter til flyktninger i nærområdene, faktisk finansieres av det internasjonale samfunn.

– Det viser seg stadig å være vanskelig, understreker hun.

INNVANDRING GIR MANGFOLDSGEVINST

– *Hva er det mest positive migrasjon har ført til i Norge?*

– Dersom man ser på nyere innvandring til Norge fra slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 1970-tallet, da arbeidsinnvandringen tok til, er det åpenbart at tilgang på arbeidskraft som norsk økonomi har hatt behov for, må være en sentral del av svaret. På et overordnet nivå vet vi også at en mer mangfoldig sammensatt arbeidsstokk gir et langt større potensial

for innovasjon. Men dette forutsetter at arbeidslivet og samfunnet vet hvordan man skal benytte seg av nettopp en slik mangfoldsgevinst – i USA ser man gode eksempler på innovasjon og entreprenørskap bygget på nettopp dette. På individnivå handler det kanskje om hvordan man som enkeltmennesker kan berike hverandre og hverandres horisonter, sier Erdal.

– *Den katolske kirke i Norge er en migrantkirke, da er det kanskje paradoksalt å være katolikk og innvandringsskeptisk?*

– Katolikker er ikke mer immune mot kategorisk «oss og de andre»-tankegang enn andre mennesker. Å være katolikk i Norge i dag kan gi gode anledninger til nettopp å reflektere over slike skillelinjer, sier hun.

Når Erdal skal beskrive sine personlige erfaringer i norskspråklige fellesskap i den katolske kirken i Norge, enten hun har vært leder på barneleir, i søndagsskolen eller som kateket, så velger hun ordene «fellesskap», «samhold» og en «felles tro» som bærer over all slags forskjellighet.

– Den inspirerende bonusen i mange katolske menigheter i Norge er at forskjelligheten ikke splitter, den er bare en del av helheten. Jeg er vokst opp med en slik mangfoldig, katolsk, norsk virkelighet, og er sånn sett sosialisert inn i dette som aldeles normalt, sier katolikk og migrasjonsforsker Marta Bivand Erdal. •

MIGRASJONENS moralske dilemmaer

Migrasjon konfronterer oss med tydelige moralske dilemmaer som inviterer til konflikt mellom våre egne prioriteringer. Vi har bedt Henrik Syse, filosof, professor og medlem av Den Norske Nobelkomité om å dele sine refleksjoner med oss.

DILEMMA I:

Grenser for nestekjærlighet

Finnes det grenser for nestekjærlighet? Kan jeg for eksempel med god samvittighet si nei til å ta imot flyktninger, fordi jeg mener at Norge ikke har råd, og at vi først må ta vare på våre egne?

HENRIK SYSE: – Vi må skille mellom falske og ekte dilemmaer. Et falskt dilemma handler om situasjoner der vi dypest sett vet hva som er riktig, men der vi likevel vil gjøre noe annet fordi det er mer behagelig eller lønnsomt eller komfortabelt. Et ekte eller reelt dilemma finner vi i tilfeller der begge eller alle mulige løsninger har svakheter og styrker, og der det ikke er mulig å komme ut av problemet gjennom et fullgodt kompromiss -- og der vi tross alt må velge noe! Handlingslammelse er ikke et alternativ. Med andre ord: Noe vil bli ofret, uansett hva vi gjør. Jeg opplever mange aspekter ved flyktningeutfordringene av i dag som reelle og ikke bare falske dilemmaer. Det er virkelige og tunge hensyn på begge sider, og sakene er ytterst komplekse. Intet land kan gjøre alt for andre lands flyktninger, og noen ganger må man prioritere ned noe som i seg selv er riktig å gjøre, fordi man har andre, grunnleggende forpliktelser. Når det er sagt, kan trekk ved de "falske" dilemmaer veldig lett snike seg inn i ekte eller reelle dilemmaer, ved at vi vektlegger egeninteresserte hensyn mye sterkere enn de moralske hensyn, for eksempel, eller ved at vi ikke er flinke nok til å undersøke andre, gode veier ut av dilemmaet enn den vi personlig helst ønsker å velge. Det kan således være at vi rett og slett leter etter grunner til ikke å ta imot flyktninger, uten at de grunnene nødvendigvis burde være så tungtveiende som vi gjør dem.

DILEMMA II:

Kristendom vs. islam

Er det legitimt for meg å si «nei» til islamsk innvandring, simpelthen fordi jeg vil at Norge fortsatt skal være et land basert på kristne verdier? Eller vil det være dårlig moral?

HENRIK SYSE: – Hvorvidt vi tar vare på kristne verdier, tror jeg ikke først og fremst er et spørsmål om den islamske innvandringen. Det vi ofte tenker på som kristne verdier (som jo er et vidt begrep og som kan omfatte mye forskjellig), står i mangt fortsatt sterkt i Norge, og i den grad de er svekket, har det langt mer med samfunnets sekularisering og generelle liberalisering -- på godt og vondt -- å gjøre enn med muslimer i Norge. I mange spørsmål som har med troens plass i samfunnet å gjøre, har dessuten mange kristne og mange muslimer en klar felles interesse. Jeg frykter at ensidige skremmebilder av hva islam og muslimer i alt sitt mangfold er, spiller en større rolle enn de burde i debatten om kristne verdier. Og jeg tror det er opptil dem som sier de er opptatt av kristne verdier, å faktisk ta vare på dem og gi dem plass i samfunnet vårt. Trusselen mot en slik styrking av våre kristne verdier tror jeg slett ikke kommer primært fra muslimer.

DILEMMA III:

Krav til nye landsmenn og -kvinner

Kan jeg kreve at flyktninger bidrar til den norske velferdsstaten på lik linje med oss andre? Eller bør vi være litt snillere med dem, siden vi ikke har latt dem komme hit for å arbeide, men for å søke tilflukt fra forfølgelse?

HENRIK SYSE: – Det er intet umoralsk i å stille krav. Kravene må riktignok være tilrettelagt den virkelighet mennesker lever i, og de muligheter de har. Men krav til deltagelse i skole- og samfunnsliv er en måte å vise respekt på, og ikke det motsatte. Man kan bevare sin religionsfrihet og religionsutøvelse samtidig som man deltar i det norske samfunn og oppfyller grunnleggende samfunnskrav. Å fremstille det som en motsetning, slik bl.a. enkelte svært konservative, ideologiske muslimske miljøer søker å gjøre, er både misvisende og farlig og bør være noe vi alle kjemper mot. Det vet jeg at svært mange norske muslimer er enige med meg i.

11. SEPTEMBER, 1976: - Det var så stille den dagen, minnes Ines. Så brøt stormen løs. General Augusto Pinochet tok makten i Chile ved et kupp og styrtet den demokratisk valgte president Allende. Militærdiktaturet var et faktum.

– Gudstroen har styrket meg

*Ines flyktet fra militærdiktatur, forfølgelse
og mishandling i Chile*

TEKST: **ELISABETH SOLBERG** FOTO: **KRISTIN SVORTE**

Det skjedde tilfeldigvis den 11. september, denne uhyggelige datoen som får minnene hos noen og hver til å gå i svart. Chile hadde sitt *nine-eleven* allerede i 1973, og den dag i dag kaster erindringen om denne datoen lange skygger i mange chileneres sinn.

Tre år tidligere var Salvador Allende blitt demokratisk valgt til president. Mange håpet på at han og hans sosialistiske parti skulle greie å få bukt med de store sosiale og økonomiske forskjellene i landet og så på den politiske situasjonen med håp og optimisme. Så, denne tidlige vårdagen i september, tok general Augusto Pinochet og hæren hans makten i landet ved et militærkupp, president Allende og regjeringen ble styrtet. Politiske partier ble forbudt og tusenvis av Allendes tilhengere bortført, fengslet, torturert og drept. Militærdiktaturet var et faktum.

STILLHETEN - OG STORMEN

– Det var så stille den dagen, minnes Ines, som den gang var 24 år. Det var som om fuglene hadde sluttet å synge, fluene hadde sluttet å surre.

Vi kjenner til lignende beskrivelser før naturkatastrofer, stillheten er øredøvende, luften dirrer.

– Så brøt stormen løs. Gjennom gatene drønnet panservognene, fylt av bevæpnede soldater. Bak dem klapret hovene fra politihestene taktfast idet kolonner av væpnet politi red frem. Gatene var ellers folketomme, soldatene skjøt på alt som rørte seg, så folk tydde skrekkslagne inn i husene

sine. I mange dager levde vi innesperret i eget hjem. Tok matvarene slutt, måtte naboer låne av hverandre. Stadig pågikk det husundersøkelser, soldater klampet inn og lette etter personer og våpen. I alle de tre årene jeg levde i Chile etter kuppet, var det portforbud store deler av døgnet.

ET MILITÆRREGIME I MINIATYR

Ines kommer fra byen Los Andes ved foten av Andesfjellene. Der vokste hun opp som den eldste av seks søsken. Faren hadde jobb i det militære, mens moren stelte hus og hjem.

– Far var veldig streng, ja, nesten brutal, vil jeg si. Som den eldste i søskenflokket fikk jeg mye ansvar. Jeg hjalp mor med husarbeidet, og så måtte jeg passe mine søsken. Hvis ikke far var fornøyd med arbeidet jeg gjorde, dengte han meg. Mor torde ikke si noe, for da banket han opp henne også. Ofte gikk jeg på skolen med blåmerker og kutt i hodet. Så jeg levde i et privat diktatur lenge før militærkuppet.

Ines smiler litt over spøken hun har kostet på seg midt i den dystre beretningen.

– En av oppgavene mine var å følge de små til skolen. Det var ikke alltid så lett, for det hendte for eksempel at en av dem tisset på seg, så vi måtte dra hjem igjen for å skifte tøy. Derfor kom jeg ofte for sent til timene. Lærerne syntes synd på meg, og siden vi var så fattige, kom de av og til med noen avlagte klær til meg.

Noe stemmer ikke helt. Hvorfor var familien så fattig når faren arbeidet i det militære? Da skulle man jo tro han var i stand til å forsørge sine egne.

– Han holdt seg med en elskerinne. Med

henne fikk han to barn, så egentlig hadde han to familier å forsørge. Jeg oppdaget det en gang jeg møtte dem i butikken. Senere traff jeg på dem innimellom. Barna hadde fine klær og ordentlige sko. Selv fikk jeg aldri annet enn plastikksko av billigste sort. Misunnelsen stakk i hjertet. Jeg ønsket meg så inderlig noen skikkelige sko. I skolens sommerferie måtte jeg jobbe på en gård i nærheten. Folk leide inn barn for å hjelpe til med å dyrke grønnsaker. En gang lovet far å kjøpe fine sko til meg for noe av det jeg hadde tjent på gården. Jeg gledet meg sånn til det, men det ble aldri noe av de skoene.

EN TVILSOM FRIHET

– I 1965 døde far. Jeg må ærlig si jeg pustet lettet ut. Til da hadde jeg aldri visst hva frihet var. Snart ble jeg kjent med en ung fyr, og for å komme unna alle forpliktelser giftet jeg meg med ham. Da var jeg 17 år og gikk på skole. I løpet av kort tid fikk jeg en sønn og en datter, og samtidig greide jeg å fullføre en lærerutdannelse.

Ines' flukt fra det første «diktaturet» var et overilt og umodent valg. Som man kan tenke seg, varte ikke dette ekteskapet lenge. Heldigvis hadde hun utdannelse og kunne forsørge seg selv og barna. Skjønt, hvor enkelt var det å være enslig mor og yrkesaktiv kvinne i Chile i 1969?

– Moren min passet de små mens jeg underviste på en skole. Det gikk ett år, og så traff jeg min andre mann. Han var produksjonssjef i et statlig firma. Det var på den tiden Allende kom til makten. Mannen min var med i en revolusjonær bevegelse, MIR, som støttet Allende. Selv

>

var jeg aldri involvert i politisk arbeid, jeg var bare gift med en aktivist. Ektefeller fikk aldri vite noe om virksomheten i MIR, sånn måtte det være.

KIRKEN OG TROEN

– Foreldrene mine tilhørte Den katolske kirken, som de fleste chilenerne på den tiden, men de praktiserte ikke sin tro. Derfor var hjemmet mitt ikke preget av kristne verdier.

Under militærkuppet slo mange katolske menigheter seg sammen for å hjelpe svakerestilte, for eksempel flyktninger. De drev karitativt arbeid, men det var bare få geistlige som protesterte åpent mot selve regimet. Da risikerte de livet.

– Kristne søkte sammen og fant styrke i fellesskapet. Der kunne de trøste hverandre om noen hadde mistet sine nærmeste eller hadde andre problemer, og der følte de seg trygge på at ingen anga dem.

På den tiden var Ines totalt kirkefremmed. Men én hendelse ga livet hennes en ny retning:

– Helt fra jeg var tre år, var jeg plaget av kronisk ørebetennelse. Siden jeg hadde så dårlige klær, frøs jeg mye. Jeg ble forkjølet, med påfølgende øreverv. Da far døde, kom en onkel på besøk til oss. Det var i juli og midt på kalde vinteren. Som sedvanlig hadde jeg smerter i ørene. I Sør-Amerika hadde pentekostale bevegelser stor fremgang allerede på den tiden, og nå ville onkel ta meg med på et helbredelsesmøte i Pinsekirken. Jeg strittet lenge imot, men muligheten for å bli frisk var selvsagt fristende, så til slutt ga jeg etter og fulgte med til møtet. Etter mange bønner og sanger ba pastoren alle som var syke, om å komme frem og bli bedt for. Onkel slepte meg frem og avleverte meg. Motviljen forsvant da pastoren så på meg og sa: «Du har mye vondt i hodet, spesielt i ørene dine.» Hvordan visste han det? «Halleluja», utbrøt han, «vil du bli frisk?» «Ja, selvfølgelig», svarte jeg. Det var jo så skrekkelig vondt. Så tok han begge hendene over ørene mine og ba om at jeg måtte bli helbredet. Brått kom det en underlig lyd i hodet mitt og smerten slapp taket.

Ines lager et slags kvekk med munnen for å illustrere opplevelsen.

– Jeg skjønnte ingen ting, men fra den dagen har jeg aldri mer hatt vondt i ørene. Jeg var helbredet, jeg takket Gud, jeg hadde fått en visshet i meg. Her var Ånden levende.

– Men jeg var ikke så aktiv som kristen i Chile, jeg ble først riktig kjent med Jesus da jeg kom til Norge, føyer Ines til.

Hun snakker så direkte og naturlig om troen, om Jesus og Den hellige ånd, som har vært med henne i livet. «Frimodighet» kalles det visst.

EN KVINNESKJEBNE

I ukene etter Pinochets maktovertakelse i 1973 ble over 100 000 mennesker fengslet, drept eller landsforvist, og mange kvinner fikk aldri vite hvilken skjebne som rammet deres menn. Smerten og uvissheten drev dem ut på leting, og fremdeles, snart 50 år etter, må noen leve med sine spørsmålstegn, fargelagt av savn og vonde minner.

Ines tok vare på sine barn og arbeidet som lærer i Los Andes. To dager etter maktovertakelsen ble mannen hennes bortført og satt i fengsel i en naboby.

– Det var husundersøkelse, og vi hadde akkurat startet en kyllingfarm. Soldatene raserte alt, taket og veggene ble ødelagt, kyllingene drept. Barna på tre og fem år var livredde, de forstod ikke hva som skjedde. Etter dette begynte datteren min å blø neseblod. Hun blødde til alle døgnets tider, og noen ganger måtte jeg dra til sykehuset med henne så hun kunne få blodoverføring. Det var portforbud det meste av døgnet, men hun kunne jo ikke blø i hjel hjemme. Jeg festet et hvitt tørkle på en pinne, og så snek vi oss av gårde med det hvite flagget høyt hevet og håpet at vi ikke skulle oppdages. Det var forferdelig.

Som gift med en motstandsmann ble Ines stadig forhørt av politiet. Av og til lurte hun dem grundig.

– En høytstående militær blant myndighetene hadde samme navnet som min avdøde far. Jeg greide å få overbevist dem om at denne mannen var faren min – og dermed kom jeg unna med det. Men ikke alltid. Jeg har sittet i fengsel også, men jeg

ble raskt sluppet fri. Jeg hadde jo ikke noen informasjon om min manns virksomhet i MIR.

Da han ble tatt, var Ines gravid i femte måned. Hun dro til byen der han satt fengslet, men for å få skriftlig besøkstillatelse måtte hun henvende seg til militærmyndighetene.

– Porten til militærforlegningen var bevoktet av soldater med tunge våpen. Kontoret til ansvarshavende lå på den andre siden av en stor plass. Portvakten dro meg inn, mens han brølte en masse stygge ord og kalte meg for terroristhore. Så hevet han geværet og slo meg med kolben så

«Alt var uvisst, alt var svart, jeg var helt alene med min skjebne. Dette er fryktelig vondt selv i dag.»

jeg falt sammen. Mannen skamferte meg kraftig der jeg lå på bakken. Jeg prøvde å komme fra det ved å si jeg var gravid. Det gjorde ham bare enda mer rasende. «Skal vi få flere terrorister», skrek han provosert, og maltrakterte meg verre enn før. Blodig og forslått slepte jeg meg over plassen til administrasjonskontoret og stupte inn gjennom døren, med kåpen dekket av blod og søle. Jeg våget ikke forklare hva som var skjedd, så jeg stammet frem at jeg ikke hadde gjort noe galt, jeg kom bare for å få tillatelse til å besøke mannen min i fengselet. Plutselig begynte jeg å fossblø

fra underlivet. Mannen ble ille til mote og viste meg ut av kontoret, han tålte ikke å se blodet renne. Jeg kunne få lov til å besøke mannen min, sa han, skriftlig tillatelse ville de utstede ved porten. Der satt det en kvinne. Da hun så meg, gispet hun og tok hånden for munnen, men sa ingen ting. Jeg fikk en lapp og ble sendt ut på gaten.

Ines hadde opprinnelig planlagt å gå direkte til fengselet, men etter den brutale mishandlingen oppsøkte hun sykehuset i byen først. Hennes tilstand var miserabel, og hun engstet seg for fosteret. De la henne inn umiddelbart, og etter kort tid aborterte

hun. I all dramatikken fikk hun en ekstra bør å bære: Hun hadde vært gravid med tvillinger! Det ene barnet hadde allerede dødd av skadene, det andre prøvde sykehuset forgjeves å redde.

– Jeg så han som levde, han var så liten, så liten. Det døde barnet, jeg så det også. Det lå i fosterstilling og var blitt slått i hjel. Det var grusomt.

Nå renner tårene fra Ines' øyne, og hun gjenkaller følelsene med en fremmedartet metaforikk:

– Jeg var helt møllhode, jeg var blindet av sorg, og jeg tenkte: Hva vi skje med meg, >

ENDTE OPP I BÆRUM: I dag bor Ines i en trivelig villa i Bærum sammen med sin norske mann.

kanskje jeg også dør. Alt var uvisshet og angst. Husk på, jeg hadde to barn hjemme, som mamma passet på. Hendelsene, sorgen og smerten kunne jeg ikke dele med noen, ikke familien en gang. Det hadde jeg fått grundig beskjed om inne i militærleiren. Alt var uvisst, alt var svart, jeg var helt alene med min skjebne. Dette er fryktelig vondt selv i dag, så mange år senere.

Det er ikke vanskelig å forstå. Traumene har også nedfelt seg som smerter i kroppen. Ines bærer på en fortid, men har kjempet seg videre.

– Da jeg kom ut fra sykehuset etter flere dager, dro jeg rett til fengselet for å besøke mannen min. Jeg hadde godkjennelsen med meg og fikk komme inn. Det var ikke lange stunden vi fikk sammen, og rundt oss stod det vakter, så jeg kunne ikke berette om hva som hadde skjedd. Stort var sjokket da mannen min fortalte hva han var blitt innprentet i fengselet: Jeg hadde ikke kommet på besøk på mange dager fordi jeg hadde en annen mann. Jeg hadde selv tatt abort, fordi jeg hadde båret en annen manns barn. Da besvimte jeg. «Du vet ikke hva jeg har opplevd for å kunne besøke deg», var alt jeg kunne si.

Mannen hennes hadde gledet seg til å få barn, for de to Ines hadde fra før, var jo

ikke hans. Nå var han blitt fortalt at heller ikke dette barnet var hans, Ines hadde vært utro og hadde valgt å fjerne det. Han var skuffet og sint på henne. Hva kunne hun gjøre? Han måtte akseptere å være gift med henne, for hun var den eneste han hadde å støtte seg til utenfor fengselsmurene. De to rømte sammen til Norge og skilte lag like etter. Først mange år senere fikk han vite hva som var skjedd, og at hun hadde gått med tvillinger. Men det var for sent.

FLUKTEN

– I Chile stilte myndighetene oss overfor to valg: Mannen min kunne sitte i fengsel på livstid, eller vi fikk begge komme oss ut av landet. Siden han var innesperret, var det jeg som måtte søke visum til utlandet. Det var en lang og vanskelig prosess. Vi levde hele tiden i stor fare for å bli drept, siden vi var i søkelyset på grunn av min manns politiske virksomhet. Amnesty International arbeidet for at han skulle bli løslatt og vi kunne begynne en fri tilværelse i et annet land. Jeg fikk en flink kvinnelig advokat til å hjelpe meg med å søke visum. Jeg søkte faktisk 12 land, blant annet England, Sverige, Danmark, Norge og USA.

All post ble sensurert under diktaturet, og uønsket post konfiskert. Derfor måtte

Ines personlig gå til ambassadene og levere visumsøknadene. Men ambassadene var bevoktet av bevæpnede soldater, som skjøt når noen nærmet seg.

– Advokaten min bodde i nærheten av den norske ambassaden, og hun laget en plan for meg. Jeg overnattet hos henne og passet på tidlig om morgenen, da det var militært vaktskifte. Da løp jeg alt jeg kunne. Advokaten ringte ambassaden og varslet min ankomst. En soldat oppdaget meg og la an geværet for å skyte. I samme øyeblikk ble han avledet av noe, og jeg smatt inn i ambassaden. Der falt jeg skjelven og utmattet om på gulvet. Personalet tok hånd om meg og om søknaden min. Da jeg skulle videre til neste ambassade, ble jeg fraktet i koffertrommet på den norske ambassadebilen og satt av i en tunnel. Der kunne jeg gå ubemerket videre. Etter en tid fikk vi visum til Norge. Amnesty hjalp oss praktisk med å finne et sted å bo. Alt skjedde så raskt. Fjorten dager etter at vi fikk visum, ble mannen min og jeg sendt ut av Chile. Vi rakk ikke å få noen informasjon om landet vi skulle til, så vi landet på Fornebu flyplass i sandaler og sommertøy, 25. februar 1976.

Mange år har gått. I dag bor Ines i en trivelig villa i Bærum sammen med sin norske mann.

– Til å begynne med bodde jeg på ulike steder på Østlandet, inntil jeg til slutt havnet i Bærum. Her har jeg jobbet som miljøterapeut i kommunen, og nå er jeg pensjonist. I Norge har jeg mange venner, både katolikker og pinsevenner.

Ines fikk aldri hjelp til å bearbeide traumene fra årene i Chile.

– Men troen har styrket meg. Jeg håpet Gud ville helbrede meg. Jeg sa også til ham at jeg ønsket å hjelpe andre. Lenge hadde jeg to fulle stillinger og var støttekontakt i tillegg. Naboene kalte meg for «turbo-dama».

– De to barna mine har fått utdanning og familie i Norge. Jeg er bestemor til seks stykker!

Ines smiler henrykt.

– Barnebarna har fått høre mye om Chile. En dag utbrøt den eldste: «Mormor, så flott at vi bor i Norge.»

Ines kunne ikke vært mer enig. •

MADONNA OF THE
WOODS: Helene Knoop,
2016. Privat samling.

HELENE KNOOP: *Vår Frue av skogen*

Midt i skogen møter vi henne: Maria, Madonna, Jesu mor. Jomfru Maria, med sin kappe og krone, står på en tue i en skimrende skog av sølvhvite bjørketrær. Hennes øyne møter våre, mens hennes fot knuser hoggormens hode. Vi kjenner Maria, vi kjenner skogens stier, men bildet overrasker. Madonna ses sjelden i norsk natur.

Hva gjør Maria her, i den norske bjørkeskogen? >

TEKST: **THERESE SJØVOLL**

«Madonna er stor og hellig.»

HELENE KNOOP

Vi spør malerinnen Helene Knoop (f. 1979, Drøbak): Hvorfor *Madonna of the Woods – Vår Frue av skogen*, et verk fra 2016? Hvorfor i bjørkeskogen?

– I katolske land ser du henne overalt, som en selvfølge, sier Knoop. – På ethvert gatehjørne er det en Madonna – hun er til og med i en liten sving oppå fjellet – og jeg har alltid elsket hennes tilstedeværelse. Vi mangler slike madonnaer i Norden. Vi mangler den trøsten. I Norden er vi mye ute, og for nordmenn oppleves naturen nærmest som noe religiøst. Derfor ville jeg male en nordisk Madonna i bjørkeskogen.

Bjørk er typisk norsk, typisk nordisk, og et treslag med en sentral plass i vår natur, kultur, og bevissthet.

– Bjørkeskogen har denne hvitheten, dette lysende, og derfor har bjørk til alle tider blitt sett på som noe svært spesielt. Bjørk er en sjelelig tretype, sier Knoop.

NÆRVÆR

Knoops *Madonna of the Woods* er både drømmeaktig og direkte, og du spør deg selv: er dette visjon eller virkelighetsskildring? Vi vet at jomfruen er i skogen, men vi kan ikke si hvor eller når. Kanskje er hun der en tidlig morgen, en tidlig aften, eller midt i den blonde sommernatten. Hun er tidløs. Hun er evig.

Madonna of the Woods er hverken realistisk eller naturalistisk skildret. Perspektivet er lavt og Maria overnaturlig stor. Dette er ingen vanlig kvinne. Likevel er hun så fysisk og levende tilstede i sine omgivelser. Det er som om hun vibrerer i ett med naturen. Hvordan oppnås denne følelsen av nærvær?

Nærværet skapes ved hjelp av bildets geometri, farger, og penselstrøk. Komposisjonen er stram og frontal. Kappen er mandelformet, og to diagonaler, med utgangspunkt i skuldrene, danner en X-form. I kryssets skjæringspunkt er Marias

hånd, med den lille madonnafiguren. Stramheten balanseres av formenes myke konturer, og de mange små penselstrøkene som fordeler farge og lys utover lerretet. Fargepaletten er begrenset. Bortsett fra kappen som er malt med pariserblått, har Knoop kun brukt fire farger – svart, hvitt, rødt, og gult. Få farger gir et harmonisk, helhetlig, og naturnært uttrykk.

Penselføringen og fargebruken skaper stofflighet: barken skreller av trærne, blondesløret faller mykt under den luftige gullkronen, og øynene er fuktige som om hun nettopp blunket. Madonnas blikk vender ut mot oss og samtidig innad, mot mysteriet.

TRADISJONEN

Gjenkjennelsen er umiddelbar når du ser *Madonna of the Woods*. Kvinnen i bjørkeskogen er utvilsomt jomfru Maria. Hun har Vår Frues kappe, den hvite kjortelen, kronen, sløret over håret, samt en utstrakt

arm med åpen håndflate. Kronen ligner den som statuen av Vår Frue av Lourdes bærer. Tuen hun står på er en referanse til en kjent madonnaskulptur, der Maria står på en jordklode og knuser slangens hode med sin «uplettede fot». (Pius IX, *Ineffabilis Deus*, 1854)

Mange elementer er kjente, men hvorfor bærer Maria en liten madonnafigur?

DEN STORE OG LILLE MADONNA

I katolsk tradisjon er Maria ofte avbildet sammen med Jesus, eller med gjenstander som knytter henne til Jesus, som for eksempel et lam (Kristus, offerlammet), en bok (evangeliet), eller druer (Kristi blod). Maria som bærer et bilde av seg selv? Det er nytt og uvant. Hvorfor holder hun en liten Madonna?

– Madonna er stor og hellig, sier Knoop.

Hun er ingen vanlig dødelig, men det er også en slags madonna i enhver mor. Den lille figuren er det lille mennesket. Den lille madonnaen inne i den store madonnaen. Den lille er menneskekvinnen, som minner om den store madonnaen. De ligner på hverandre.

Den lille madonnen representerer deg og meg – vanlige kvinner – som jordiske madonnaer: som kvinne og som mor. Det er som om vi lever inne i, og er en del av den store madonnaen.

Den store madonnaens utgangspunkt var en vanlig kvinne, men hun har blitt så mye større. Hun var Jesu mor. Vi er jo ikke det, selv om vi er mødre, men en mor er en mor. Kjærligheten er der. Alltid. •

Helene Knoop er aktuell med utstillingen *Kvinner maler menn*, 8.-31. mars på Kunsthuset Wendelboe, Bergen og 14.-21. april på Hankø Fjordhotell, Hankø. Knoops tolkning av Kristusmotivet «Ecce Homo» vises i denne utstillingen.

PÅ BREDE VINGER OVER VERDEN

*– Ulikheter er en rikdom, ikke trusler, sier
Werner G. Jeanrond, den eneste katolske professor
ved Teologisk fakultet i Oslo – og den første
katolikk som underviser i dogmatikk der.*

TEKST OG FOTO:
PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN

FRA OXFORD TIL OSLO: Da Werner G. Jeanrond bestemte seg for å slutte ved University of Oxford, kom det tre henvendelser, én av dem fra Universitetet i Oslo. Siden september i fjor er han professor ved Teologisk fakultet ved Universitas Osloensis.

Avære mindretallsrepresentant for verdens største kirkesamfunn er professor Jeanrond blitt så vant til at det nesten er blitt en yrkesskade: Fra 1981 til 1994 underviste han ved Trinity College, Dublin, deretter ved Universitetet i Lund 1995–2007, Universitetet i Glasgow 2008–2012, Universitetet i Oxford, St Benet's Hall, 2012–2018, og fra september 2018: Teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo.

– Jeg har utdannet anglikanske, presbyterianske, baptistiske, katolske – og protestantiske prester. Det synes å være Guds vilje at jeg skal undervise studenter fra andre konfesjoner. Dessuten lærer jeg mye selv, melder professoren som betegnes som én av de mest innflytelsesrike europeiske teologer gjennom de siste 30 år.

Da han bestemte seg for å slutte ved University of Oxford, kom det tre henvendelser, én av dem fra Universitetet i Oslo:

– Jeg har samarbeidet med kolleger fra Oslo i over 30 år, min svenskfødte kone Betty og jeg har gode venner her, og vi har besøkt Norge flere ganger. Vi kom etterhvert frem til at her kunne vi tenke oss å bo og levere et bidrag. Vi takker Gud for denne muligheten.

TEOLOG MED BREDE VINGER

Jeanrond vokste opp i Saarbrücken, Saarland, én av de mest katolske regioner i Tyskland.

– For meg er det et privilegium å ha bredere vinger enn en vanlig tysk, katolsk

teolog, forteller professoren, som bedyrer at hans katolske tro aldri har budt på problemer for ham ved protestantiske institusjoner, tvert imot:

– Den skaper nysgjerrighet og interesse. Jeg mener at vi må forstå ulikheter som en rikdom, ikke trusler.

Teologisk fakultet i Oslo er det eneste vi har ved et norsk universitet. Frem til 1990 var profesjonsstudiet i teologi fakultetets eneste studietilbud, og frem til Jeanronds tiltredelse var Kari Børresen (1932–2016) også fakultetets eneste katolske professor.

– Hvilken akademisk betydning har det at du er katolikk?

– Jeg synes de katolske universitetene i Tyskland har noen mangler, som skyldes at de er for begrenset konfesjonelt. Jeg valgte bevisst å dra til University of Chicago for å skrive min doktoravhandling der. Jeg ville teste min kristne tro og mine tanker i en større sammenheng enn den jeg tilfeldigvis er født i. Det har jeg ikke angret på. Jeg har alltid sett på det som en gave, en nåde, betror Jeanrond oss.

KJÆRLIGHET, HÅP OG TRO

I 2010 publiserte Jeanrond boken *A Theology of Love*. Nå arbeider han med neste bok i den teologiske trilogi om tro, håp og kjærlighet – de tre himmelske nådegaver:

– Du er nå i ferd med å ferdigstille manus til *Reasons to Hope*. Hvorfor skriver du denne boken?

– Tro betyr to ting: Det er noe Gud

skjenker oss (*fides qua*), og det er vår måte å organisere troen på (*fides quae*). Hva vi gjør med troen, hvordan vi formulerer, organiserer, dogmatiserer den – det er et menneskelig anliggende. Det går fort galt hvis denne formen for tro skal kontrollere håpet og kjærligheten. Da anser jeg det som bedre at kjærligheten kontrollerer både håpet og troen. Derfor skrev jeg først om kjærlighet, nå kommer boken om håpet – og til slutt har jeg et ønske om å bidra med en bok om troen.

– Når kommer boken om håp ut?

– Jeg sender manus til forlaget i mars, og boken kommer ut både på svensk og engelsk i løpet av året, sier en håpefull professor.

VÅR FORVENTNING TIL GUD

6. februar 2019 holdt Jeanrond foredraget «Hopes, Hope and Radical Hope: Christian Hope and the Praxis of Love» under Candlemas Lecture ved Boston College. Da sa han at «mens tidligere generasjoner av kristne tenkte på døden som inngangen til det virkelige liv med Gud og fellesskap med de hellige, så finner mange kristne i Vesten det i dag vanskelig å artikulere sitt håp for et liv etter døden.»

– Hvorfor er det slik? Og hva slags utfordring mener du at det representerer?

– Så mye har endret seg i vår generasjons oppfatning av døden, sammenlignet med tidligere tiders holdninger og praksis. Jeg vokste opp på landet, og som ministrant var jeg med i et utall rekviemmesser. Det var alltid samme ritual, uansett hvem de døde var som vi skulle overlate til Guds nåde. Idag er det mer individuelt: Seremonien er tilpasset etter den dodes siste vilje eller de etterlattes ønsker. Dette er vårt forsøk på å organisere dødens virkelighet. Og midt i dette er de eskatologiske symbolene glemt: himmel, skjærsild og helvete. De er

«I de usannsynlige møtene mellom Jesus og allehånde merkverdige mennesker, oppstår det en kjærlighetsdynamikk som er revolusjonerende.»

WERNER G. JEANROND

skjøvet ut av vår bevissthet, fordi de er blitt tatt altfor bokstavelig, hevder professoren.

Han mener at det er et behov for å klargjøre dette på nytt: Hva er det egentlig vi forventer oss av Gud? Er dette liv vår siste sjanse, så å si? Eller er dette livet en del av den dypere gudsrelasjon som har karakter av evighet?

– De eskatologiske bilder som mine foreldres generasjon hadde, er gått ut på dato – og vi har ingen nye bilder av etterlivet. Det er et problem, fordi vi på den måten kobler oss fra Guds overgripende skaper- og forsoningsprosjekt – og vi kobler oss fra de døde, mener Jeanrond.

Han frykter at når vi mister evnen til å besvare spørsmålet om hvordan alle – de døde, de levende og de som skal komme – er del av Kristi kropp, så svinner håpet hen og bare håpløsheten blir tilbake.

– Derfor skriver jeg også på denne boken, *Reasons to Hope*. Jeg har naturligvis ikke svar på alt, men jeg ønsker en videre samtale om temaet.

KJÆRLIGHET EKSKLUDERER IKKE

I sitt Boston-foredrag skriver professor Jeanrond: «Fortell meg hva dine håp er, og jeg begynner å forstå hvem du er.»

– *Hvilken betydning mener du at håp har for mennesket?*

– Ingen mennesker kan leve uten håp. Håp er dypt menneskelig, for vi mennesker er skapt for en fremtid. Fremtidens ulike dimensjoner er det som motiverer oss til å organisere livet i dag. Det er svært interessant å spørre folk om deres forhåpninger. Håper du bare for deg, eller håper du på vegne av menneskeheten, verden, Guds skaperverk? Håper du at Guds rike skal komme, eller håper du bare at du blir rik og kan leve i det uendelige, spør Jeanrond.

– *Hvordan vil du beskrive forholdet mellom kjærlighet og tro, et tema som du tar opp i den siste av trilogiens bøker?*

– Vår katekese og samlede visdom om troen må vise seg i kjærlighetens horisont: Troen må hjelpe oss å bygge opp kjærlighet, og ikke brukes til å definere mennesker inn eller ut. Kjærlighet er et dårlig verktøy for å ekskludere mennesker. Samtidig har kjærligheten alltid med det andre – eller det som er annerledes – å gjøre. Gud befalte oss ikke å *like* hverandre – eller meg selv, eller Gud, men å *elske* hverandre, en selv og Gud. Det er noe annet; det er hardt arbeid. Gud er den som er radikalt annerledes, sammenlignet med oss. Ikke totalt annerledes, da hadde vi jo ikke kunnet ha noen relasjon til Ham. Det store spørsmålet er: Hvis vi ikke kan håndtere hverandres annerledeshet, hvordan kan vi ta håndtere Guds radikale annerledeshet?

BØNN MOT ANDRE

– *I det foredraget du nylig holdt sa du at du aldri har hørt om en krig som er blitt utkjempet på vegne av kjærlighet eller håp. Kan du utdype dette?*

– La meg svare anekdotisk: Da jeg

bodde i Irland, skulle jeg besøke min kommende kone på hennes arbeidsplass i et forsoningssenter for katolikker og protestanter i nærheten av Belfast. Det var en kronglete reise. Jeg gjorde avtale med en venn om at vi skulle møtes i en kirke utenfor byen, slik at jeg kunne sitte på med ham videre. Jeg gikk inn i kirken for å vente, og merket at det var en bønnegudstjeneste i gang. Det gikk ikke lang tid før jeg oppdaget at de som var der, bad *mot meg*. De bad: «Herre Gud, beskytt våre [protestantiske] studenter i Dublin mot den katolske læreren som underviser dem.» Det var jo meg! Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre, jeg ble helt forvirret – det hadde aldri hendt meg før, og jeg kunne ikke forestille meg at det skulle skje. Dette handlet definitivt om en tro formet av mennesker, og i hvert fall ikke om kjærlighet eller håp. Til slutt ropte jeg: «Det er meg!» Da ble de helt stille, og så ble de forferdet. De hadde selvsagt ikke regnet med at jeg skulle sitte der. Så kom vi i samtale, og jeg spurte: «Hvorfor ber dere mot meg, ikke for meg? Dere kunne jo be for at jeg virkelig skulle undervise deres trosfeller i den kjærlighet som Gud vil at vi skal møte hverandre med. Kanskje lytter Gud heller på bønner for noen enn *mot noen*?» Jeg sa det til dem, men samtidig til meg selv. Det var en stor opplevelse, som fremdeles vokser i meg: At noen i en kirke kan be mot noen!

– *Hvordan reagerte de?*

– De var helt fortvilte, og det viser at det er lett å be mot noen som ikke er der, noen du ikke kjenner. Det er noe helt annet når dere møtes – og det er jo akkurat det samme som skjer i evangeliene. I de usannsynlige møtene mellom Jesus og allehånde merkverdige mennesker, oppstår det en kjærlighetsdynamikk som er revolusjonerende. •

BIOGRAFI

- **Werner Günter Adolf Jeanrond (f. 1955, Saarbrücken, Tyskland), gift med Betty Claesson Jeanrond.**
- **Professor i dogmatikk/systematisk teologi ved Teologisk fakultet, Universitetet i Oslo**
- **Tidligere ansettelser: Professor ved Trinity College, Dublin, Lunds universitet, Universitetet i Glasgow, Universitetet i Oxford, St Benet's Hall.**
- **Publikasjoner i utvalg: *A Theology of Love* (2010), *Call and Response: The Challenge of Christian Life* (1995), *Theological Hermeneutics: Development and Significance* (1991).**

Hodeløst i lærebøker

Vaneforestillinger om middelalderens forhold til kunnskap og vitenskap er vonde å vende.

TEKST: BJØRN ARE DAVIDSEN

Man skal ikke ha lest mye i norske lærebøker før man ser at Den katolske kirke fortrenget vitenskap og opplysning i middelalderen. Selv om mange lærebøker nå er nøye med å si at det gamle bildet av middelalderen som mørk er forlatt av historikerne, følger det med på lasset, uansett mønsterplan. Det skal dermed svært gode lærere til for å hindre at elever sitter igjen med at også geografi handlet om prester og makt, tro og fantasi.

Eksemplene er mange, som når en lærebok for barnetrinnet har med en tegning fra tidlig 1400-tall av én uten hode, og én med så stort bein at det brukes som parasoll. Teksten slår fast at:

«Ingen i Europa visste hva de store oppdagerne ville møte på reisene sine. Men mange fantaserte om hva slags mennesker som kunne bo der ute.»

Det er vanskelig å se at dette gir elever et spesielt godt inntrykk av kristnes

kunnskapsnivå eller vitenskapelighet. Nei, i uvitenhetens tid var man overlatt til fantasi og overtro.

KILDE: ANTIKKENS LÆRDE

I realiteten sier nok dette mer om lærebokforfatteres uvitenhet. Det tyder heller ikke på stor nysgjerrighet når man ikke undersøker hvor så sære figurer er hentet fra. Kom de fra eventyr eller religion, fra dikt eller drømmer?

Ser man etter, oppdager man at dette rett og slett er *vitenskap*, fra antikkens lærde. Kilden er ingen ringere enn Plinius den

eldres (23–79) monumentale 37-bindsverk om naturhistorien, *Naturalis Historia*. Forfatteren er en av de mest kjente av antikkens lærde, stadig på modig jakt etter nye oppdagelser. Så modig at det endte ille. Plinius døde under forsøket på å redde en familie fra utbruddet av Vesuv.

Vi snakker altså ikke om en som normalt fantaserte seg frem til svar. Plinius var nøye med å gjengi det han selv hadde observert eller hadde hørt fra personer han hadde tillit til.

Plinius behandler inngående temaer som astronomi, matematikk, geografi, etnografi, antropologi, fysiologi, zoologi, botanikk og jordbruk. Og leserne hans kunne ved selvsyn observere mye av det samme. Verket var kjent og lest i middelalderen. Når mange i over tusen år hadde etterprøvd Plinius uten å ta ham i store feil, var det liten grunn til å avvise det man ikke hadde kunnet sjekke.

Bildet viser kort sagt ikke middelalderens løpske fantasi, men at de nøkternt holdt seg til anerkjent naturvitenskap.

SANNHETSSERUM

er en serie der Bjørn Are Davidsen retter kritisk søkelys mot myter og vandrehistorier om vitenskapshistorien

og den europeiske middelalderen. Davidsen er rådgiver i tankesmien Skaperkraft.

HODELØSE MENN, slik de blir fremstilt i *The Talbot Shrewsbury Book* fra ca. 1444.

Plinius beretter at disse hodeløse (på gresk *akephaloi* og på latin *blemmyarer*) var et afrikansk folk ved Nilens øvre løp. Til og med den store historikeren Herodot hadde fortalt om dem.

De fantes forøvrig i to varianter, den ene med øynene på skuldrene, den andre på brystet.

SYMBOL PÅ DØDSSYNDEN

Når blemmyaerne også finnes på mange kalkmalerier i middelalderkirker, er det ikke som uttrykk for eventyr eller fantasi. De symboliserer rett og slett dødssynden fråtseri, ofte rikt utstyrt med vinglass, stor munn og lange tenner.

Det andre folket er skyggefotinger (på gresk *skiapoder* eller *monopoder*, latin *umbropeder*). Hvis du synes det er noe kjent med dem, så har du nok lest *Reisen til det ytterste hav*. C.S. Lewis var lommekjent i antikken og middelalderens verker og kunne ikke motstå fristelsen til å la disse skapningene dukke opp på en fjern øy.

Plinius beretter at til tross for at skygge-

fotingene kun hadde ett ben, var de svært raske. Skinte solen for sterkt, eller regnet fosset ned, kunne de legge seg på bakken

«Skal vi si noe om fortiden, bør vi ikke basere oss på fantasier eller fordommer. Den beste måten å unngå *fake news* på, er å undersøke med anerkjente forskere eller etterprøve selv.»

med foten som skjerm. Muligens har Plinius opplysningene fra den greske legen Ktesias som rundt år 400 f. Kr. kunne fortelle at skiapodene kom fra India.

OPPDAGELSESREISENDE SJEKKET

At dette var vesener man fant i anerkjente, vitenskapelig verker, gjorde likevel ikke at

de ble akseptert uten videre. Med oppdagelsesreisene europeere la ut på allerede fra 1000-tallet kom en rekke brev og skildringer tilbake til hjemlandene. Siden mange var nysgjerrige på både hodeløse og skyggefotinger, har vi en rekke eksempler på at man undersøker med lokalbefolkningen i India og andre steder.

Fransiskanermisjonæren William av Rubruck som reiste østover i 1248, møtte imidlertid ingen som hadde sett disse vesenene, og sier at det fikk «meg til å undre meg på om det er noe som helst sant i slike beretninger».

Han var ikke den eneste som var skeptisk. Johannes av Montecorvino skriver i et brev til paven i 1305 at han har spurt og søkt mye etter dette, «men har ikke vært i stand til å oppdage noen ting».

Skal vi si noe om fortiden, bør vi ikke basere oss på fantasier eller fordommer. Den beste måten å unngå *fake news* på, er å undersøke med anerkjente forskere eller etterprøve selv. Lærebokforfattere bør kort sagt følge middelalderens forbilder. •

DEN STORE OG DE ANDRE BROBYGGERE

et samfunn der man langt på vei kan leve avsondret fra naboen, hvor forskjellene øker, ordskiftet strammes til og polariseringen skyter fart, er behovet for brobyggere enormt.

I SIN INNSETTELSESTALE i 1961 beskriver John F. Kennedy sin samtid med ordene: «Verden er annerledes nå, i sin hule hånd har mennesket makten til både å utrydde all fattigdom og all form for menneskelig liv.» Det er treffende sagt om moderniteten og om hvilke muligheter og hvilke problemer teknologien og velstanden har bragt med seg. Nær 60 år senere har vi langt på vei tatt tak i begge deler.

Det er mye som ubestridelig er bedre i dag. Bare de siste 20 år er den ekstreme fattigdommen halvert. Til tross for en svak økning de siste årene, er andelen av underernærte i verden redusert betraktelig, dette til tross for en betydelig global befolkningsvekst. Forventet levealder har økt jevnt og trutt, selv om man på 90-tallet, mye grunnet HIV/AIDS epidemien, opplevde noe tilbakegang i flere afrikanske land. Kun 15 prosent av verdens befolkning er i dag analfabeter, i 1960 var tallet over 40 prosent. Mye har beveget seg i riktig retning, utallige har fått mulighet til å arbeide seg ut av fattigdom.

DEN GLOBALE UTVIKLINGEN GIR HÅP om at underernæring innen rimelig tid kan utryddes, håp om at vi snart kan komme til en tid der ingen lever i ekstrem fattigdom, håp om at alle barn får mulighet til å gå på skole. Som ansatt i Caritas, Kirkens hjelpeorganisasjon, gir det meg ikke bare håp, men også mål og mening i arbeidshverdagen. Det verdenssamfunnet har forsøkt å gjøre i fellesskap, har faktisk virket.

Til tross for en god global utvikling på område etter område, står vi fortsatt overfor store utfordringer. Dømedagsklokken, som symboliserer hvor nær menneskeheten står en fundamental global katastrofe, viser at en del vurderer dagens situasjon som svært kritisk. Klokken ble introdusert og «drives» fortsatt av *Bullitin of Atomic Scientists* ved universitetet i Chicago. Jo nærmere klokken viser midnatt, jo nærmere er man en katastrofe. Siden opprettelsen i 1947, har klokken bare ved to anledninger blitt stilt til to minutter på tolv. Første gang i 1953 grunnet oppskalerte atomprøvesprengninger i regi av USA og Sovjetunionen. Andre gang var i 2018. Begrunnelsen i dag er mer sammensatt. Det vises til en økt aggresjon i det internasjonale ordskiftet, økt global nasjonalisme og økt polarisering i samfunnet. Dette i kombinasjon med nye og betydelige investeringer i kjernefysiske

våpen. Men den viktigste enkeltfaktoren for at vi nå står på randen av en global katastrofe, er klimaendringene og en manglende politisk vilje og evne, til globalt å ta tak i disse utfordringene.

Selv om fattigdommen er redusert, ser vi at gapet mellom fattige og rike stadig blir større. En rapport utgitt av Oxfam hevder at den rikeste prosenten av menneskeheten i 2017 tok til seg mer enn 80 prosent av verdens totale verdiskapning. Tar vi alene de åtte rikeste mennesker på planeten, så er deres samlede formue like stor som den fattigste halvdelens. Dette skaper selvfølgelig avstand, ikke bare mellom fattige og rike land, eller mellom fattige og rike i utviklingsland, men også i rike land ser vi økende forskjeller. Med det følger gjerne også opplevelsen av ikke å ta del i utviklingen: Konsekvensen er mange steder sinne og avsky mot eliten som ikke gir folket del i utviklingen, men også ofte mot de svakeste, som holder oss tilbake. Alt ligger til rette for økt polarisering.

Da John F. Kennedy ble valgt som USAs første og foreløpig eneste katolske president, var atomtrusselen og aktørene tydelige. Atombombens destruktive kraft hadde man allerede erfart, og konsekvensen av en full atomkrig kunne lett tegnes i menneskets bevissthet. Tydelig var det også at man til tross for avstander, uenigheter og forskjeller stod sammen i et globalt skjebnefellesskap. Den guddommelige makten over liv og død var tydelig plassert i menneskets hender. Man kunne forsøke å skyve den andre bort, men man kunne umulig fjerne seg fra ham, eller fjerne ham fra ens egen virkelighet.

DE SISTE TIÅR har gitt oss en unik mulighet til å distansere oss fra den andre, og å skape vår egen virkelighet, der vi slipper å forholde oss til hverandre, og konsekvensene av ødelagte relasjoner. Moderne kommunikasjonsteknologi og sosiale medier gir enkeltmennesket en stadig større frihet til å velge hvem man vil møte når, og om hva kommunikasjonen skal dreie seg om.

Hvorfor skal vi bygge flere broer, hvorfor skal vi utsette oss selv og hverandre for det ubehag som kan oppstå i møtet med de fremmede, folk som tenker fundamentalt annerledes og som mener at vi gjør det gale, tror det gale, vil det gale? Hvorfor skal vi tvinges inn i en relasjon med noen som kanskje vil snu opp ned på livet vårt, så vi mister både kontroll og komfort? Dette er relevante spørsmål, som både angår vårt forhold til andre mennesker og til skaperverket for øvrig. Hvorfor skal vi forurense mindre på bekostning av egen komfort, hvorfor skal innvandrere krysse grensene, de vil jo kunne rokke ved de godene vi har i

ALEXANDER GOLDING er teolog og fagsjef i Caritas Norge.

samfunnet vårt, hvorfor skal jeg føde barnet, som vil frarøve meg så mange muligheter?

Når vi ikke har behov for å stå i langvarige og stabile relasjoner, reduseres også vårt behov for å moderere oss selv og å velge våre kamper. Det er bare å fyre løs. Blir jeg isolert, er ekkokamrene bare noen tastetrykk unna. Jeg trenger ikke å møte deg på butikken i morgen, varene kan jeg få levert på døra, og de raskt voksende byene gjør det lett for meg å forsvinne i mengden. De felles løsningene og møtepunktene ser jeg ikke grunn til å bevare, de kan jo erstattes av møtepunkter mellom enkeltaktører.

DEN KRISTNE TRO har i dag, som den alltid har hatt, mye å gi, både på det praktiske og det mer ideologiske plan. Men å bidra til økt polarisering kan aldri, og skal aldri, være en del av dette bidraget. Snarere det motsatte. I en verden som på mange områder blir mer fragmentert, er det Kirkens og de troende ansvar og plikt aktivt å søke rollen som brobygger. Den fremste av disse brobyggerne, Pontifex Maximus (den store brobygger), paven, bære dette ansvaret mer enn noen andre. Han skal både sikre enhet internt og være en brobygger og en fredsskaper mellom ulike grupper i samfunnet.

I en verden med økende polarisering får også Kirken større mulighet og ansvar for å vise seg som en brobygger. Der broer skal bygges mellom mennesker og natur, mennesker imellom og mellom Gud og mennesket.

Som kirke og som samfunn bør vi alltid stille spørsmål ved om det vi gjør faktisk bidrar til å redusere eller øke forskjellene. Ikke minst har vi da et ansvar for å påse at den svakeste eller fattigste ikke blir hengende etter. Og når vi ser en økende polarisering, bør vi umiddelbart starte arbeidet med å føre mennesker sammen, selv om tidsånden kan oppmuntre til det motsatte. Går Kirken aktivt inn som brobygger både her hjemme og ute i verden, der vi både tar hensyn til de sårbare og skaperverket, har vi på ny mulighet til å forme en kultur som overlater til Gud å fastsette dommens time.

ALEXANDER GOLDING

EGEN FOSSE-FESTIVAL

Forfatteren Jon Fosse får nå sin egen teaterfestival. Fra den 6. til den 15. september i år skal hver krik og krok på Det Norske Teatret i Oslo vies den verdenskjente dramatikerens.

Jon Fosse er en av Norges fremste forfattere. Han debuterte i 1983 med romanen *Raudt, svart*, og har siden utgitt over 50 verker: romaner, diktsamlinger, skuespill, barnebøker og essays. Han ble opptatt i Den katolske kirkes fulle fellesskap i 2013.

GJESTESPILL

Det er Det Norske Teatret og Det Norske Samlaget som samarbeider om historiens første internasjonale Fossefestival i Oslo i høst.

Under Den internasjonale Fossefestivalen blir det forestillinger på alle scener, med gjestespill fra Japan, Russland, Frankrike og Sverige, og et omfattende seminarprogram.

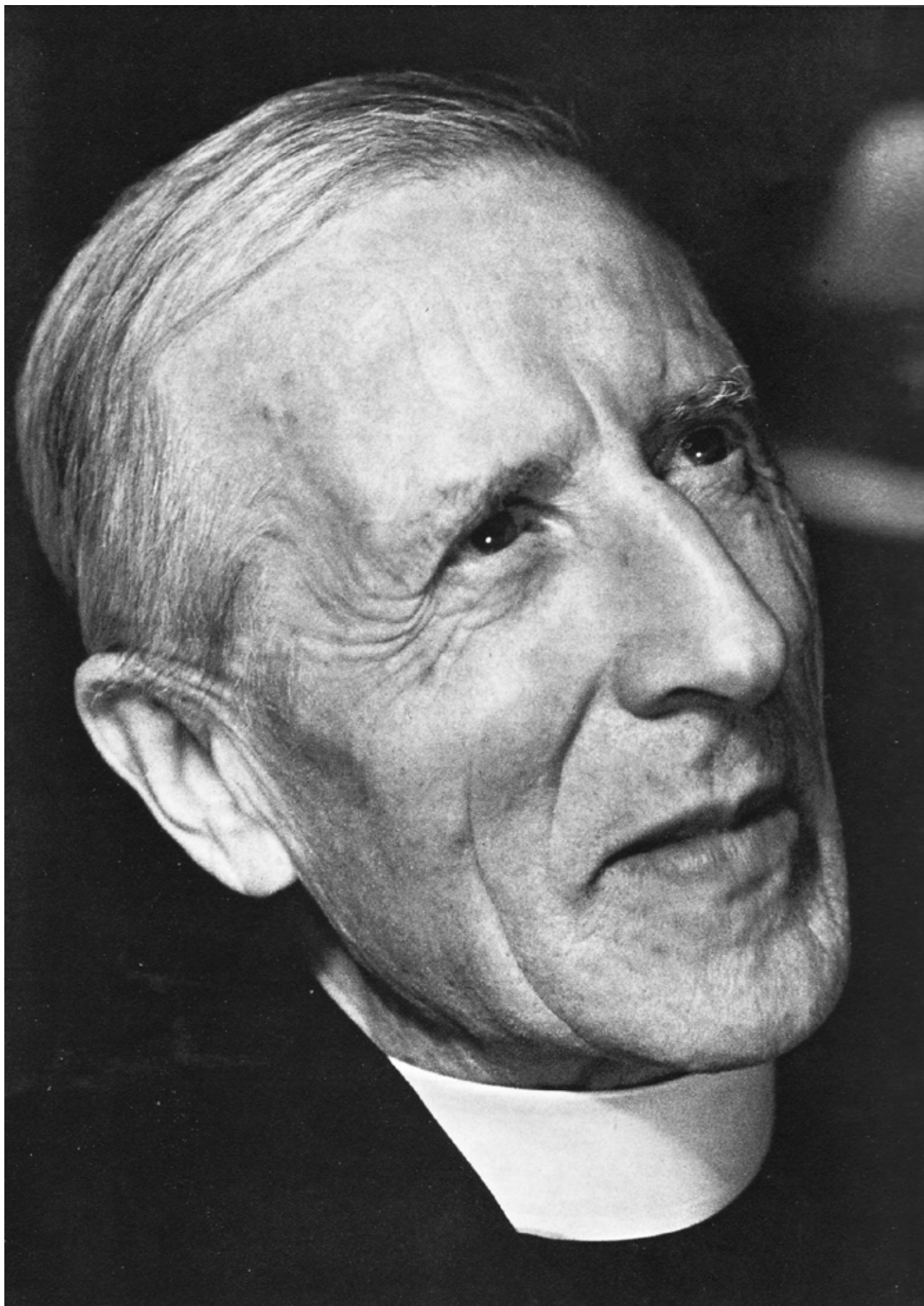
Med mer enn 600 teateroppsetninger over hele verden, er Jon Fosse den største norske dramatikerens siden Henrik Ibsen. Hans tekster er kjent for sine særegne syngende rytmer, og tar tak i temaer knyttet til det grunnleggende i livet: Gud, havet, døden og kjærligheten. De handler om den tosomme ensomheten, ofte med et røntgenbilde av det daglige og hvorledes mennesker lever sammen.

DE USAGTE ORDENE

«Fosse er unik fordi han har skapt et språk for de usagte ordene», sier den belgiske regissøren Luk Perceval. Han er regissør for *Trilogien* som er en av Det Norske Teatrets egne oppsetninger under Fossefestivalen. *Trilogien* utgjøres av bøkene *Andvake* (2007), *Olavs draumar* (2012) og *Kveldsvævd* (2014). Jon Fosse ble i 2015 tildelt Nordisk Råds litteraturpris for denne trilogien.

De to andre oppsetningene med premiere under festivalen er *Nokon kjem til å komme*, med Kai Johnsen som regissør, og *Ein raud sommarfugls vengjer*, med Trine Wiggen som regissør.

Den internasjonale Fossefestivalen markerer at det i 2019 er 25 år siden Jon Fosse debuterte som dramatiker. I september fyller vår store dikter 60 år. •

Pierre Teilhard de Chardin

Nøktern vitenskapsmann eller fantast?

Han ville bygge bro mellom vitenskap og kristen tro, men fikk forbud mot å publisere. Det hjalp lite: hans teorier ble ivrig diskutert blant forskere, filosofer og teologer over hele verden.

TEKST: **NILS HEYERDAHL**

En detalj i pave Frans' encyklika *Laudato si'* har antagelig unngått de flestes oppmerksomhet. Det dreier seg da også bare om en fotnote, og slike vekker sjelden oppsikt, om de i det hele tatt leses. Denne er imidlertid vel verd å legge merke til. Paven refererer til pater Pierre Teilhard de Chardin SJ, en fransk jesuitt som tidlig i sin karriere fikk forbud mot å publisere sine artikler og bøker. Både hans egen orden og Vatikanet var skeptiske til hans teorier, og så sent som i 1962 sendte *Det hellige officium* (nå *Kongregasjonen for tros læren*) ut en advarsel, et «*monitum*», rettet mot hans forfatterskap. Da hadde den internasjonalt kjente presten, paleontologen og filosofen vært død i syv år.

MENNESKETS Plass I SKAPERVERKET

Det er i et kapittel om «Skaperverkets evangelium» at paven henviser til Teilhard, som bidro til å belyse menneskets plass i skaperverkets utvikling, og pekte på at universets endelige mål er Gud, og at sentrum for den universelle modningsprosessen er den oppstandne Kristus. (*Laudato si'*, pkt 83).

For Teilhard de Chardin er skaperverkets

utvikling ikke tilfeldig, men målrettet. Og han mener at kristendommens sentrale punkt, inkarnasjonen, er et universelt, kosmisk fenomen, en begivenhet som ikke er begrenset til menneskets livsverden.

Slike tanker er sikkert fremmed for mange kristne. De fleste er vant til å tenke at religion handler om en åndelig virkelighet, ikke om det fysiske univers. Og hva den ytre verden angår, finnes det i dag kristne «kreasjonister» som sågar benekter utviklingslæren og insisterer på at Bibelens skapelsesberetning må forstås bokstavelig: Mennesket og de øvrige skapninger ble skapt, ferdig utviklet, på syv dager. Også i Norge skal det finnes

slike oppfatninger, i kretser som også avviser at jorden er kuleformet og andre *fake news* fra moderne vitenskap.

DIALOG MELLOM TRO OG VITEN

Pave Frans fremhever derimot, helt i pakt med Teilhard, at vitenskap og religion hver på sin måte prøver å forstå verdens *realiteter*, og at en dialog mellom disse to vil være fruktbar for begge. Kirken vil også gjerne i dialog med den filosofiske tenkning: «det muliggjør realiseringen av ulike synteser mellom troen og fornuften». (*Laudatio si'* s.55)

Teilhard de Chardin levde før internett og sosiale medier. Ideene hans ble «delt» på den gamle måten, gjennom foredrag og stensilerte tekster, spredt blant venner og tilhengere. Han opplevde ikke å se sine verker trykt. De ble først utgitt etter hans død, i 13 bind, redigert av en internasjonal komité av forskere. Både *Fenomenet menneske* og *Det guddommelige miljø* ble internasjonale bestselgere, oversatt til 22 språk, også norsk.

OPPVEKST OG UTDANNELSE

Pierre Teilhard de Chardin ble født i nærheten av Clermont-Ferrand i Frankrike i 1881. I barndommen ble han formet av de >

NOEN UTGIVELSER PÅ NORSK OM OG AV PIERRE TEILHARD DE CHARDIN

- *Lyset og Øiet. Betragtninger over Teilhard de Chardins liv og verk. Av Aasmund Brynildsen, Servolibris 1962.*
- *Fenomenet menneske, Gyldendal 1964*
- *Om menneskets fremtid. Fem sentrale essays. Dreyer 1964*
- *Det guddommelige miljø. Et essay om det indre liv. Aschehoug 1965*

«For Teilhard de Chardin er skaperverkets utvikling ikke tilfeldig, men målrettet. Og han mener at kristendommens sentrale punkt, inkarnasjonen, er et universelt, kosmisk fenomen.»

to impulser som skulle bli bestemmende for resten av hans liv: religion og vitenskap. Moren var en from katolikk som oppdro sine 11 barn i kristen tro og praksis, faren var levende interessert i natur og vitenskap. Pierre ble innført både i kristen bønn og liturgi - og i nøkterne observasjoner av naturfenomener. Begge deler fascinerte ham. Han elsket «den lille Herre Jesus» som moren pekte på, og følte samtidig en uimotståelig dragning mot den materien som faren viste ham.

Knappt 11 år gammel ble han sendt til en skole som jesuittene drev, og der filosofi og matematikk var viktige fag. Da han var 18, trådte han så inn som novise hos jesuittene i Aix-en-Provence. Fra 1905 til 1908 underviste han i fysikk og kjemi i ordenens kollegium i Kairo. Som følge av Frankrikes antiklerikale politikk på denne tiden måtte hans teologiske

utdanning foregå utenlands, og han studerte i England fra 1908 til 1912. Han ble presteviet 30 år gammel, og spesialiserte seg deretter, som så mange jesuitter, i et bestemt ikke-teologisk fag. Han valgte *paleontologi*: vitenskapen om forhistorisk liv, planter og dyr og studiet av organismers utvikling. Han ble ansatt ved det naturhistoriske museum i Paris, som bl.a. sendte ham på en ekskursjon til de prehistoriske hulemaleriene i Castillogrotten i Spania.

SOLDAT OG FORSKER

Under første verdenskrig tjenestegjorde Teilhard de Chardin som sanitetssoldat («bårebærer») i et kompani med marokkanske muslimer. For sin innsats ble han dekorert med både Æreslegionen og Médaille militaire. Etter krigen tok han tre lisensiatgrader – i geologi, botanikk og zoologi – og endte opp med en doktorgrad

på en avhandling om pattedyr som levde for 50 millioner år siden. I 1923 dro han på sin første vitenskapelige ekspedisjon til Kina. Det var der han skrev «Messe for all jorden» (se dette blad s. 91)

Teilhard underviste en tid ved *Institut Catholique de Paris*, men en stor del av hans faglige virksomhet foregikk ellers utenfor Europa. I Kina var han med på å finne og utforske levningene etter *homo sinanthropus*, gjerne kalt *pekingmennesket*, i hulene i Zhoukoudian nær Beijing. Han foretok også forskningsreiser til Etiopia, USA, India, Java og Sør-Afrika. I 1950 ble han innvalgt i Det franske vitenskapsakademi.

Sine siste år tilbragte han som forsker ved *Wenner Gren Foundation* i New York. Han hadde ved flere anledninger sagt at han ønsket å få dø på selve oppstandelsens dag, påskedagen. Under en diskusjon hjemme hos sin assistent fikk han et hjerteanfall og døde 10. april 1955 – 1. påskedag.

DEN STORE FORTELLINGEN

Hva er så det spesielle ved Teilhard de Chardins tenkning – og hva er det som får noen til å bli inspirert, andre til å reagere heftig mot den?

Hans mest kjente bok, *Fenomenet menneske*, kan leses som den store, naturhistoriske fortellingen om hvordan verden utviklet seg fra begynnelsen og frem til mennesket dukket opp – og som en visjon av hvordan utviklingen kan tenkes å gå videre.

En gang ble verden til: først som atomer

«Kanskje har den kirkelige kritikken vært for ensidig og sterk. Det er i hvert fall mange kristne, også katolske, som har latt seg inspirere av Teilhard de Chardins verk. Selv må jeg innrømme at Teilhard de Chardin åpnet nye horisonter for meg da jeg leste *Det guddommelige miljø* for første gang for førti år siden. Da jeg nå igjen bladde i denne boken og i *Fenomenet menneske*, var det med gjenkjennelsens glede. Hans ideer var nok blitt en del av mitt eget tankegodt.»

HELGE ERIK SOLBERG I ST OLAV I 2005.
BLADET MARKERTE DA AT DET VAR 50 ÅR SIDEN TEILHARD DØDE.

PEKINGMENNESKET: Teilhard de Chardin på en utstilling ved the Academy of Natural Science i Philadelphia, Pennsylvania, i 1937. Her holder han hodeskallen til pekingmennesket, som han var med og finne levningene etter i Kina. FOTO: AP

og elektroner og enda mindre bestanddeler, i ufattelige, kaotiske mengder. Langsamt, gjennom milliarder av år, ble disse enkle og elementære elementene mer og mer sammensatt og ordnet. Evolusjonen beveget seg mot en stadig mer kompleks organisering av stoffet, og førte til slutt til en revolusjon: *livet oppsto!* Deretter ble utallige livsformer utviklet i det han kaller *biosfæren*, det livsrom som alt levende beveger seg i. Etterhvert som mer og mer sammensatte livsformer oppstod, ble en ny revolusjon forberedt. Til slutt, i tidens fylde, på ett bestemt område, midt i pattedyrenes store gruppe, der hvor naturens sterkeste hjerner finnes, gløder det, skriver Teilhard, i sin nesten poetiske stil:

«Allerede nå viser det seg i denne sones hjerte et hvitglødende punkt. Og denne linje, som bades i morgenrøden – la oss ikke tape den av syne. Etter i årtusener langsomt å ha steget opp under horisonten til et bestemt punkt, vil en flamme komme til syne. Tanken er kommet!»

MENNESKETS SÆRPREG

Med mennesket er noe helt nytt dukket opp i verden: bevisstheten, som går ut over det man ellers kan observere i den døde og den levende natur. Eller for å si det med pave Frans: «Evnen til refleksjon, argumentasjon, kreativitet, tolkning og kunstneriske virke, sammen med mange andre uoppdagede ferdigheter, er tegn

på en særegenhet som overskrider det fysiske og biologiske domene.» (*Laudato si'* s. 69)

En verden som gjennom uendelige prosesser har utviklet materien til stadig mer komplekse former, er blitt bevisst og kan erkjenne og forstå seg selv – gjennom mennesket! Teilhard sier at alt er en utfoldelse av det som var aller først. Intet er kommet til utenfra. Helt fra universets tilblivelse lå bevissthet som en skjult mulighet i atomenes verden.

En vitenskapelig beskrivelse av verden som ikke tar med dette helt nye og viktige som introduseres med mennesket, kommer til kort. Da utelukker man noe av virkeligheten. Det er ikke nok å redegjøre for mennesket som fysisk vesen, slik naturvitenskapene har gjort. Det er dets tenkeevne som skiller det fra annet i naturen og som har skapt disse vitenskaper. Skulle så ikke dette sentrale fenomen være med i en fullstendig beskrivelse av fenomenet menneske?

Mange vil kunne følge Teilhard de Chardin i hans beskrivelse av evolusjonen.

Det er først når han ikke bare beskriver den, men fortolker den og ser en bestemt mening og retning i den, at noen blir provosert.

UTVIKLINGENS MÅL

For ham er den prosess som førte frem til fenomenet menneske, ikke tilfeldig, men hadde et mål. Biosfæren har avstedkommet en ny og usynlig sfære: bevissthetens sfære. Teilhard kaller den *noosfæren*. Og hva mer er: han påstår at den videre evolusjonen fra nå av ikke primært skjer i den fysiske og biologiske verden, men i denne menneskets mentale og sosiale virkelighet. Vår jord er rett og slett omsluttet av en bevissthetssfære, en «kappe» av tanker, følelser, vilje – og kjærlighet, fenomener som ikke lar seg forstå og analysere i sitt innhold som fysiske fenomener. Og dynamikken, selve drivkraften i denne menneskeverdenen, er *individenes og samfunnenes streben mot enhet og samforståelse*.

Teilhard tar enda et skritt og sier at endepunktet i denne utvikling, der mennesket >

«Pierre Teilhard de Chardin kaller selv sine teorier for vitenskap, ikke metafysikk eller teologi. Det er nok en posisjon og en påstand som det kan være vanskelig å forsvare.»

er aksen og spissen i den evolusjonære bevegelse, det er et «punkt Omega»: da alt og alle skal bli ett – i Kristus.

VITENSKAP, FILOSOFI ELLER TEOLOGI?

Som geolog og paleontolog var han naturligvis opptatt av universets og jordens utviklingshistorie – det var hans fag! Men går han ikke ut over de nøkterne vitenskapelige observasjoner og faglige teorier, når han gir seg inn på å gi en helhetlig og sammenhengende tolkning av alle de mangfoldige fenomener som vitenskapene avdekker? Tar han ikke skrittet over i metafysikken og teologien?

Det er ikke vanskelig å forstå at troskonngregasjonen og ledelsen i jesuitterordenen var nervøse for at hans teorier kunne rokke ved grunnleggende trossannheter. Hvor er det f.eks. plass til skapelsen eller til arvesynden og dens følger i den evolusjonen som Teilhard beskriver?

I ettertid er det lettere å se at han neppe hadde til hensikt å skape en ny teologi. Det han ville, var å forbinde to størrelser som hadde forlatt hverandre i

renessansen og århundrene som fulgte: troen og vitenskapen. Han ville bygge bro over den kløften som var oppstått mellom en kristen og en vitenskapelig verdensforståelse, føye sine vitenskapelige resultater inn i et kristent helhetssyn på den skapte verden. Det er ikke så merkelig at han under dette arbeidet kom til å gi plass for elementer som kunne oppfattes som teologisk betenkkelige.

I dag kan vi utvilsomt se roligere på dette. Særlig etter at pave Frans refererte til Teilhard de Chardin (noe forøvrig også pave Paul VI gjorde i 1966, pave Johannes Paul II i 1988 og pave Benedikt XVI i 2009).

DET GLOBALE NETTVERK

Kanskje Teilhards tanker om menneskenes verdensomspennende kontakt og forening, i en utveksling av kunnskap og innsikt, virker mindre fantastiske på ettertiden. Er internettet, dette globale nettverk for slik kommunikasjon, en slags visualisering av hans teori? Det hevdet Jennifer Cobb Kreisberg allerede i 1995 i en artikkel i

«Wired», et amerikansk magasin for IT, trådløs teknologi og telekommunikasjon. Han pekte på at Teilhard så for seg at kloden en gang ville bli omgitt av en sfære av informasjon som mennesket hadde drevet frem. Det kunne umiddelbart høres litt sprøtt ut, men tenk så på internettet, denne enorme elektroniske veven som nå omgir Jorden, og forbinder utallige punkter med andre gjennom en slags nervesystem av tråder: «Teilhard så for seg internettet et halvt århundre før det kom.»

ÉN TOLKNING AV VERDEN

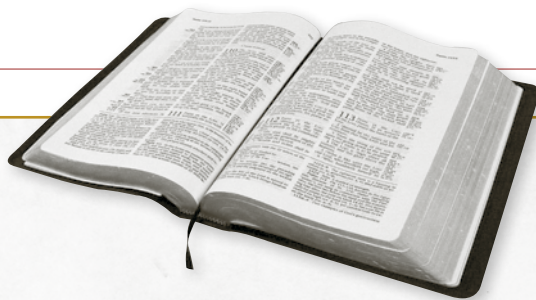
Pierre Teilhard de Chardin kaller selv sine teorier for vitenskap, ikke metafysikk eller teologi. Det er nok en posisjon og en påstand som det kan være vanskelig å forsvare. Hans teorier er et forsøk på å tolke et vitenskapelig materiale inn i et kristent verdensbilde.

Det har vært gjort før. Thomas Aquinas gjorde det på sin tids premisser, d.v.s. middelalderens verdensbilde, kombinert med aristotelisk filosofi. Andre har forsøkt å forbinde tro og viten på basis av andre typer filosofi. Blant katolske filosofer kan man finne eksistensialisme, personalisme, nythomisme, fenomenologi og andre filosofiske retninger. Kirken kan ikke autorisere én form for tenkning. Troen er ikke en filosofi. Kristendommen bygger på Guds åpenbaring, ikke på menneskets spekulasjon. Men troen kan belyses ved hjelp av tanken. Noen vil si at troen bør det.

Pierre Teilhard de Chardin var antagelig blant dem. •

TAR TIL ORDE FOR TEILHARD DE CHARDIN

Deltagerne på et møte i Det pavelige kulturråd som samlet forskere, kardinaler og biskoper fra hele verden, oppfordret i november 2017 paven til å oppheve det «monitum» som ble utstedt mot Teilhard de Chardin i 1962. De fremholdt at man kan ha innvendinger mot Teilhards tanker, men at disse har vært til inspirasjon for mange teologer og forskere. I USA har Kathleen Duffy, St. Josephsøster og professor i atomfysikk, gått enda lenger: hun har samlet over 1200 underskrifter til et forslag om å gjøre Teilhard de Chardin til «kirkelærer» (*doctor communis ecclesiae*), en tittel som gis til forfattere som har gitt vesentlig bidrag til teologien, uten at disse tilskrives ubetinget autoritet.

Se, vi går opp til Jerusalem

TEKST: P. ODDVAR MOI

«Gjør døren høy, gjør porten vid, den ærens konge kommer hit», «Se, vi går opp til Jerusalem, i hellige fastetider» og «Deg være ære, Herre over dødens makt» er nok de mest kjente salmene (eller *hymnene*, som vi katolikker ofte sier) i Norge for advent, faste og påske, og deres innhold beskriver veldig godt det viktigste som skjer i disse kirke-årstidene.

Hver gang jeg synger eller hører ordene «Se, vi går opp til Jerusalem» (og også ofte når jeg tenker generelt på fastetiden), husker jeg de tre gangene Jesus fortalte disiplene at de sammen skulle gå opp til Jerusalem og at han der «skulle lide mye, skulle bli slått i hjel, og den tredje dagen skulle han stå opp».

Jeg tar med disse hendelsene slik de er gjengitt i Markusevangeliet (men Matteus og Lukas nevner også de samme episodene), der den første teksten er hentet fra Mark 8,31-33:

Jesus begynte å lære disiplene: «Menneskesønnen må lide mye og bli forkastet av de eldste, overprestene og de skriftlærde. Han skal bli slått i hjel, og tre dager etter skal han stå opp.» Dette sa han i åpenhet. Da tok Peter ham til side og ga seg til å irettesette ham. Men Jesus snudde seg, så på disiplene og sa strengt til Peter: «Vik bak meg, Satan! Du har ikke tanke for det som Gud vil, bare for det som mennesker vil.»

Her ser vi at disiplene ikke forstår noe av det Jesus sier; skulle han lide, skulle han dø? Det var ikke noe de klarte å ta inn over seg. Og Peter dummer seg også grundig ut når han prøver å få Jesus fra å gjøre nettopp dette, og får en kraftig reprimande.

Markus nevner hendelsene for andre gang i kapittel 9,31-32, og her viser disiplene på nytt at de egentlig ikke begriper hva som var Jesu hovedoppdrag da han kom til jorden og ble som en av oss:

Jesus var opptatt med å undervise disiplene sine. Og han sa til dem: «Menneskesønnen blir overgitt i menneskers hender, og de skal slå ham i hjel, og tre dager etter sin død skal han stå opp.» Men de skjønnte ikke hva han sa, og de våget ikke å spørre ham.

Når Markus for tredje gang, i kapittel 10,32-34, referer hva Jesus sa til disiplene, ser vi også samme ordlyd som i denne betraktningens overskrift:

Jesus og disiplene var på vei opp til Jerusalem, da han på ny tok de tolv til side og begynte å tale om det som skulle hende ham: «Se, vi går opp til Jerusalem, og Menneskesønnen skal overgis til overprestene og de skriftlærde. De skal dømme ham til døden og overgi ham til hedningene, og de skal håne ham og spytte på ham, piske ham og slå ham i hjel. Og tre dager etter skal han stå opp.»

Vi katolikker vet at påskens hellige triduum er kirkeårets viktigste dager, skjærtorsdag, langfredag og påskennatt/-morgen. Da gjør Jesus akkurat det han her prøver å forberede disiplene på: at han hadde kommet til jorden nettopp for å dø for våre synders skyld, og oppstå igjen fra de døde for å gi også oss et håp om oppstandelse og evig liv.

Og i fasten, som er påskens forberedelsestid, er dette ekstra tydelig. Men egentlig er det like tydelig hver gang vi feirer messen, slik det beskrives i Den katolske kirkes katekisme, nr. 1364: «Når Kirken feirer eukaristien, minnes den Kristi påske, og da er Hans påske til stede: det offer Kristus frembar én gang for alle på korset, er fremdeles levende og nærværende. Hver gang korsofferet, i hvilket vårt påskelam Kristus ble slaktet, feires på alteret, finner vår frelse sted.»

SOM NYTT: Etter fem års grundig renovering, kunne Sveriges Nationalmuseum åpnes 13. oktober 2018 i storslått prakt. Dets samlinger omfatter malerier, skulptur, tegninger og grafikk fra ca. 1500 til 1900.

TIL INSPIRASJON? Vårt eget Nasjonalgalleri er – etter mange års strid – stengt, og nøyaktig hvordan denne tradisjonsrike bygningen skal brukes når det nye Nasjonalmuseet åpner i 2020, er ikke bestemt, bortsett fra at det fortsatt skal vises kunst der. Kanskje er det inspirasjon å finne i hva svenskene har gjort? Kaj Engelhart tar St Olavs lesere med til noe av den religiøse kunsten vi finner i Stockholm.

SVERIGES NATIONALMUSEUM

Verdt en reise til Stockholm

Fem års ombygging og 1,3 milliarder svenske kroner har gjort dette museet til et skattkammer der kunsten får skinne.

TEKST: **KAJ ENGELHART** FOTO: **SVERIGES NATIONALMUSEUM**

En særlig grunn til besøk er at noen av Europas aller fineste kristne kunstverker nå er tilgjengelige igjen, til nytelse, studium eller meditasjon. I øverste etasje kan man for eksempel stanse ved Giovanni Bellinis andaktsbilde fra tiden omkring 1500 i Venezia. Det viser den oppstandne Kristus, ikke mens han stiger kraftfullt opp mot himmelen, men heller hvilende og betraktende, sittende på sarkofagkanten

med et harmonisk, innadvendt smil på leppene. Kampen og lidelsen er over, frelsesverket er fullbrakt, barmhjertigheten og kjærligheten har seiret.

Et annet uttrykksfullt Kristusansikt som vender vårt blikk bakover, mot korsveien og vandringsen til Golgata, er spanske Francisco de Zurbaráns gripende bilde av Veronikas svette duk. Zurbarán er mystiker, og med enkle midler gjengir han sitt mentale bilde av Frelserens blikk i Veronikas duk, >

MADONNA MED BARNET: Francesco Napoletano, ca. 1485. Olje på tre.

BLOMSTERPRYDET KARTUSJ MED MARIABYSTE: Daniel Seghers, Erasmus Quellinus d.y. (1650-1655). Olje på kopper. (Utsnitt)

APOSTLENE PETER OG PAULUS: El Greco, ca. 1492. Olje på kanvas.

som et slags realistisk øyeblikksbilde. Kanskje Zurbarán er påvirket av jesuittenes meditasjonsteknikk, som hjelper oss til å oppleve sentrale bibelske hendelsene for vårt indre blikk.

DRONNING KRISTINA

Daniel Seghers var en malende jesuitt, flamlender og elev av Rubens, og virket i Bryssel, Roma og Antwerpen. Han elsket natur og alt som gror, og eksellerer i blomstergirlander og blomsterstilleben som ramme for en medaljong med den hellige familie eller et helgenportrett som motiv. Hans blomstermalerier er så realistiske at de nesten dufter. I Nationalmuseet finnes et maleri der han lar et rikt blomsterarrangement pryde et *grisaillebilde* (en relieff malt i gråtoner) av en vakker Jomfru Maria, av malerkollegaen Erasmus Quellinus. For et andaktsbilde! For øvrig kjøpte dronning Kristina et maleri av ham da hun besøkte ham i Antwerpen.

Apropos Kristina, så møter hun museumsgjesten i to skikkelser: i Sébastien Bourdons strålende menneskelige og sårbare portrett av dronningen

i 1653, ett år etter at hun abdiserte, og i David Becks mer representative, mindre personlige bilde av henne i 1650. Som den kanskje mest interessante representanten for det svenske kongehus, binder hun oss sammen med verdenskirken og dens klokeste hoder, beste musikere og fineste kunstnere, men også med jødedommen via de jødiske familier hun møtte over halve Europa.

JOMFRU MARIA OG APOSTLENE

To herlige bilder av Jomfru Maria med Jesusbarnet innbyr til fordypning i to svært ulike måter å tenke seg motivet på. På Francesco Napoletanos maleri fra 1485 råder en nesten overjordisk uskyld. Den svært unge moren leker med sitt allerede store spedbarn, og sitter på en trone som viser hennes dronningverdighet, mens en besøkende engel er på vei inn i bildet.

Kollegaen Jan Sanders van Hemessen anlegger et langt mer hverdagsrealistisk perspektiv. En betydelig strammere mamma gir bryst til sitt kanskje allerede litt egenrådige barn, i en mørkere, mindre idealiserende kulør. Begge bildene - og langt flere i

museets utstilling - inspirerer fantasi og tanke omkring moderskap og barndom, familie og skjebne ...

IKONSAMLINGEN

Nationalmuseets ikonsamling er en av de største utenfor Russland, men dessverre får bare 18 ikoner plass i utstillingen. Den svenske bankieren Olof Aschbergs samling utgjør hoveddelen i museets beholdning. Man kunne ønske seg et eget ikonmuseum som omfattet og viste det meste av de totalt 323 ikonene.

Størst blant de utstilte ikonene er en velsignende Kristus: Kristus Verdensherskeren, med det bydende, majestetiske blikket til Den som har makt over Skapelsen. Videre åpner rommet seg mot den bysantinske og russiske kirkes hele billedverden med sine symbolmettede farger og iblant sterkt stiliserte drag, der perspektivet er omvendt: alle motiv sees fra den «andre siden», Guds side, og ikke fra vår. En nyttig tanke å fordype seg i.

Dette er bare et lite utvalg av alle de religiøse motivene med kristent innhold som Nationalmuseet viser i sin nye utstilling. Her finnes rikelig næring

DEL AV EN SKATT: En av verdens største ikon-samlinger utenfor Russland finnes i Nationalmuseets forvaring. Et mindre utvalg av ikonene er utstilt i et eget rom.

for det åndelige og verdslige, ikke minst for den som står i en kristen kunsttradisjon og som bedre kan ta imot det vi ser. • **OVERSETTELSE: JORUNN HOPE**

«En særlig grunn til besøk er at noen av Europas aller fineste kristne kunstverker nå er tilgjengelige igjen.»

BLA OM FOR KATOLSKE REISETIPS TIL STOCKHOLM →

KATOLSKE REISETIPS TIL STOCKHOLM

FRA **KATOLSKA KYRKAN I SVERIGE**

Foto: REUTERS/Bob Strong

**Storkyrkan med S:t Göran
och draken (St. Georg og dragen)**
Trångsund 1, Gamla stan
sv.wikipedia.org/wiki/Storkyrkan

Helgenen St. Klara
Kan ses på fasaden til Fredsgatan 9
(regeringsbygningen Rosenbad)
sv.wikipedia.org/wiki/Rosenbad

Hellige Kristoffer
I Cityterminalens entréhall,
foran en av søylene i midtgangen,
står en moderne skulptur av
den hellige Kristoffer
Klarabergsviadukten 72
sv.wikipedia.org/wiki/Cityterminalen

Riddarholmskyrkan
Birger Jarls torg 3, Riddarholmen
sv.wikipedia.org/wiki/Riddarholmskyrkan

**S:ta Eugenia katolska kyrka,
katolsk bokhandel och
stadsmisionens café**
Kungsträdgårdsgatan 12
www.sanktaeugenia.se

Historiska museet
Med mye kirkekunst fra middel-
alderen og en liten middelalderkirke
Narvavägen 13-17
www.historiska.se
(I nærheten ligger også Marie
bebådelse kyrka, Linnégatan 79, men
den er bare åpen når det feires messe.)

Medeltidsmuseet
Strömparterren 3
sv.wikipedia.org/wiki/Medeltidsmuseet

Svartbrödraklostrets källare
Södra Benickebrinken 4, ved
Österlånggatan, Gamla stan,
medeltidsmuseet.stockholm.se/utstillinger

**S:t Eriks katolska
domkyrka**
Folkungagatan 46
www.katolskedomkyrkan.se

Faste- nøtter

VED: **JON SELÅS**

1. Vi regner oftest med at Jesu virksomhet strekker seg over tre år, ettersom et av evangeliene – men bare ett! – uttrykkelig nevner at Jesus «dro opp til Jerusalem» (for å feire den jødiske påsken) tre ganger. Hvilket av evangeliene er dette?
a) Matteus b) Lukas c) Johannes

2. I jødisk tradisjon hadde påsken også et annet navn. Hvilket?
a) De usyrede brøds høytid b) Palmefesten c) Befrielsen

3. I følge tradisjonene skulle man spise et spesielt måltid ved påskens inngang. Hva slags mat?
a) Fikenkaker b) Vaktler c) Lammekjøtt

4. Hvorfor kalles Skjærtorsdag («skjær» betyr «ren») akkurat det?
a) Påskefeiringen betydde renselse for dem som deltok b) Til minne om at Jesus vasket disiplenes føtter c) Fordi dagen innledet Jesu egentlige forsoningsverk.

5. Da Jesus sendte disiplene av gårde for å finne et passende sted for påskemåltidet, fikk de beskjed om at de ville bli møtt av en mann som bar på en spesiell gjenstand. Hva slags gjenstand?
a) En papegøye b) En vannkrukke c) En lysestake.

6. Hva betyr «nattverd»?
a) Kveldsmat b) Nattevåking c) Nattevakt.

7. Før Jesus blir tatt til fange, går han inn i en hage for å be. Hva het hagen?
a) Getsemane b) Sions hage c) Davids hage.

8. Jesus hadde åpenbart kraftig provosert det øverste åndelige lederskap i Jerusalem, som planla å få ham myrdet. Men de forsøkte opprinnelig å unngå at det skjedde under påskefeiringen. Hvorfor?
a) Det ville være et brudd på religiøse regler b) De var redd for hva okkupasjentene, romerne, ville mene om det c) Det kunne bli uro blant folk.

9. Hvilket tegn var det den forrådende disippelen, Judas, brukte til vaktstyrken, for å identifisere Jesus – som de skulle arrestere?
a) Han pekte ham ut b) Han kysset ham c) Han kastet en stein på ham.

10. Vi vet det oppsto noen tumulter under arrestasjonen, fordi en av Jesu disipler hugg øret av en prestelig tjener med sverdet sitt. Hva het denne tjeneren?
a) Malkos b) Annas c) Mattias.

11. En av Jesu mest betrodde disipler nektet – ikke bare en, men tre ganger – for at han var en tilhenger, etter at Jesus var arrestert. Hvem var denne disippelen?
a) Johannes b) Tomas c) Peter

12. Etter arrestasjonen ble Jesus fremstilt for flere myndigheter, blant dem: Pontius Pilatus. Hvem var han?
a) En dommer. b) Den øverste leder for den romerske okkupasjonsmakten c) Jerusalems rikeste mann.

13. Hvorfor var det nødvendig å involvere Pilatus?
a) Det var han som kunne avsi en dødsdom b) For at det skulle bli full enighet om dødsdommen c) Han eide retterstedet.

14. De aller fremste makthaverne ville faktisk ikke dømme Jesus til døden. Da det likevel ble gjort, skjedde det etter en rituell ansvarsfraskrivelse. Hvordan skjedde det?
a) Dommeren la fra seg kappen. b) Dommeren vasket sine hender c) Dommeren proklamerte at han var uenig.

15. Jesu vandring til retterstedet, Golgata, skjedde på Via Dolorosa – der den opprinnelige korsveivandring med sine 14 stasjoner senere utviklet seg til en sterk tradisjon. Men hva betyr egentlig «Via Dolorosa»?
a) De dømtes vei. b) Smertens vei c) Dommens vei.

16. Hva var Jesu siste ord på korset?
a) «Det er fullbrakt.» b) «Far, i dine hender overgir jeg min ånd.» c) Vi vet ikke riktig hva det var, bare at han ropte med høy stemme.

17. Hvem var Josef fra Arimatea?
a) Mannen som hjalp Jesus å bære korset mot Golgata b) En jødisk soldat i romersk tjeneste som bevitnet henrettelsen. c) Mannen som tok Jesus ned fra korset og la ham i sin egen familiegrav.

18. Etter Jesu død kom Maria Magdalena og «noen andre kvinner» til å spille en hovedrolle i en skjellsettende hendelse. Hvilken?
a) Det var de som tok vare på klærne hans b) De var de første til å finne den tomme graven etter oppstandelsen. c) Det var de som stelte liket, slik at det ble gravlagt i henhold til alle religiøse regler.

19. Raskt oppsto ryktet om at Jesus hadde stått opp fra de døde. Hvordan ble dette aller først tatt imot av dem som sto ham nærmest?
a) Selv blant disiplene ble det først avvist som tomt snakk. b) Alle tilhengerne samlet seg øyeblikkelig til jubel og fest. c) Det var forventet, så det utløste bare ro og konsentrasjon.

20. Etter hvert viste Jesus seg for tilhengerne sine – første gang for to menn, som var på vandring til en landsby ikke så langt fra Jerusalem. Hva het byen?
a) Nasaret b) Sikem c) Emmaus.

Fasit finner du på side 85

KAMPEN MOT OVERGREP:

Regler gjør ikke mennesket godt

*Mange spør seg om hvorfor Kirken, som bare skal gjøre godt, stadig rammes av nye overgrepssaker.
– Fordi ondskap er en del av menneskenaturen, svarer Kirkens ledende ekspert på seksuelt misbruk, jesuittpater, professor i psykologi og pavens nære rådgiver Hans Zollner.*

TEKST: **PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN** FOTO: **ERLEND BERGE**

V andringen fra mørket mot lyset har vært smertefull for det verdensomspennende katolske trosfellesskap. P. Hans Zollner SJ advarer mot å tro at vi noen gang vil kunne utradere overgrep helt, men han mener at situasjonen vil bli mye bedre. Ikke fordi menneskenaturen endrer seg, men fordi Kirken gjør det: Nye lover og nye tiltak virker, og viktigere enn alt annet – samfunnet og Kirkens holdning til overgrep er en helt annen nå enn for 20 år siden.

KARDINALENES KANOSSAGANG

Det viser også «Møtet om beskyttelse av mindreårige», som ble holdt i Vatikanet på pavens ordre, 21.–24. februar i år. 190 kirkeledere deltok: 114 presidenter for nasjonale bispekonferanser, superiorer for ordenssamfunn og representanter for Vatikanets såkalte dikasterier. P. Zollner var sentral i planleggingen og gjennomføringen av møtet som ett av organisasjonskomiteens fire medlemmer.

Under dette møtet grep kardinal etter kardinal ordet og talte med rungende røst om Kirkens tidligere synder, behov for renselse – og konkrete forbedringstiltak.

– Filer som kunne dokumentert de fryktelige udådene og navngitt de ansvarlige, ble ødelagt eller ikke engang opprettet», sa kardinal Reinhard Marx, og fortsatte:

– Istedenfor gjerningsmennene, ble ofrene tatt hånd om og bragt til taushet.

Han krevde etterprøvbarehet og åpenhet i den kirkelige administrasjonens behandling av overgrepssaker. Kardinal Blase J. Cupich sa at «mødre og fedre har stilt oss til regnskap», og mente at nå var tiden kommet for at Kirken selv setter nye standarder for granskning og ansvarliggjøring av biskoper. Kardinal Rubén Salazar Gómez tok et knallhardt oppgjør med alle former for klerikalisme, og sa: «Tankegangen bak våre ord må gjennomgå en grundig revisjon, slik at våre ord og handlinger samsvarer med Guds vilje».

Deltagerne lyttet til ofrene, tok innover seg deres smerte og samtalte med hverandre – nå er oppdraget å endre Kirken:

– Tiden er kommet for sammen å rykke opp med roten disse brutale handlingene fra vår menneskehets kropp, var pave Frans' marsjordre ved møtets slutt.

KIRKENS EVIGE KAMP

«La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem.» (Mark 10,13 – 16) uttrykker Kirkens fundamentale verdier, trodd på og praktisert i århundrer, ja så lenge Kirken har eksistert.

– Til tross for dette kom overgrepsskandalene. Hvordan kunne det skje?

– For det første, selv i evangeliene skjedde ikke dette – at de små ble satt først – hele tiden. Jesus måtte si det til sine disipler: «La de små barna komme til meg», for >

«En voksens overgrep mot
en mindreårig handler alltid
om misbruk av makt.»

PATER HANS ZOLLNER, PROFESSOR I PSYKOLOGI

VANSKELIG OPPGAVE: - Uansett hvor mye vi gjør - og jeg lover å gjøre mye - så vil det ikke være mulig å utradere dette ondet én gang for alle, sier p. Zollner.
FOTO: Petter Stocke-Nicolaisen.

P. HANS ZOLLNER

- **Født i Regensburg, Tyskland, 1966.**
- **Sluttet seg til Jesuittordenen i Nürnberg, 1990.**
- **Professor i psykologi ved Psykologisk Institutt, Det pontifikale universitetet Gregoriana, 2010.**
- **Medlem av Den pavelige kommisjon for beskyttelse av mindreårige, 2014.**
- **President for Senter for beskyttelse av mindreårige ved Det pontifikale universitetet Gregoriana, 2015.**
- **Medlem av organisasjonskomiteen for Møtet for beskyttelse av mindreårige, 2019.**

selv de forsøkte å hindre dem i å nå ham. Disiplenes holdning var forståelig i deres historiske kontekst, i deres samfunn var barn stemme- og rettighetsløse; de skulle hverken bli sett eller hørt. Men Jesus forandret dette – han gav dem oppmerksomhet, fordi han så på dem som Guds engler, sier p. Zollner.

Han presiserer at det svært tidlig i Kirkens dokumenter finnes normer og lover som tar opp presters misbruk av barn – og som skulle forsøke å hindre overgrep.

– Under synoden i Elvira, Spania, 305–6, sanksjonerte deltagerne en norm eller lov som regulerte nettopp dette: Hvordan hindre at geistlige begår overgrep mot barn. Seksuell aggresjon, slik som alle store synder, er en del av den menneskelige realitet. Vi hadde ikke behøvd å bli frigjort og tilgitt – vi hadde ikke trengt frelse, hvis vi bare hadde kunnet forhindre at slikt skjer, sier han.

Denne erkjennelsen mener jesuittpateren og professoren i psykologi at det er viktig å ta med seg i alt arbeid Kirken gjør for å beskytte barn mot overgrep:

– Uansett hvor mye vi gjør – og jeg lover å gjøre mye – så vil det ikke være mulig å utradere dette ondet én gang for alle. Menneskelig ondskap kan ikke reguleres bort med mer og bedre lover eller normer, eller fjernes med mer politi. Det betyr ikke at vi skal resignere, snarere tvert om: Vår innsats må bli enda mer iherdig.

– I januar 2018 skrev du «Kampen mot seksuelt misbruk vil pågå en stund, så vi må

ikke narre oss selv til å tro at løsningen ganske enkelt ligger i å introdusere nye regler og retningslinjer.» Vil dette noen gang ta slutt?

– Nei, som jeg sa – og jeg er en meget realistisk person: Det vil aldri ta helt slutt. Det er nødvendig å ta dette innover seg, rett og slett for å unngå å narre seg selv. Naivitet er en farlig fiende.

TRAGEDIENS FORKLARINGER

Kirken har – på ett eller annet nivå – kjent til overgrep og overgriper i svært lang tid. Hvorfor ble ikke det stoppet? Hvorfor ble de ikke stoppet og straffet tidligere? P. Zollner mener at noen ble stoppet. At noen ble straffet, er det heller ikke tvil om. Hvorfor skulle Kirken ellers ha utviklet lover og normer gjennom århundrer nettopp med dette som formål, spør han retorisk. Noen ble også ekskommunisert, konstaterer Zollner. Men noen ble hverken stoppet eller straffet. Hvorfor? Jesuittpateren mener at det finnes flere grunner:

– Noen biskoper og ledere i ordenssamfunn trodde simpelthen og helt oppriktig ikke at en prest kunne skade et barn. Foreldre av barn som er blitt misbrukt, har i mange tilfeller heller ikke trodd på barnas fortellinger. Det er én forklaring på hvorfor overgrepshistorier først blir kjent mange år etter at overgrepene faktisk skjedde: Foreldrene trodde ikke på barna, og dermed lot barna selvsagt være å rapportere sine opplevelser til andre, sier p. Zollner, og fortsetter: – Noen prester vedgikk overgrep og sa at de angret, og deres biskop mente at det måtte være tilstrekkelig.

De trodde på presten, som sa: «Ja, jeg har gjort forferdelige ting, men jeg angret på dem og jeg lover å forbedre meg.» Det var selvsagt veldig naivt av biskopen – og langt fra ansvarlig. For det tredje: Tidligere trodde psykiatere og psykologer faktisk at de kunne kurere overgriper. Jeg kjenner til et tilfelle hvor en biskop sendte en prest som hadde begått overgrep, til en meget anerkjent psykolog. Presten gikk i terapi i ett år og biskopen fikk et sertifikat som garanterte at presten nå var kurert og ikke lenger representerte noen fare. Tre måneder etterpå begikk han nye overgrep, sier Zollner tydelig oppgitt, og trekker frem en tredje grunn til at overgriper slapp unna: Biskoper og ledere av ordenssamfunn forsøkte å unngå skandale.

– De forsto skandale som noe som offentlig kunne skade Kirkens renommé, ett eksempel på dette «noe» er kriminelle prester. De mente nok også at om Kirken ble svekket, ville det skade samfunnet som helhet. De forsto ikke at deres forsøk på å unngå denne typen offentlig skandale, førte til en enda større – og mye verre – skandale senere, en som har påført både dem og Kirken mye større skade, nemlig tildekking og hemmelighold, forklarer p. Zollner.

OVERGREP ER MAKT MISBRUK

– Hvilke strukturelle faktorer har bidratt til å skape et miljø som har gjort denne umenneskelige – og likevel svært menneskelige – oppførselen mulig?

– Kirken er ikke en pyramidal struktur, slik som du lett kan forestille deg når du

«Alle studier og rapporter som er bestilt av regjeringer og utført av uavhengige forskere, viser det samme: Sølibatet i seg selv leder ikke til overgrep.»

PATER HANS ZOLLNER

tenker på de troende, presten, biskopen og deretter paven. Det er simpelthen ikke slik Kirken fungerer: Dersom én biskop i en bispekonferanse ikke følger retningslinjene for beskyttelse av barn, hvem kan stoppe ham? Den eneste som denne biskopen står til ansvar overfor, er paven. Men paven er langt unna, og kan ikke veilede 5001 biskoper. Det er en umulig oppgave, og han har også andre ting å ta seg til. Det strukturelle spørsmålet er: Hvordan kan biskoper bli holdt ansvarlig dersom de bestemmer seg for ikke å gjøre det Den hellige stol eller deres egen bispekonferanse ønsker eller beordrer? Hvem kan holde dem ansvarlig? Til nå: i praksis ingen. Det er der mediene kommer inn; det er mediene som nå *de facto* holder biskopene ansvarlig. De rapporterer om saker der Kirken, ved biskopene, ikke har tatt sitt ansvar. 31. desember, i sin tale til kurien, roste Den hellige far mediene, nettopp fordi de hadde gransket Kirken kritisk og dermed utført sitt samfunnsoppdrag. Journalister er ikke en del av problemet, men en del av løsningen på det.

– Er homoseksualitet roten til det seksuelle misbruket noen av prestene i Den katolske kirke har stått for?

– Selvsagt ikke. Roten er maktmisbruk. En voksens overgrep mot en mindreårig handler alltid om misbruk av makt. Seksualitet er svært formbar. Den kan uttrykkes på mange forskjellige måter og én av de mest kraftfulle dynamikker i et menneske, er aggresjon og makt. Seksuell

vold, altså overgrep, er en måte å uttrykke sin makt på. Dét er roten til misbruk, sier p. Zollner og viser til at om homoseksualitet automatisk hadde ledet til misbruk, så ville alle homoseksuelle vært overgripere.

– Det er de ikke. Det samme kan sies om sølibatære, fremhever jesuittpateren og professoren i psykologi.

– Betyr det at selv om en mann begår et seksuelt overgrep mot en annen mann eller gutt, så er han ikke nødvendigvis homofil?

– Det stemmer. Den seksuelle adferden kan være av homoseksuell karakter, men et stort antall av dem som begår slike overgrep identifiserer seg ikke som eksklusivt eller primært homoseksuelle, konstaterer p. Zollner.

SØLIBAT SOM RISIKOFAKTOR

I 2017 foreslo en australsk granskningskommisjon at påbudet om sølibatet for katolske prester burde oppheves for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn. I den offentlige debatt nevnes sølibatet ofte som årsak til geistlig misbruk.

– P. Zollner, hva med en sølibatær livsførsel – øker det risikoen for misbruk?

– Nei, ikke i seg selv. Alle studier og rapporter som er bestilt av regjeringer og utført av uavhengige forskere, viser det samme: Sølibatet i seg selv leder ikke til overgrep. Men sølibat kan bli en risikofaktor dersom det ikke leves ut på en god nok måte innenfor de rammene et preste- eller ordenskall setter for tilværelsen. Men selv da blir sølibatet en risikofaktor først over

tid, sier han og viser til en stor meta-analyse av alle studier som er gjort på dette verden over. Den dokumenterer at en katolsk prest som misbruker et barn, i snitt er 39 år gammel. Det første overgrepet skjer altså cirka 15 år etter ordinasjonen.

– Dette er en mann som har levd et sølibatært liv i 15 år uten å begå overgrep. Og når de misbruker, er det oftest unge voksne, tenåringer, ikke barn. Det kan forklares – men på ingen måte unnskyldes! – med ensomhet, overarbeid, mangel på normale og sunne måter å koble av på, ingen eller få gode vennskap. Så vender de seg mot noe annet, som de tror skal lindre deres plager. Men det gjør det ikke.

– Hva kan presten selv gjøre for å leve godt i og med sølibatet?

– Han må først og fremst forstå at å modnes er et verb, ikke et substantiv. Modning er en kontinuerlig prosess, presten må tenke: «Jeg fortsetter å studere, lære, være nysgjerrig på nye ting og åpen for samtale, diskusjon – og ikke minst: Jeg er klar for å ta imot råd.»

UTDANNELSE ENDRER KIRKEN

Siden slutten av 1990-tallet er det kommet stadige avsløringer om seksuelt misbruk i Kirken. Den nylig laiserte kardinal McCarrick forgrep seg på en mindreårig for 50 år siden og deretter på prestestudenter. En rapport som gransket misbruk i Kirken i den amerikanske delstaten Pennsylvania, hevder at antall ofre siden 1940-tallet trolig er flere tusen barn. >

– Hva vil du trekke frem som det viktigste Kirken selv har gjort for å stanse overgriperne?

– Den har skjerpet sine lover, både i 2001 og 2010. For eksempel regnes seksuelt misbruk av barn nå blant de mest alvorlige kriminelle handlinger, dette inkluderer besittelse og spredning av digitalt overgrepsmateriale, sier han, og minner om at i 2011 ble alle verdens bispekonferanser bedt om å lage retningslinjer for fem områder, og sende dem til Kongregasjonen for tros læren. Disse er: retningslinjer for behandling av ofre, dannelse av seminarister, behandling av overgripere, opplæring av de troende og retningslinjer for samarbeid med sivile myndigheter.

P. Zollner mener at Kirken fremdeles kan gjøre mye – og mer enn den til nå har gjort – for å forhindre seksuelle overgrep:

– På et organisatorisk nivå gjennom å undervise Kirkens medarbeidere om de individuelle og organisatoriske komponentene som må være på plass for at vi skal kunne beskytte barn effektivt mot misbruk. Vi må også fortsette å informere om og gjennomføre retningslinjer og tiltak, sier han. Individuelt handler arbeidet om å øke bevisstheten om problemet gjennom å ta det åpent opp, ved å sette ord på det, ved å gi folk språklige verktøy, tid og sted til å samtale om det.

P. Zollner leder Kirkens *Centre of Child Protections*, og dette er nettopp senterets hovedoppgave:

– Våre tre hovedprogrammer utdanner folk i beskyttelse av barn mot overgrep. Det er gjennom kunnskap at Kirken over tid forandres.

– Hva er ditt beste råd til troende som arbeider mot overgrep mot mindreårige i sin lokale menighet?

– Hold øynene åpne! Åpne deres hjerter – og også munnen, om det skulle behøves. Sett dere inn i hva dere kan gjøre for å bistå overgrepsofre, og hva som skal til for å gjøre Kirken og familien til trygge steder for barn. Vær tilgjengelig for dem som trenger deres støtte. Be også deres ledere, prester, biskoper og alle andre med et ansvar i Kirken om å leve opp til kravene som deres oppdrag stiller til dem. •

Barna rammes hardest i Venezuela

Mens 200 000 barn i Venezuela risikerer å dø av sult, brukes nødhjelpen som politisk virkemiddel i den stadig mer tilspissede situasjonen i landet.

TEKST OG BILDE: CARITAS

Generalsekretær i Caritas Norge Martha Rubiano Skretteberg besøkte nylig det kriserammede landet og kom hjem mer bekymret enn noen gang.

– Før drømte folk i Venezuela om arbeid, familie og et godt hjem. Nå drømmer de om bare to ting: mat, og å komme seg bort fra landet, oppsummerer hun.

Møtene med redde mødre på desperat leting etter mat til sine sultne og underernærte barn har gjort et uslettelig inntrykk, selv

om hun i løpet av sin karriere i bistandsbransjen har sett mye lidelse.

– Situasjonen i Venezuela er svært kritisk både politisk og blant befolkningen, sier Skretteberg.

MANGLER MAT OG MEDISINER

Den politiske og humanitære krisen i oljerike Venezuela har utviklet seg sakte over mange år og forverret seg drastisk de siste to til tre siste årene. Millioner av mennesker har havnet i bunnløs fattigdom.

«Hun var så tynn at du ikke kunne se henne i sengen. Da jeg badet henne, var hun bare skinn og bein.»

MAMMA YUSMARELY OM DATTEREN GRENDIMAR (6)

FIKK HJELP: Yusmarely Acuña (29), Valentina (7), Grevis (3) og Grendimar (6) utenfor huset deres i Tomuso, Venezuela. FOTO: Caritas Internationalis

Kriminaliteten er økende, og landet mangler mat, medisiner og helsepersonell. Nitti prosent av befolkningen har ikke nok mat, noe som har utløst en historisk migrasjonsbølge i Latin-Amerika. De som er igjen lever i stor usikkerhet.

En undersøkelse viser at gjennomsnittsvekten i befolkningen har gått ned med elleve kilo, melder Reuters. Barsedeligheten har økt mer i Venezuela enn i noen av verdens verst væpnede konflikter. Stor økning av potensielt dødelige

I VENEZUELA: Martha Rubiano Skretteberg besøkte nylig det kriserammede Venezuela.

sykdommer som malaria og dengue, er en risiko for folkehelsen i hele regionen, ifølge The Lancet.

Situasjonen er blitt særlig anspent etter at opposisjonsleder Juan Guaidó i slutten av januar erklærte seg som Venezuelas leder. USA og en rekke andre land har støttet Guaidó, mens blant annet Russland og Kina støtter sittende president Nicolás Maduro. Norge har valgt ikke å anerkjenne Juan Guaidó som president, men oppfordret til dialog for å få til et nyvalg i landet. President Nicolás Maduro nekter å gå av og har blokkert grensen slik at nødhjelp ikke kommer fram.

Lørdag 23. februar prøvde opposisjonen å tvinge inn nødhjelp fra USA inn i landet, men lyktes ikke. Minst to ble drept og flere hundre ble såret i sammenstøt på grensen. Mens kaos råder, lider befolkningen.

NØDHJELP OG POLITIKK

Det som bekymrer Martha Skretteberg mest nå, er at partene i den politiske konflikten bruker nødhjelpen som politisk virkemiddel.

– Det gambles med folks liv, advarer hun. – Maduro tar ikke imot hjelp fordi det indirekte betyr at han har mislykkes som president. Guaidó, på den andre siden, skyver nødhjelpen foran seg for å presse frem et maktskifte. Dette er en svært dramatisk situasjon for lokalbefolkningen og helt uakseptabelt. Det må alltid være humanitære prinsipper som ligger til grunn for utdeling av nødhjelp, sier Skretteberg.

Antall flyktninger fra oljerike Venezuela har steget til 3,4 millioner ifølge FN. Nabolandet Colombia, hvor Skretteberg vokste opp, har tatt imot 1,1 millioner venezuelanere. 2,7 millioner mennesker har reist til andre land i regionen. Resten har reist til andre verdensdeler.

Ofte er det fedrene som flykter og mødrene som blir igjen. De står daglig

timevis i matkø for kanskje å få tak i noe ris eller noen bønner. Det de får tak i, gir de til sine barn. Likevel har langvarig underernæring påført mange barn uopprettelig skade. Matmangel i de første leveårene kan føre til både sykdom og død. Men det kan også gi veksthemming og lærevansker, noe som påvirker barnas fremtid.

– Dette er en situasjon jeg aldri hadde sett for meg i et land som Venezuela, forteller Skretteberg.

CARITAS PRIORITERER BARNA

Caritas, som er en av få organisasjoner som får drive nødhjelp i landet, hjelper der de kan. En av dem som har fått hjelp er Grendimar (6).

– Hun var så tynn at du ikke kunne se henne i sengen. Da jeg badet henne, var hun bare skinn og bein, sier Yusmarely, som bor sammen med sine tre barn i Tomuso i Venezuela.

Den unge trebarnsmoren strever med å skaffe nok mat til familien.

På et tidspunkt ble hennes seks år gamle datter Grendimar så tynn at hun gråt og sov seg gjennom dagen. Matmangelen førte til at midjemålet til hele familien krympet og Yusmarely ble bekymret for sine barns helse.

Heldigvis var det håp å finne i nærheten. Hver uke arrangerer den lokale Caritas-avdelingen helsekontroller for barn under fem år. Grendimar var over aldersgrensen, men det stoppet ikke Yusmarely fra å ta henne og tre år gamle Grevis med dit for å be om hjelp. Frivillige fra Caritas veide dem, målte omkretsen rundt venstrearmen deres og konkluderte med at de trengte oppfølging med kosttilskudd på grunn av underernæring. De siste månedene har barna forandret seg.

– Det Caritas har gjort er utrolig. Jeg blir så glad når jeg ser Grendimar med masse energi. Hver dag veier hun mer.

Yusmarely bekymrer seg ikke lenger for at Grendimars klær skal falle av, men hun har en ny bekymring.

– Jeg sier at hun ikke må få større føtter, for hvordan skal vi ha råd til et nytt par sko?

Med støtte fra våre givere og Utenriksdepartementet har Caritas Norge i år startet et nødhjelpsprogram for 3 500 barn under fem år og ett tusen gravide og ammende kvinner i Venezuela. Med din hjelp kan vi hjelpe enda flere! •

MARIAKIRKEN MENIGHET

- Biskop Smit kjøpte tomten i Nyveien i 1923, med bygninger som skulle omgjøres til kapell, prestebolig og bolig for St. Franciskus-Xaverius-søstrene. Søstrene skulle ha ansvar for husholdningen, sakristi og menighetspleie.
- 12. september 1926 ble kapellet og prestegården innviet av biskop Smit.
- 1. april 1929 ble sognet skilt ut fra St. Olav i Oslo, og fikk navnet Jesu Hjerter.
- St. Franciskus-Xaverius-søstrene forlot Stabekk i 1931 for å vende tilbake til moderhuset i Bergen. Søstrene fra St. Antonius-kongregasjonen, som holdt til i Oslo, overtok arbeidet.
- Da Jesu-Hjerter prestene trakk seg tilbake fra sitt arbeid i Norge, bestemte biskop Mangers at menigheten skulle overtas av maristpatrene i 1932. Kirken som i dag står, ble bygget i 1960 av maristene, og fikk navnet Mariakirken.
- Lokalene til aldershjemmet Villa Maria, som var i tilknytning til kirken, ble i 2014 omgjort til kontor, møterom og prestebolig, og menigheten fikk mer plass.
- I dag omfatter Mariakirken menighet på Stabekk hele Asker kommune, samt sørlige og vestlige deler av Bærum kommune.
- P. Arne Marco Kirsebom SS.CC. er sogneprest for de 6482 katolikkene som sogner til menigheten.

ARNE MARCO KIRSEBOM SS.CC.

- P. Arne Marco Kirsebom, født 5. januar 1959 i Oslo, utdannet sivilingeniør ved Norges Tekniske Høyskole i Trondheim.
- Mottok ordensdrakten og påbegynte novisiatet som 24-åring i 1983 hos picpusfedrene i Kloster Arnstein i Tyskland. Avla de evige løfter samme sted 15. august 1987.
- Presteviet i Kloster Arnstein av biskop Gerhard Schwenzer 7. april 1990.
- Virket som kapellan i Tyskland før han returnerte i 1994 og ble sogneprest i Trondheim. Oppholdt seg i Tyskland og Argentina 1997-2001.
- Har virket som sogneadministrator og sogneprest for flere menigheter i Norge, og har mange ulike verv i råd og kommisjoner.
- Var generalvikar for Oslo katolske bispedømme 2006-2010.

«Som sogneprest er det viktig for meg å jobbe for å skape engasjement blant menighetens medlemmer.»

Tilbake til *kjente trakter*

– Det spesielle for meg er at jeg har vokst opp her. Jeg flyttet hit da jeg var fem år gammel. Så det var jo litt rart å komme tilbake for å virke som sogneprest.

TEKST: **KATHRINE LÅVER**

Pater Arne Marco Kirsebom SS.CC har vært sogneprest for Mariakirken menighet i Bærum i over fem år.

– **Hvordan har det vært å være sogneprest for denne menigheten i disse årene?**

– I det store og det hele har det vært greit. Da jeg først ble utnevnt til sogneprest for menigheten i september 2013, kom jeg rett inn i en stor byggeprosess der vi skulle gjøre om aldershjemmet, Villa Maria, til prestebolig og menighetslokale. Det var en stor jobb med mye opprydningsarbeid, men på den positive siden har jeg fått være med å forme resultatet. Da jeg begynte var vi bare to prester, nå er vi tre. Så fikk vi etterhvert ansatt menighetssekretær og vaktmester. Det har hjulpet å ha flere ansatte, og det skaper en bedre struktur. Menigheten har et godt fungerende menighetsråd, og mange av de troende har bodd her lenge og er til flinke til å hjelpe til.

– **Du har vært sogneprest og sogneadministrator for mange menigheter i Norge, og virket som kapellan i Tyskland og Argentina. Hva kjennetegner Mariakirken menighet her på Stabekk i forhold til din erfaring fra så mange andre steder?**

– Det spesielle for meg er at jeg har vokst opp her. Jeg flyttet hit da jeg var fem år gammel. Så det var jo litt rart å komme tilbake for å virke som sogneprest. Det har skjedd mange endringer. Ikke bare i menigheten, men også i området rundt og i kommunen. De som var foreldre da jeg var ung, er nå menighetens eldre. Nå

trives jeg veldig godt her, men etter å ha virket i flere storbyer, føler jeg nok at dette er et mer landlig sogn. Menigheten ligger ikke naturlig til i et bysentrum, men i et boligområde.

– **Hva er det beste med å være sogneprest for denne menigheten?**

– Det er mye positiv interesse blant de troende. Ombyggingen har skapt mulighet for mer aktivitet. Vi har Katolsk forum, bibelkurs, troskurs og norskkurs. Det er rundt åtti barn i den norske katekesen og over hundre barn i den polske. Vi har 38 konfirmanter i år. Det er mye som skjer og det er veldig morsomt.

– **Hva er det mest utfordrende?**

– Uansett hvilken menighet man er i, er det mest utfordrende å leve opp til forskrifter og andre administrasjonskrav. For min del skulle jeg gjerne brukt mer tid til sjelesorg. Vi har hatt to store tekniske operasjoner med det elektriske anlegget her i menigheten. Vi har en heis som må være i stand. Det er mye som hele tiden må tas hånd om. Og så må jeg være tilgjengelig. Med mine møter og reiser, er det ikke alltid like lett. Man vet heller aldri når man bli kalt eller bedt om noe. Så planlegging av tiden er viktig. Det er en utfordring å få kabalen til å gå opp. Nå er vi heldigvis flere prester her i menigheten. Det hjelper. Noe som ikke er så enkelt, er plasseringen. Kirken ligger ikke så tilgjengelig til. Det ville kanskje vært mer hensiktsmessig om kirken var plassert i Sandvika.

– **I en artikkel om menigheten, publisert i** >

GJENNOM DAGEN
Arne Marco Kirsebom

ANTALL E-POSTER

40

ANTALL RINGEMINUTTER

20

ANTALL KOPPER KAFFE

2

ANTALL MØTER

2

EUKARISTI: Menigheten på Stabekk feirer nattverd. FOTO: Ragnild Aadland Høen

SAMHOLD: Menigheten er aktiv, og på kirkekaffen går praten løst. – Mange av de troende har bodd her lenge og er til flinke til å hjelpe til, forteller pater Arne. FOTO: Ragnild Aadland Høen

EN TYPISK DAG

- 07:00** Står opp og begynner dagen med bønn.
- 09:00** Tar jeg fatt på kontorarbeid.
- 11:30** Spiser en felles lunsj med menighetens ansatte.
- 12:00** Har jeg samtaler med menighetens troende.
- 15:30** Spiser jeg middag.
- 18:30** Feirer messe med de troende.
- 19:00** Holder kurs eller tid for studier.
- 22:00** Er det tid for å ta det litt med ro før dagen avsluttes med bønn.

ÅTTE RASKE

Kristus er: Det nye Templet og Verdens Frelser.

Tro betyr: Å åpne seg for Guds eksistens.

Kirken gir meg: Objektive møter med Gud i sakramentene.

Ett bibelvers: «Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, som mann og kvinne skapte han dem.» (1. Mos 1,27).

Favoritthelgen: P. Damian de Veuster SS.CC.

Favorittforfatter: Hans Urs von Balthasar.

Det å være sogneprest er: Tidsvis anstrengende.

Jeg vil gjerne bli husket for: Den jeg er.

kirkebladet «Broen» for en del år siden, står det at menigheten kanskje er en av landets «norskeste». Stemmer det i dag?

– Det var nok riktigere før. Halvparten av menigheten er polsk. Det feires tre polske messer i løpet av helgen og én norsk. I den norske messen kommer det troende med bakgrunn fra hele verden. Så vi er mer internasjonalt preget. Bærum har også mange internasjonale bedrifter, så det kommer mange hit for å jobbe en periode. Men menigheten har en aktiv norsk gruppe.

– Hvem er det som kommer til messe?

– Det er noen tydelige grupper. De største er nok de polske, de norske og de vietnamesiske. Vi feirer også messe på spansk en gang i måneden. I det polske miljøet er det nok flere yngre blant dem som kommer til messen.

– Hvordan er miljøet i menigheten?

– Mitt inntrykk er at det er godt. Jeg kjenner ikke til noen konflikter mellom gruppene. Det er plass til alle. Det gjør samhandlingen enklere. På juletreffene de siste årene er vi sammen på tvers av språkgruppene. Vi ser at gruppene er blitt mer integrert med hverandre, og vi feirer flere felles fester.

– Kirken som tidligere ble kalt Kristi freds kirke på Eikeli var endel av Mariakirken menighet på Stabekk. I fjor ble denne kirken en egen menighet og fikk navn St. Elisabeth. Hvordan har denne endringen påvirket menigheten på Stabekk? Dere har jo gått fra to til en kirke.

– Det har ført til at jeg har et kirkeanlegg mindre å ha ansvar for. Anlegget stod stort sett ubrukt utenom helgene tidligere. Jeg synes det er positivt at det er blitt en egen menighet, med en prest på stedet, slik at det blir bedre muligheter for sjelesorg og aktiviteter. Den engelskspråklige gruppen som gikk i messen der tidligere, gjør fortsatt det. Jeg merker ingen forskjell på aktiviteten her i menigheten.

– Har dere noe samarbeid med den nye menigheten og menighetene i nabokommunen Oslo?

– Ja, det har vi. Vi har allerede avtalt å samarbeide om ferieavvikling med menigheten på Eikeli. For ikke lenge siden holdt jeg trosskurs i St. Olav domkirkemenighet i Oslo. Vi hjelper hverandre når vi kan.

DÅP: Mikkel Fielding tas opp i kirkens fellesskap. FOTO: Ragnild Aadland Høen

– Hvordan er forholdet med lokalsamfunnet?

– Bærum kommune er en grei kommune å forholde seg til. Jeg er medlem av Bærum tross- og livssynsforum, som jeg var med på å grunnlegge. Det er først og fremst et økumenisk kontaktpunkt for å bli kjent med hverandres trossamfunn. I mars inviterer vi til et åpent møte hos oss hvor vi presenterer et tema og samtaler om det etterpå. Ellers har vi vært rådgivere for kommunen da den skulle lage en brosjyre mot hatkriminalitet.

– Du er født i Oslo, men trådte inn i kongregasjonen av Jesu og Marias helligste hjerter (picuspatrene) i Tyskland. Hvorfor falt valget på akkurat denne kongregasjonen og hvorfor i Tyskland?

– Det er egentlig en ganske enkelt. Da jeg oppdaget kallet, var jeg student i Trondheim, og den tyske delen av ordenen var i Midt-Norge, hvor biskop Gerhard Schwenzer var biskop. Jeg undersøkte ikke andre ordener, men koblet kallstanken med den ordenen jeg møtte. Derfor ble det naturlig å tre inn i Tyskland.

– Hvorfor kalles ordenen både Picusordenen og Jesu og Marias helligste hjerter?

– Det offisielle navnet på ordenen er «Jesu og Marias Helligste Hjerter og den evige tilbedelse av Det allerhelligste Altersakrament» Det blir veldig langt, så Picpus er et kallenavn som kommer av at ordenens første hus i Paris, ligger i gaten Rue de Picpus. Gaten er historisk kjent. Men ordet Picpus er nok ikke kjent i hele verden. På engelsk kan man si for eksempel «The Sacred Hearts Fathers», og i Chile «Los Padres Franceses».

– Har du gjort noen endringer i menigheten siden du ble utnevnt til sogneprest?

– Den største endringen var at vi flyttet katekesen fra Eikeli ned hit til Mariakirken. Ellers har jeg ikke gjort så mange endringer. Som sogneprest er det viktig for meg å jobbe for å skape engasjement blant menighetens medlemmer.

– Hva vil du si til dem som lurer på å besøke menigheten, eller har flyttet til området?

– Kirken er alltid åpen, og mange er positive til kirkerommet, så det er verdt å avlegge kirken et besøk. Vi har mange aktiviteter og tilbud til dem som flytter til området, så det er bare å komme! •

1 BREIVIK

Den hellige Barbara i Breivik

► Tirsdag 4. desember, på minnedagen for den hellige Barbara, velsignet pater Erik Holth en statue av helgenen på invitasjon fra Statens Veivesen og Metrostav, en entreprenør fra Tsjekkia som står for sprengning av den nye kraftledningstunnelen bygget i Breivik forbindelse med utbygging av Sotrasambandet. Det er 36 tsjekkere og slovakere som jobber i tunnelen, og for dem er det naturlig og viktig å ha statuen av den hellige Barbara plassert ved inngangen til tunnelen. Hun er skytshelgen nettopp for gruve- og tunnelarbeidere, samt artillerister, murere og arkitekter; og hun beskytter mot plutselig og uforventet død. Det står også flere Barbara-statuer i tunnelsystemet på Åsland, Blixtunnelen, for å verne om arbeiderne der.

2 OSLO

Liturgikommisjonen evaluerte ekteskapsritualet og helgennavn

► Tidlig i februar måned avholdt liturgikommisjonen møte på Sta. Katarinahjemmet i Oslo, hvor ekteskapsritualet var oppe for evaluering, samt fastsettelse av helgendatoer og riktig form på helgennavn. – Skal vi si Den hellige Agate eller Den hellige Agata på norsk, spurte mgr. Torbjørn Olsen, kommisjonens viseformann. Liturgikommisjonen er et bisperådsorgan, og behandler liturgiske spørsmål på nasjonalt nivå. Kommisjonen som den fungerer i dag, er opprettet i 2010 av Norsk katolsk bisperåd, og har femten medlemmer.

3 MARIAHOLM

50-ÅRSJUBILEUM

► Mariaholm kurs- og konferansesenter feirer i år 50-årsjubileum. Byggingen av Mariaholm ble påbegynt 1. september 1966. På et tidlig tidspunkt ble det satt som mål at stedet skulle innvies 1. november 1968. Slik gikk det ikke; innvielsen måtte utsettes til mai 1969. Selv om planene ikke holdt på første forsøk, gjorde de det andre gang, og Mariaholm ble innviet 23. mai 1969 av biskop John Willem Gran. Anlegget består av kapell, administrasjons- og fellesrom, samt sovesaler. Det var stor begeistring for ferdigstillingen av anlegget, og det ble allerede tatt i bruk dagen etter innvielsen for å holde en ungdomskonferanse.

1969: Byggingen av Mariaholm startet for 50 år siden. FOTO: mariakirken.wordpress.com

Norge rundt

KART: FREEVECTORMAPS.COM

7

FOTO: FRODE INGE HELLAND

6 UTSTEIN

KLOSTERSEMINAR PÅ UTSTEIN KLOSTER

► Utstein er Norges eneste bevarte middelalderkloster og ligger i nydelige omgivelser på Mosterøy i Rennesøy kommune utenfor Stavanger. Det ble stiftet i annen halvdel av 1200-tallet, antagelig av Magnus Lagabøte. Allerede på 900-tallet hadde det vært kongsgård på Utstein. Klosteret tilhørte kannikene i Augustinerordenen, var underlagt Stavanger-biskopen og viet til St. Laurentius. Etter reformasjonen har Utstein kloster vært på flere hender. Også i år inviterer Utstein kloster, Katolsk forum i Stavanger, Utstein Pilegrimsgård, VID Stavanger og MUST til klosterseminar lørdag 7. september kl. 10.00–15.00 på Utstein kloster. Gjennom foredrag og dialog, sang og tradisjonell tidebønn vil deltakerne på det årlige klosterseminaret få innsikt, erfaring – og ikke minst en opplevelse av det unike stedet som Utstein kloster er. For ytterligere informasjon, se Katolsk forum i Stavangers Facebook side, eller kontakt Anne Marie Gjølme på klosterseminarutsteinkloster@gmail.com/900 75 746.

5 SANDEFJORD

Messeutstyr stjålet

► To kalker, to ciborier, tre paténer og én monstrans ble stjålet fra St. Johannes døperens kirke i Sandefjord før søndagens mange messer den 10. februar i år. Messeutstyret som ble stjålet er ikke verdt mye i kroner og øre, men er vanskelig å få tak i, så sogneprest p. Claes Tande håper at tyvene vil angre og levere gjenstandene tilbake. – Vi hadde fire messer den søndagen, og messeutstyret var borte. Det gjorde at avviklingen av disse messene ble vanskelig. Vi måtte improvisere, og brukte skåler og andre ting, forklarte p. Claes Tande, og legger til at politiet foretok sporsikring i kirken søndag ettermiddag.

5 TROMSØ

Fra klimaforsker til benediktinerbroder

Broder Elias (t.h.) og erkeabbed Wolfgang Öxler OSB.

► Lørdag 9. februar avgav broder Elias høytidelig profess (kloster- eller ordensløfte) som benediktinermunk i klosteret St. Ottilien, Tyskland. Max König, som er br. Elias' sivile navn, kom i 1999 til Norsk Polarinstittutt i Tromsø, der han bodde fra 1999–2005 og studerte glasiologi. Etter å ha gjennomført novisiatet og avgitt de første munkeløfter i 2007, vendte br. Elias tilbake til Tromsø, og havnet igjen på Polarinstittuttet. Blant annet var han fra 2009 til 2012 stasjons-sjef på Sverdrupstasjonen i Ny-Ålesund, Svalbard. Det skulle dog vise seg at kallet fra Gud ikke lot seg overskygge. Derfor vendte han igjen tilbake til St. Ottilien, og han fullførte tiden med temporære (midlertidige) klosterløfter. 9. februar i år endte det med «evige» klosterløfter i form av «høytidelig profess».

4 BERGEN

Idrettslinje ved St. Paul Gymnas

► I 2018 søkte St. Paul Gymnas om å få etablere idrettslinje og opprette flere elevplasser. Onsdag 30. januar 2019 kom svaret: Direktoratet ga den katolske privatskolen klarsignal. – Vi er strålende fornøyd med avgjørelsen. Utvidelsen er viktig for skolens eksistens, sier rektor Petter Gjessing (bildet) ved St. Pauls gymnas til Bergensavisen. Han mener at mange elever i Hordaland ønsker å gå på en idrettslinje.

Mariazell Basilika

1 ØSTERRIKE

Pilegrims-boom

► Sentral beliggenhet gjør Østerrike til et av de viktigste knutepunkter og transittland for pilegrimer i Europa. Landet har 35 pilegrimsveier på i alt 20 000 kilometer og mange klostre langs veiene. En voksende interesse for spirituelle spørsmål og vandringer har skapt den reneste «pilegrims-boomen». Kjente pilegrimsveier er «Jakobsveien» fra Romania over Østerrike og Ungarn til Santiago de Compostela, og «Via Slavorum» fra Krakow til Roma. Rundt 800 000 besøker årlig «Magna Mater Austriae» i Mariazell, det viktigste katolske valfartsstedet i Østerrike, med Sentral-Europas viktigste Maria-helligdom. Mer info på: www.pilgern.at og www.pilgerwege.at. (KAP)

3 HAITI

BISPEMØTE AVLYST

► Bispemøtet på Haiti ble i vinter avlyst grunnet kraftige demonstrasjoner og protester mot president Moise. Biskopene fra Haiti og Den dominikanske republikk møtes til konferanse hvert tredje år og skulle i år diskutere migrasjonsspørsmål, men måtte avlyse på grunn av situasjonen på Haiti. Haiti har den siste tiden vært preget av alvorlige opptøyer. Landet er det fattigste på den vestlige halvkule. Den karibiske øya ble i 2010 rammet av et kraftig jordskjelv som kostet mer enn 250 000 mennesker livet. (kathpress)

2 PANAMA

Verdensungdomsdagene samlet 600 000 fra hele verden

► Førti unge voksne la i midten av januar ut på årets største pilegrimsreise. Målet var Verdensungdomsdagene, som denne gang ble holdt i Panama by. 600 000 ungdommer var samlet under avslutningsmessen for å feire troen og fellesskapet sammen med pave Frans og geistlige fra hele verden. Det var stor spenning da pave Frans avrundet dagene med å kunngjøre at Portugal er neste vertsnaasjon for Verdensungdomsdagene som holdes i 2022. Det er bare å glede seg!

4 VATIKANET

Vatikanstaten 90 år

► Mandag den 11. februar feiret verdens minste stat, Vatikanstaten, sitt 90-års jubileum. «Laterantraktaten» i 1929 sikret paven frihet og uavhengighet i ledelsen av den verdensomspennende katolske kirke, og anerkjente Vatikanstaten og Den hellige stols suverenitet. Det bor idag én pave (og én som har gått av), 450 andre personer og en hund i Vatikanet. De fleste kommer fra Italia, deretter Sveits, som har forsynt den pavelige livvakt med sveitsergardister i et halvt årtusen. 17 av innbyggerne er kardinaler, 133 er kvinner (29 prosent av befolkningen). Vatikanstaten har blant annet eget postkontor, bank, kringkasting, avis, et trykkeri, to bensinstasjoner, egen domstol og et jernbanenett på 200 meter.

5 ENGLAND

Brexit: Vil øke sosial nød

► Den britiske kardinal Vincent Nichols frykter en «betydelig økt sosial nød» i England på grunn av brexit, og formidler dette i sitt budskap for fasten, melder The Tablet magazine. Caritas i erkebispedømmet Westminster er derfor i gang med et prosjekt for å møte økt fattigdom og behov for mat. «Å finne en rettferdig fordeling av mat, er bare ett av de nødvendige tiltakene», sier kardinalen. Hvert år kastes mat tilsvarende 250 millioner måltider i Storbritannia. Kardinal Nichols melder også om stor usikkerhet blant katolikker over brexit. «I London har vi troende fra hele Europa, og deres bekymringer er nå tydelige», sier kardinalen. (KAP)

6 INDONESIA

SLUTT MED PLAST!

► Den store plastforsøplingen og spredningen av mikroplast i havet og naturen er et av de største miljøproblemer i vår tid. Nå rykker erkebiskopen i Jakarta, Ignatius Suharyo, ut mot forsøplingen av Indonesia. Erkebiskopen oppfordrer sine troende til å minske forbruket av plast og plastposer. Dette skjer samtidig som andre land i Asia nå våkner av den trusselen dom voksende plastberg og dumping av plast i havet utgjør. Kina, Thailand og Indonesia går for å være Asias tre verste miljøsvin når det gjelder søppelhåndtering. (American media)

Den nye katolske kirken i Sandino.

7 CUBA

Nye katolske kirker

► Den første nye katolske kirken som er bygd på Cuba siden revolusjonen i 1959, ble innviet i midten av januar med hjelp fra en menighet i Florida. Kirken som er bygd i Sandino vest på Cuba, er en av tre nye kirker som er godkjent av de cubanske myndighetene som ledd i en oppvarming av forbindelsene med Vatikanet. Kirken i Sandino er den første som er ferdigstilt. Observatører ser på de nye kirkene som et håpefullt signal for Cuba. (©NTB)

DØDSSTRAFFEN – OG PAVEN

Dødsstraffens berettigelse er et gammelt debattema. Historisk har denne strafformen spilt en betydelig rolle ved de alvorligste forbrytelser, og i eldre rett ble den supplert med ulike former for legemsstraffer for de mindre alvorlige.

TEKST: **GEORG FR. RIEBER-MOHN** ILLUSTRASJON: **MALGORZATA PIOTROWSKA**

Hva som er en «alvorlig» forbrytelse, som skal begrunne dødsstraff, varierer imidlertid mye fra én tidsepoke til en annen, og mellom ulike kulturer. Til enhver tid vil vurderingen være hvilke handlinger som er mest skadelige for det samfunnet som benytter dødsstraff, eller med andre ord: Hva utgjør den største trusselen mot dette samfunnets eksistens?

DØDSSTRAFF I NORGE

Denne relative betraktningssmåte illustreres tydelig ved følgende gjengivelse av straffebudet mot blasfemi (gudsbespottelse) i Christian Vs *Norsk Lov* av 1687: «Hvem som overbevisis at have lastet Gud elle bespottet hans hellige Navn, Ord og Sacramenter, hannem skal Tungen levendis af hans Mund udskæris, dernæst hans Hoved afslais og tillige med Tungen sættis paa en Stage».

Dødsstraff var det også for en rekke andre handlinger, som ikke en gang er straffbare etter dagens oppfatning, som f.eks. homoseksuell omgang. Dødsstraffen i Norge ble videreført i Kriminalloven av 1842 og ble først fjernet med straffeloven av 1902. Den siste henrettelsen etter dom på dødsstraff ble i Norge fullbyrdet i 1870-årene. Da taler vi om dødsstraff i fredstid. I krigstid ble dødsstraffen beholdt, og det skjedde som kjent en rekke henrettelser etter dom under rettsoppgjøret etter annen verdenskrig. I 1978 ble også adgangen til å benytte dødsstraff i krig fjernet fra norsk lovgivning. Jeg kommer kort tilbake til dette.

ANDRE LANDS PRAKSIS

Vender vi blikket mot verden for øvrig, er det en rekke land som benytter dødsstraff i fredstid, således en rekke muslimske land, der Iran har flest henrettelser. Men også de fleste land i sør-øst Asia har dødsstraff. Ytterst få demokratiske land har beholdt dødsstraffen. Mest kjent her er USA, der flere stater har beholdt denne straffen, og hvert år henrettes en rekke personer i dette landet.

Tradisjonelt har halshugging vært den vanligste fullbyrdesmåte. Giljotinen i Frankrike er jo berømt, eller snarere beryktet. Den består av en falløks mellom to stolper. Dødsstraffen ble for

øvrig opphevet der i 1981. På engelsk heter dødsstraff betegnende nok «capital punishment», og ordet «capital» kommer fra det latinske *capita*, som betyr hoder. Men fullbyrdelsen har historisk skjedd og skjer i dag også f.eks. ved skyting, hengning eller ved bruk av giftinjeksjoner.

BEGRUNNELSER

Hva er så hovedargumentet for å beholde dødsstraffen? Jeg kan ikke gi en utførlig redegjørelse her, men oppsummerer det til følgende: Dødsstraffens brutale og fatale karakter skal skremme alle potensielle lovbrøyttere fra å begå de alvorligste kriminelle handlingene. Det er dette man i fagspråket kaller den allmennpreventive virkning av straffen – «general deterrence» på engelsk. Dette er den rasjonelle hovedbegrunnelsen. Men det kommer nok noen mer irrasjonelle momenter i tillegg, uten at disse utgjør en del av den offisielle begrunnelsen for dødsstraff. Ved gruoppvekkende forbrytelser, som f.eks. voldtekt og drap av små barn eller andre sakesløse personer, vokser det frem i de fleste et sterkt gjengjeldelsesbehov: «Det udyret må få den strengeste straff som tenkes kan». Slike følelser vil mange kjenne igjen, og for så vidt kan de begrunne ytterligere et slags rasjonelt argument for dødsstraff, nemlig hensynet til den sosiale ro. Folket får tilfredsstilt sitt behov for gjengjeldelse av ugjerningen.

For egen del er jeg aldri blitt overbevist av argumentet om dødsstraffens enestående allmennpreventive virkning. Det er aldri blitt sannsynliggjort at den forebygger flere grove forbrytelser enn de lengste frihetsstraffer. Dersom det var tilfellet, skulle man ved opphevelse av dødsstraffen og overgang til livstidsfengsel som lovens strengeste straff, forvente en økning i de grovste forbrytelsene. Eksempelvis i England og Frankrike som har hatt dødsstraff inn i den moderne tid. Men jeg kan ikke se at det er påstått at dette har skjedd. Heller ikke i amerikanske stater er en slik virkning påvist, og det er heller ikke dokumentert at stater med dødsstraff har færre grove forbrytelser enn stater som har opphevet den. Det er bare i én relasjon dødsstraffen utvilsomt virker mer preventivt enn alle andre straffer: Den hindrer tilbakefall >

«Dødsstraff i fredstid er det altså vanskelig å begrunne. Jeg er derfor helt enig med pave Frans i at denne brutale formen for straff bør fjernes i alle land.»

fra den lovbrøyer som henrettes (individualprevensjon). Selv livstidsfanger begår av og til nye forbrytelser, i fengsel eller f.eks. under rømning derfra. Men dette har aldri vært en offisiell og sentral begrunnelse for dødsstraffen.

STRAFFEN ER UOPPRETTELIG

Det finnes dessuten andre alvorlige innvendinger mot denne straffen. I enhver rettsstat, uansett hvor velutviklet, balansert og rettsikker dets strafferettspleie er, vil det fra tid til annen forekomme at uskyldige personer blir dømt for alvorlige forbrytelser – altså handlinger de ikke har begått. Det kan være ulike grunner til det, og risikoen øker naturligvis i samfunn hvor rettsordningen har færre rettsikkerhetsgarantier. Selv mener jeg at en utstrakt bruk av jury, altså legdommere som suverent avgjør skyldspørsmålet uten å måtte gi en begrunnelse for resultatet, øker sannsynligheten for uriktige avgjørelser, både frifinnelser og domfellelser. En uriktig domfellelse er naturligvis langt verre enn en uriktig frifinnelse.

I siviliserte rettssamfunn vil det være adgang til å rette opp slike alvorlige svikt i straffeprosessen, dersom det dukker opp nye bevis eller omstendigheter som grunnleggende rokker ved den tidligere domfellelsen. Den uskyldige vil derved kunne få sin oppreisning og en betydelig sum i erstatning, avhengig blant annet av hvor lenge han har sittet i fengsel på uriktig grunnlag. Med dødsstraff vil det selvsagt være umulig å få gjenopprettet den skade som er voldt ved at en uskyldig er dømt. Utfallet blir dobbelt tragisk.

RESPEKTEN FOR MENNESKELIVET

Det er ytterligere et argument mot dødsstraffen som etter mitt syn står sterkt. Når de fleste velutviklede rettssamfunn straffer drap eller mord med lovens strengeste straff, er det fordi menneskelivet er så høyt verdsett i disse samfunn. I den kristne kulturtradisjon har mennesket en særlig verdi – som skapt i Guds bilde. De sekulære moderne stater har stort sett videreført denne respekten for menneskelivet, i alle fall det fødte livet, og dette avspeiles blant annet i straffelovene.

Når staten slik sett blir en beskytter av menneskelivet, blir det paradoksalt, nærmest selvmotsigende, at den samme stat med overlegg skal ta livet av egne borgere. Derved svekker staten respekten for menneskelivet i stedet for å styrke den. Dette blir åpenbart når det som nevnt foran ikke kan påvises at menneskeliv spares i det samfunnet hvor dødsstraffen praktiseres, og hvor resultatet utvilsomt også er at enkelte uskyldige henrettes. Derved er også enhver bruk av nødvergesynspunkter,

at samfunnet må kunne forsvare seg også med dødsstraff for de groveste forbrytelser, uten dekning i virkeligheten. Og enhver analogi til samfunnets rett til å drepe fienden i krig blir like meningsløs.

I denne korte artikkelen har jeg hittil hatt for øye bruken av dødsstraff i fredstid. Dødsstraff i krig eller når faren for krig er overhengende, er et helt annet spørsmål. Da er selvfølgelig analogien til samfunnets nødvergerett under fienders angrep langt mer nærliggende. Og i gitte situasjoner vil dødsstraff være den eneste straff som har tilstrekkelig allmennpreventiv virkning. En person som fristes til høyforræderi ved å arbeide for fiendens interesser, vil neppe la seg avskrekke av risikoen for en lang fengselsstraff. Han vil tro at fienden vinner, at han da løslates og kanskje blir en helt. En raskt fullbyrdet dødsstraff er da det eneste som vil kunne avskrekke. Også når krigen er over, og forrædere skal stå til rette for sine landsskadelige handlinger, kan dødsstraff være uunngåelig. Folkets hat mot forræderne vil kunne være så sterkt at det blir opprør, hevng og «gatens justis» om ikke disse blir henrettet. Slik var nok situasjonen i mange land under rettsoppgjøret etter annen verdenskrig. Hensynet til den sosiale ro kommer inn med full styrke. Det var derfor meget naivt av daværende justisminister Inger Louise Valle å fremme forslag om opphevelse av dødsstraffen i krig, og like naivt at Stortinget i 1978 ga sin tilslutning til forslaget. Jeg er ikke i tvil at om vi på ny skulle havne i en krigstilstand, vil dødsstraffen for høyforræderi straks bli gjeninnført.

ENIG MED PAVEN

Men dødsstraff i fredstid er det altså vanskelig å begrunne. Jeg er derfor helt enig med pave Frans i at denne brutale formen for straff bør fjernes i alle land. Artikkel 2266, og forutsetningsvis 2267, i Den katolske kirkes katekisme utelukker ikke bruk av dødsstraff «i alvorlige tilfeller». Pavens initiativ for å endre katekismen og støtte enhver opphevelse av dødsstraffen møtes med stor forståelse og tilslutning både i kristne og i verdslige kretser. Den amerikanske bispekonferansen har lenge gått inn for dette. Erkebiskopen av Los Angeles, José Gomez, uttalte: «Denne nødvendige videreutvikling av Kirkens lære om dødsstraff ble innledet allerede under pavene Johannes Paul II og Benedikt XVI».

At noen stakk konservative katolikker i USA har uttrykt misnøye med pavens initiativ, måtte man forvente. I en verdenskirke vil det alltid være spenninger, og for tiden synes de større enn noensinne i nyere tid. Men det skyldes i første rekke andre saker enn spørsmålet om å fjerne dødsstraffen. •

FEM PÅ KIRKEKAFFE

Hva tenker du om temaet i «Paven - og dødsstraffen»?

Elia Otero (59)

1. Det er helt på sin plass i et kristent land.
2. Flott initiativ fra paven.
3. Retten til å leve er den mest basale menneskerettigheten. Det er et universelt, helt vesentlig prinsipp.

«Det viktigste argumentet mot dødsstraff, er at alle fortjener en sjanse til.»

FRANS DAO

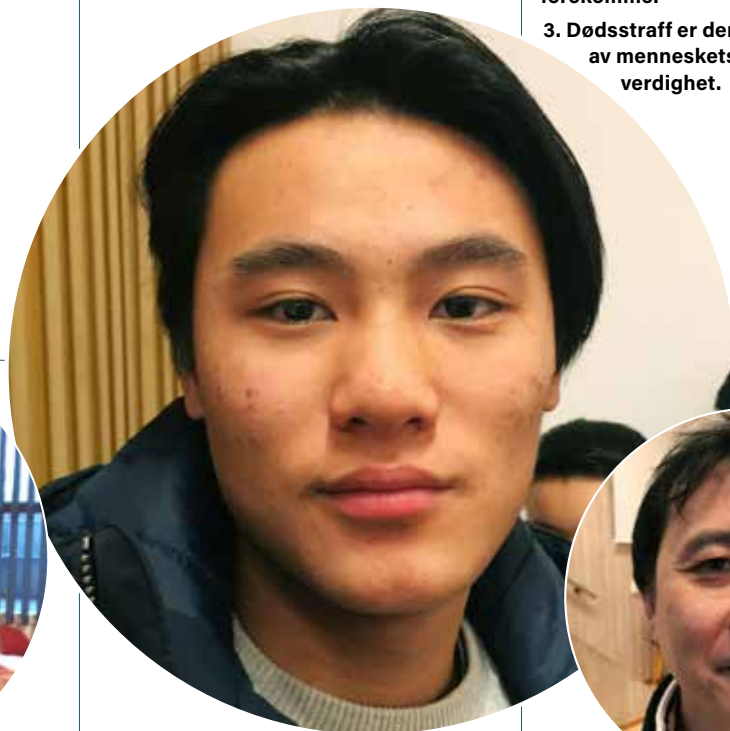
SPØRSMÅL

1. Hva synes du om at vi ikke har dødsstraff i Norge?
2. Pave Frans har tatt initiativ til å endre katekismen, slik at Kirken er imot dødsstraff i alle land og i alle sammenhenger. Hva synes du om det?
3. Hva mener du er det viktigste argumentet for/mot dødsstraff?

Rønnaug Aaberg Andresen (80)

1. Det er veldig bra at vi ikke har dødsstraff i Norge. Jeg er sterkt kritisk til rettsoppgjøret med dødsstraffer etter andre verdenskrig her i Norge.
2. Jeg støtter paven. Dødsstraff må ikke forekomme.
3. Dødsstraff er den ytterste krenkelse av menneskets gudskapte verdighet.

Frans Dao (19)

1. Jeg er litt usikker. Jeg er både for og imot.
2. Det er vel bra.
3. Det viktigste argumentet mot dødsstraff, er at alle fortjener en sjanse til. Det viktigste argumentet for dødsstraff: Noen kan ha gjort så mye groteskt at de ikke bør få en sjanse til.

Tieu Vuong Vu (50)

1. Veldig positivt.
2. Veldig godt forslag fra paven.
3. Mennesket er Guds skapning. Ingen har rett til å drepe - ikke en gang staten har rett til det.

Pål Giørtz (63)

1. Veldig bra.
2. Pave Frans har min fulle støtte. Veldig bra!
3. Dødsstraff er en ren hevnhandling. Man gjør seg til Gud ved å råde over andres liv.

VIL DU DELE DIN
FAVORITTOPPSKRIFT
PÅ SØNDAGSMIDDAG
MED ST. OLAVS LESERE?

Kontakt Kathrine Låver:
kathrine.laver@katolsk.no

Navn: Filipe Alves
Alder: 35 år
Fra: Portugal, bodd i Norge i seks år.
Jobb: Mat og drikke-ansvarlig

- Hvilken rett ønsker du å anbefale til ukens søndagsmiddag?

- Jeg ønsker å anbefale den portugisiske retten *Bacalhau à lagareiro*, en rett med klippfisk og nypoteter, stekt med hvitløk, olivenolje og koriander.

- Hvorfor anbefaler du denne retten?

- Klippfisk brukes i hele Portugal, og det finnes mange forskjellige oppskrifter. Dette er en enkel variant med mye smak. Klippfisk er tett knyttet til portugisisk kultur fordi klippfiskindustrien har vært viktig både økonomisk og som matkilde for mange. Det er vanlig å spise klippfisk i julen, men vi spiser det også resten av året. Mange har derfor gode familieminner knyttet til klippfisk.

- Vi har også klippfisk her i Norge, kjenner du forskjell?

- Ja, jeg kjenner forskjell på norsk og portugisisk klippfisk. I Portugal henger fisken mye lengre ute, så den får mer sol og vind. Det gjør noe med smaken.

- Du er fra Portugal, hvilke ingredienser er viktige i det portugisiske kjøkken?

- Koriander, laurbærblad, klippfisk, hvitløk og olivenolje.

- Hva pleide din familie å spise på søndager når du vokste opp?

- Vi hadde aldri en spesiell type søndagsmiddag. Men noe som alltid var på bordet var brød, og Portugal har mange gode brødslag.

- Har du et matminne du ønsker å dele?

- Hver gang jeg sitter sammen med familien i Portugal, smaker maten alltid ekstra godt. I Portugal er måltidet en tid for familien å komme sammen, og mat blir derfor en viktig del av kulturen. Det er ofte lange måltider med mye mat.

Bacalhau à lagareiro

Maten smaker ekstra godt med familien samlet rundt bordet, mener Filipe Alves. Her får du hans oppskrift på klippfisk slik de serverer den i Portugal.

VED **KATHRINE LÅVER**

KLIPPFISK MED NYPOTETER

DU TRENGER (4 PERS.)

600 g tørr klippfisk

4 dl olivenolje

80 g hvitløk i skiver

2 laurbærblad

1 bunt hakket koriander

800 g nypoteter

400 g grønnkål

SLIK GJØR DU:

Legg klippfisken i et kar med 4 liter vann. Fisken vil nå bli like tykk som før den ble tørket. Bytt vann hver åttende time. Dette gjentas i to til tre dager. Smak på et stykke fra fiskens tykkeste del. Når fisken har mistet saltsmaken, er den klar.

Tørk klippfisken med kjøkkenpapir. Marinér deretter fisken med 3 dl olivenolje, halvparten av hvitløken, hakket koriander og laurbærbladene.

Kok potetene med skallet på i saltet vann til de nesten er gjennomkokt.

Sil av vannet og mos forsiktig potetene slik at skallet sprekker.

Legg potetene i en form og plassér klippfisken med marinaden oppå. Stek i ovnen på 180 grader i ca. 25 minutter. Tiden avhenger av fiskens størrelse. Hvert femte minutt av steketiden, spe fisken med kraften i formen.

Mens fisken steker, vask og kok grønnkålen.

Når grønnkålen er myk, sil av vannet og bland inn resten av hvitløken og olivenoljen.

Fem minutter før fisken er ferdig tilsettes grønnkålen i formen. Stek den resterende tiden. Det er viktig at formen inneholder godt med olje.

**Server med godt surdeigsbrød som kan
dyppes i kraften - og en god portugisisk vin.**

HVA SKAL VI MED DANNELSE?

«Høflighet er til for å stagge bøllene!»

TEKST: **THOMAS THIS-EVENSEN**, PROFESSOR EM. DR. PHILOS.

Dette utsagnet fra en debatt nylig formulerer essensen av hva dannelse er. Den udannede er inntrengeren, den selvhvedende og plasskrevende og som opptrer på bekostning av andre, enten fellesskapet eller individet. Dannelse er å se andre og komme dem i møte og er grunninnholdet i alt det vi kaller etikk. Å være dannet betyr å se utover sin egen impuls, ikke i betydningen av å skulle fornekte seg selv, men å forme sin profil i relieff til andre.

DANNELSE ANGÅR særlig tre kategorier: *værensdannelse*, *klassisk dannelse* og *utdannelse*. Alle tre må læres, eller som André Bjerke svarte da han kommenterte at så mange hadde sosiale betenkeligheter med å bruke betegnelsen «dannelse»: «ordet betyr jo bare å forme».

Kategoriene kan også sies å tilhøre ulike livsstadier: Mens værensdannelsen er noe som må innpodes i barndommen som grunnlag for senere reflekser, kan klassisk dannelse være et korrektiv til en selvcentrering som er særlig intens i ungdomstiden. Og utdannelsen, som er et resultat av ens eget veivalg i voksen alder, kan ha i seg en kunnskap som samtidig utvider dette veivalgets grenser.

DET ER NOEN som har værensdannelsen i seg – de er født med den og gjør alt det som andre må lære. Det merkes med én gang – i måten den dannede ser på deg, står ved deg og henvender seg til deg, ja *er*. Vi andre må fra våre første skritt lære at dannelse har med respekt å gjøre, og da slett ikke bare forstått som sosial respekt, som i de fleste sammenhenger gjøres for å trimme egennyttens. Det mest respektfulle er å gå i begravelser, ikke for å bli sett i et mørkt kostyme, men for å ære den døde. For da får man ingenting igjen, annet enn å kunne takke for et liv.

Bordmanéer er til for at andre skal føle seg trygge. Manéer betyr ikke å terpe på egen læring, men å kunne tilpasse seg andres skikker. Som den gang kong Haakon 7 drakk kaffe av asjetten – som sidemannen. Å sende et smil til sjåføren som

stopper foran fotgjengerfeltet, kan redde sjåførens dag, selv om du vet at det er hans plikt å respektere din rettighet. Å la andre gå først inn av døren betyr ikke annet enn nettopp dét: å la andre gå først. Å avbryte andre er utvilsomt udannet, fordi det hindrer dem å komme frem med sitt. Men det er like udannet å snakke for mye.

MED «KLASSISK» MENES ikke den gresk-romersk arven, men rett forstått, det allmenngyldige. Hvor finnes det allmenngyldige? Det finnes i alle fall i kunsten, i historien og i kulturen, og det kan ikke overraske, fordi til enhver tid og i ethvert samfunn oppleves de som referanser for hva som er felles. Alle tre har allmenngyldigheten ved seg, fordi kunst, historie og kultur, bortsett fra dem som lever av dem, ikke umiddelbart synes «nyttige» for den enkeltes selvrealisering. Men først og fremst har disse emnene det i seg, fordi når man lærer dem, møter man andre og dermed oppdager et fellesskap der ingen er unike.

Å lære om *kunst* er å bli ført inn i emosjonenes fellesskap. Det er kunstnerens mål, sa Alberti (1404–1472), å male et smil så betrakteren smiler, og å male en gråtende så betrakteren gråter. Slike emosjoner er gjenkjennbare for alle, og kunsten kan få oss berørt til å oppleve dem sammen.

Som i musikken der en konsert kan gripe enhver: arbeideren og magnaten, menn og kvinner, unge og gamle. For som fenomen er musikkens virkning uavhengig av sjanger, og den musikkinteresserte kan selv være «udannet» ved bevisst ikke å åpne seg for annet enn den sjangeren han faller for. Som bare å høre Bach og aldri Fartein Valen, og bare Chopin og aldri Heavy Metal. Selv kan jeg ha vanskeligheter for de to siste i hver sammenligning, men i så fall er det altså mitt problem, ikke musikkens.

Å LÆRE OM HISTORIE er å møte en annen tid enn vår egen. Historie gir kunnskap om da vi ikke levde og er en korleksjon til forestillingen om at vår egen tid alltid er den beste. «Greide de virkelig det den gangen?», kan være et utbrudd ved manges førstegangs syn av Pantheon i

I MØTE: Dannelse er å se andre og komme dem i møte.

Roma. Nærmest underforstått: hadde de kunnskaper nok, og var de ikke den gangen ganske små og hadde de et språk og kunne de tenne ild?

Den slags er *tidisme*, en nær slektning av rasisme, og er et resultat av en utviklingstro der vi betrakter oss selv som det siste og ypperste produktet. En forestilling som altså er ekstremt udannet overfor den avdøde menneskeheten.

Å lære om kultur er å møte livsmåter som vi selv ikke deltar i. Kultur kan gi kunnskap om der vi ikke er og det vi ikke gjør, og gir en korreksjon til eget livsmønster. Det kan bety å få innsikt i andre og fremmede kulturer, der vår egen fremstår som én av mange. Og det kan bety å få kunnskap om at vår egen kultur slett ikke er unik, men et resultat av påvirkning fra andre. Begge deler gir respekt for mange livsmønstre, og er dannet overfor verden.

«NÅ SKAL DERE BLI LEGER.

Gå derfor på konserter, se film og teater og reis til andre kulturer». Poenget med denne åpningsreplikken fra en medisinerprofessor til sine nye studenter, er at selve innfallsporten til vitenskapen er det som går utover det enkelte spesialfag. I akademia er det *filosofien* som er dette overgripende, og som var det opprinnelige grunnlaget for universitetene.

Filosofi som betyr å «elske kunnskapen», formulerer ikke et mål, men et rundskue, og får studenten til å erfare at det er forskjell på å innøve en ferdighet og å reflektere over den. Refleksjon betyr i akademisk forstand å åpne seg for den sammenhengen som ens spesialfag inngår i, og slik kunne møte et fellesskap som er fagidiotens største trussel. Filosofi innebærer fagenes felles grunnprinsipper, deres mening, logikk og metode, og som med innsikt i dem kan gi forståelse for andre fag. For

dess mer man vet om andre, dess mer respekt, eller om man vil, mer tolerant blir man i enden av prosjektet. For én ting er sikkert, at det typiske

for den uvitende er at han benekter det han ikke vet.

OM FILOSOFI altså er spesialistenes grensesprengning, er *formidlingen* den gaven til andre som ligger utenfor gjerdet. Akademia har tre hovedoppgaver: forskning, undervisning og formidling. Forskningen er selve forutsetningen for virksomheten, og undervisningen er selve hensikten med den, der forskningens resultater skal bibringes studentene. Men i formidlingen til samfunnet ligger rausheten, og den egentlige dannelsen. For mens forskningen er selvrealiserende, og undervisningen er

fagrealiserende, er formidlingen det ekstra som ikke er «nødvendig». Formidling er å sammenfatte ens forskning ned til få og medrivende stikkord, så samfunnet kan delta i universitetenes resultater. Det gir ingen kreditering innad i akademia og kan møtes med snobberi,

fordi formidling er å dele med andre det standen mener man burde holde for seg selv.

SLIK KAN DET gjentas at dannelse er å styre sin egen impuls. Å innøve dannelse er derfor innsatskrevende, og i sitt vesen dannet fordi det kan stride mot egeninteressen. Værendannelse krever innsats mot trassen, klassisk dannelse krever innsats mot ulysten. Og i utdannelsen handler det om den tilleggsinnsats det innebærer å fortette en doktoravhandling til en avisartikkel, for å komme andre i møte.

OG BØLLENE? De vil alltid være der – de må bare stagges. •

Å VÆRE GLAD I LIVET

Glede er ikke det samme som godt humør. En ekte glede stikker dypere.

TEKST: **SØSTER METTE ANDRÉSEN** ILLUSTRASJON: **MALGORZATA PIOTROWSKA**

«**H**un er fremdeles glad i livet», leste jeg i Aftenposten for en tid siden i anledning av en kvinne som fylte 80 år. Jeg må innrømme at jeg stusset litt. Som om det skulle være noe ekstraordinært at en åttiåring fortsatt var glad i livet?

Hvis jeg reagerte, var det sikkert fordi jeg selv, om ikke så brått, nærmer meg denne alderen, men jeg har virkelig ikke tenkt å slutte å glede meg over livet av den grunn. Tvert i mot har jeg tenkt å ta i mot de gleder hver ny dag kan bringe med seg.

«70 år er vår levetid – 80 for den sterke.» står det skrevet i Salmenes bok, men i dag er jo gjennomsnittsalderen blitt enda høyere, noe dødsannonsene gir mange eksempler på.

«Lær oss å telle våre dager så vi kan få visdom i hjertet» heter det videre i salmen. Og det er vel denne visdom vi skal be om enten vi er unge eller eldre.

«**LAUDES**» **KALLES MORGENBØNNEN** vi ber i våre klostre - det vil si lovsang. Og lovsang betyr nettopp å glede seg og takke for dagen som ligger foran oss. En dag med nye muligheter, men også med utfordringer vi ikke alltid vet hvordan vi skal takle. Mennesker vi kanskje gruer oss til å treffe, situasjoner som er vanskelige enten det gjelder oss selv eller andre. Eller det kan være den vanlige hverdagen som ikke byr på særlige overraskelser og hvor alt går, mer eller mindre, i samme tralten.

Den tyske lutherske teologen Dietrich Bonhoeffer skriver i en av sine bøker at det er morgenbønnen som legger grunnlaget for dagen som venter oss. Tiden vi sløser bort og som vi skammer oss over, fristelsene vi faller i, mangel på arbeidslyst og tålmodighet både med oss selv og dem vi møter, kommer ofte av at vi neglisjerer morgenbønnen. Arbeidslysten blir større når vi har bedt Gud om å gi oss krefter til å utføre det vi skal, sier han.

Når vi begynner vår morgenbønn med å synge «Kom, la oss juble for Herren», er vi ikke alene.

VI LØFTER KIRKENS BØNN sammen med noen, hele dette usynlige fellesskap vi hører til i - de helliges samfunn i himmel

og på jord. Menneskeheten vi er en del av og som sammen er kalt til å forandre verden, bekjempe ondskap og spre kjærlighet på den plass hver enkelt av oss er satt. Dette er noe pave Frans til stadighet kommer tilbake til, og han sier at når en stor del av menneskeheten lever i angst for morgendagen, slukner livsgleden.

Sant nok kan vi engstes over alt det vonde som skjer rundt omkring oss, og dagsavisene er fulle av dem. Men hvis vi ikke evner å glede oss over alle de små ting livet er fullt av, mister vi noe vesentlig. For, som en klok prest en gang sa til meg: «Husk at du har alltid grunn til å være glad selv om du ikke alltid er det»

Først og fremst gleden over at vi eksisterer, over at det finnes en ny morgen å våkne til, at det er et liv - mitt liv - med en forsyning av nye muligheter. Dette gjelder selvsagt såvel en ikke-troende som en troende, men sistnevnte ser på en ny dag som en gave fra Gud, åpent for hans nærvær. Et nærvær som skal fylles med glede, en glede som også skal komme andre til gode,

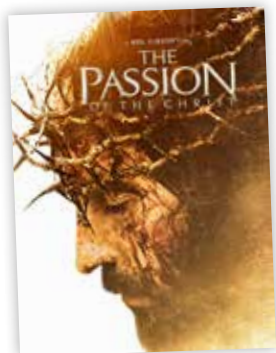
Glede er imidlertid ikke det samme som godt humør, selv om det kan være befriende å møte mennesker som har den gaven. Men en ekte glede stikker dypere og vitner om at man er i harmoni med seg selv og sine omgivelser.

DET ER SAGT OM VÅR ORDENSSTIFTER, Sankt Dominikus, at han alltid var lykkelig og glad, bortsett fra når han ble fylt av medlidenhet med mennesker som hadde det vondt. Å være glad i livet betyr derfor også å ha omsorg for dem for hvem livet er tungt. Vi vet alle at det finnes nok av dem, også i vårt nærmiljø. Hvor mange er det ikke i vårt såkalte velferdssamfunn som lider av ensomhet eller følelsen at ingen har bruk for én lenger?

Pave Frans sa i sitt budskap på kallsdagen i fjor at «kjernen i vårt liv er at Gud kaller oss til glede» Dette gjelder også fastetiden vi er inne i, der Jesus oppfordrer oss til ikke å ta på oss en «dyster mine» Og i sin siste tale til disiplene ber han uttrykkelig om at deres glede skal være «full og hel».

Så selv om våre gleder kanskje ikke alltid er fullkomne her på jorden, vil jeg allikevel tro at gleden over livet fremdeles kan vare etter fylte 80 år. •

Mel Gibsons *pasjon*

Det var i 2004 at den amerikanske katolikken, regissøren og skuespilleren Mel Gibson (f. 1956) skulle fortelle verden hva Jesu lidelseshistorie egentlig innebar i filmen «The Passion of the Christ». Han vakte, i det minste, ekstrem oppsikt.

TEKST: JON SELÅS

Mye med filmen var temmelig imponerende: Den var usedvanlig effektivt fotografert. Forberedelsene var det sannelig ikke jukset med; blant annet fortalte sakkyndige om filmens tre språk: Hebraisk mellom jødisk lærde, en syrisk/aramaisk dialekt mellom jevne jøder og latin mellom romerne. Aksentavvik var den daværende VG-anmelder – denne artikkelforfatter – ikke helt i stand til å skille ut, men pater Pollestad var blant dem som mente å kunne høre amerikanismer i Jesu aramaisk.

Filmene hadde for øvrig ikke store avvik – dog noen «kunstneriske friheter» – i forhold til Bibelens påskehistorie. Og teknisk var hele verket imponerende gjennomarbeidet.

UTEN FILTER

Det som likevel var (over-)tydelig, var at

Mel Gibsons ambisjon ikke kan ha vært noe annet å fortelle den «endelige» lidelseshistorien, helt uten filter: Jesus, piskes, pines, hånes, flås noe nær en hel klokke time, før han til slutt korsfestes.

De som fikk med seg filmen, delte seg da også i to hovedleirer: En gruppe mente at, ja; dette var sterkt og vanvittig og helt forferdelig – men likevel riktig, fordi det var slik Jesus ble behandlet; dette var Jesus, Guds sønn som døde for verdens synder.

Den andre gruppen var – skal vi si det enkelt? – avvisende.

Når man rekapitulerer filmen i ettertid og ser noen enkeltscener, dukker det dog opp interessante problemstillinger. Og noen grenseoppganger blir tydelige om hva som er mulig å fortelle – og hva som blir helt uhåndterlig og umulig å forholde seg til.

Et fenomen som jeg ikke kunne la være

å legge merke til da filmen kom, var at den vakte stor begeistring i en god del markant «bibeltro», til dels karismatiske inspirerte kretser. Endelig, her var sannheten!

Noen andre av oss, som hadde sett mye mer film gjennom mange flere år, var henvist til den nokså ødslige konklusjon at heller ikke Mel Gibson kunne unngå de mest spekulative virkemidler fra de blodigste skrekk & gru-filmene. Dermed ble dyrebare og vanskelige og overveldende grunnleggende mysterier fra kjernen i den kristne tro, «pakket inn» i en simplest mulig sjangerbruk og -effekter. Problematisk, mildt sagt!

MENINGSAVSTAND

Men også innenfor Den katolske kirke i Norge var det stor meningsavstand. Sogneprest p. Claes Tande var blant dem som målbar at siden troende katolikker var

REGISSØREN OG SKUESPILLEREN: Mel Gibson instruerer Jim Caviezel, som hadde hovedrollen som Jesus i *The Passion of the Christ*.

«Var det viktig at verden fikk en fullbyrdet tortur- og drapsorgie i fanget?»

fortrolige med korsveiandakten og kjent med rosenkransens mysterier, ville man ha større forutsetninger for å få utbytte av den kontroversielle filmen.

«The Passion of the Christ» skapte i det hele tatt en del nye meningskonstellasjoner av plutselig voldsliberalere innenfor filmsjangeren, som nok ikke er sett verken før eller senere.

En annen side av saken – men også dette prinsipielt interessant nok – er hvor mye man kan orke å ta inn over seg. I dagens mediasamfunn kjenner vi jo nektelig til lidelse – vi kan få den inn på PC-en med noen få tastetrykk: tortur, steining,

halshugging. Er det gjort, er det filmet. Men ingen ved sine fulle fem kan komme til å påstå at det er en menneskeplikt å kjenne all verdens djevleskap i utpenslet detalj. Jeg kan for egen del innrømme at det nok i noen grad ville kunne innvirke på denne artikkelforfatterens mentale helse. Og det er ingen grunn til å tro at jeg er alene.

Nokså sterke røster i 2004 hevdet at Mel Gibsons film måtte aksepteres – kanskje endog lovprises – fordi den var så tro mot forlegget; Jesu lidelseshistorie som den fremkommer i evangeliene. Så vidt jeg husker, var det få og små overveielser om filmen faktisk kunne virke motsatt: Dekke

MEL GIBSON

- **Skuespiller og regissør, kjent fra filmer som Mad Max, The Bounty, Lethal Weapon, Tequila Sunrise og What Women Want. Regisserte blant andre The Man Without a Face, Braveheart (Oscar-vinner i 1995) og Hacksaw Ridge.**
- **Oppdratt strengt katolsk («Sedevacantism») og kjent som en aktiv katolikk. Gibson har et tydelig konservativt politisk syn.**
- **Regisserte The Passion of the Christ som hadde Norgespremière den 26. mars 2004. Filmen tar for seg Jesu 12 siste timer, er på latin og arameisk, ble spilt inn i Matera, Craco og Roma og tjente inn over 370 millioner dollar.**
- **USAs filmkontroll mente filmen var for voldelig for en vanlig gradering, med den følge at Gibson slapp filmen uten noen gradering. Dette medførte politiske reaksjoner og delvis kinoboikott. Artikler fra den norske debatten kan leses her: katolsk.no/nyheter/spesial/thepassionofchrist_html**

over det sentrale i kristen forkynnelse med all sin gruoppvekkende detaljrikdom.

HVA SKAPTE FILMEN?

I perioder, i ettertid, har jeg tenkt på akkurat dette: Skapte filmen noe? Var det viktig at hele verden fikk en fullbyrdet tortur- og drapsorgie i fanget – fordi den, kanskje, på en eller annen måte, skulle bevise at Jesus, «pint under Pontius Pilatus, korsfestet, døde og begravet» faktisk var verdens Frelser og Guds Sønn og vår inngang til et evig liv i salighet? Var det, om enn bare i små fragmenter, *kjærlighet* å finne i dens blodige sår?

Eller kanskje filmen ikke i det hele tatt var ment forkynnende; var dette bare Mel Gibsons filmatisering av en – kanskje *den* beste historien som overhode fantes?

Jeg er meget klar over at jeg nok allerede i 2004 tilhørte de norske anmeldere som, ifølge sogneprest Tande, med utgangspunkt i et sekulært eller protestantisk kristent perspektiv ville avvise filmen eller være sterkt kritisk til den. Filmene skapte en storm og en bølge – som døde ut.

Kanskje man burde se den igjen – om ikke annet enn for å meditere over om en slik film kan tilføre verden noe verdifullt i det hele tatt? •

UNN FALKEID

- Professor i idéhistorie ved Universitetet i Oslo (UiO) siden 2017
- Dr. art. ved UiO i 2006 på en avhandling om Francesco Petrarca
- Forsker ved Kungliga Vitterhetsakademien og Stockholms universitet 2014–2016
- Fulbright Visiting Scholar, Yale University, 2010–2011
- Postdoktor i italiensk litteratur ved Universitetet i Oslo, 2008–2013
- Redaktør for generell litteratur ved Gyldendal Norsk Forlag, 1995–1998
- Prosjektleder for det internasjonale forskningsprosjektet *The Legacy of Birgitta of Sweden. Women, Politics and Reform in Renaissance Italy* (2018–2021)
- Forfatter av en rekke artikler og bøker

VANT PRESTISJEPRIS: Professor Unn Falkeid har vunnet en høythengende historikerpris for boken om pavetiden i Avignon på 1300-tallet, *The Avignon Papacy Contested. An Intellectual History from Dante to Catherine of Siena.*

PAVETIDEN I AVIGNON: Et historisk vendepunkt

Dante Alighieri åpnet døren til katolsk tro og lære for henne. Studier av et mørkt kapittel i Kirkens historie brakte henne inn i Kirkens fulle fellesskap. Nå har professor Unn Falkeid vunnet internasjonal prestisjepris for boken om pavetiden i Avignon.

TEKST OG FOTO: **HANS ROSSINÉ**

Hennes bok *The Avignon Papacy Contested. An Intellectual History from Dante to Catherine of Siena* utkom på velrenommerte Harvard University Press i 2017, og vant tidligere i år den prestisjetunge «Helen and Howard R. Marraro Prize», delt ut av den amerikanske historikerforeningen (American Historical Association).

Unn Falkeid har vært professor i idéhistorie ved Universitetet i Oslo siden 2017, og har i tidligere bøker gjort dypdykk i blant andre Dante og Petrarca, i middelalder- og renessansepoesi. For tiden er hun også prosjektleder for et internasjonalt forskningsprosjekt om Den hellige Birgitta av Sverige (1303–1373).

LITTERÆR KRIG

The Avignon Papacy Contested handler om den litterære feiden i pavesetet i Avignon i Sør-Frankrike i middelalderen, i de snau syv tiårene fra 1309 til 1377 da pavene holdt til her, og ikke i Roma. Perioden er omtalt som såvel et dystert kapittel som et høydepunkt for pavemakten i Europa, hvor kurien og byråkratiet både ble sentralisert og este ut over sekulære institusjoner.

Med paven i sentrum ble Avignon et kosmopolitisk senter som tiltrakk seg

ledende intellektuelle, kremmere og kunstnere fra hele Kontinentet, samtidig som pavens verdslige maktambisjoner møtte sterk motbør.

Det brøt ut en regelrett litterær krig mellom tidens ledende intellektuelle. Unn Falkeid følger de seks viktigste aktørene i denne feiden: Marsilius av Padova og William av Ockham, Dante Alighieri og Francesco Petrarca, Birgitta av Sverige og Katarina av Siena. De to første ble for øvrig stemplet som kjettere, Dante og Petrarca ble senere humanistiske forbilder, mens Birgitta og Katarina etter hvert ble helgenkåret. Men det de seks hadde til felles var sterk kritikk av pavens økende sekulære makt, og innbitt motstand mot utviklingen av et pavelig «kongedømme».

VILLE HA REFORM

– Dette var seks intellektuelle som satte spørsmålsteget ved legitimiteten av pavens verdslige makt, samtidig som de kjempet for en grunnleggende reform av Kirken. Dante og Marsilius var tydelige på at pavens makt kun var åndelig. På 1100- og 1200-tallet var pavens økonomiske, akademiske og teologiske makt blitt sterkt konsolidert, og sentraliseringsprosessen fortsatte utover på 1300-tallet. I tillegg hadde vi pave Bonifatius VIII's bulle, den pavelige forordning *Unam Sanctam*,

i 1302 med krav på pavelig allmakt og verdensherredømme. Dette var nødt til å skape store spenninger, internt som eksternt, forklarer Unn Falkeid.

I 1305 blir Klemens V pave og flytter pavedømmet i 1309 til Avignon, hvor i alt syv paver skal ha sete.

– *Hvorfor flyttet egentlig paven fra Roma til Avignon?*

– Den enkleste forklaringen er at Roma var utrygt, møkkete og nedslitt. De mektige italienske adelsfamiliene lå i strid, og det gjorde situasjonen ustabil og usikker for franske paver. Alle de syv pavene som holdt til i Avignon var franske, og for dem var Avignon et uavhengig område og godt egnet som pavesete.

BOOM

– *Du beskriver Avignon som en kosmopolitisk by som tiltrakk seg kunstnere, forfattere og intellektuelle fra hele Europa. Et slags 1300-tallets New York eller Berlin?*

– Ja, eller kanskje snarere mer likt filosofen Ludwig Wittgensteins Wien for rundt hundre år siden, som sydet av kulturelt og åndelig liv, og bød på myldrende møteplasser for tidens tanker og idéstrømninger. Pavebyen Avignon opplevde en økonomisk og kulturell boom og tiltrakk seg kunstnere, arkitekter, komponister, tenkere og forfattere, ga

SAMMENSATT BILDE: Avignon-perioden spente fra forfølgelser og ambisjoner om absolutt pave-makt, over skarpe litterære feider, og til oppblomstring innen kultur og økonomi, forteller professor Unn Falkeid.

DEN HELLIGE BIRGITTA:
Alterskap i Salems kyrka,
Södermanland, ca. 1480.

BIRGITTA: Den hellige Birgitta av Sverige (1303–1373) er en av seks 1300-talls forfattere Unn Falkeid skriver om. I tillegg leder hun et eget forskningsprosjekt om Birgitta.

dem nye impulser og nye uttrykk som de så tok med seg videre og spredte ut. Jeg tror ikke renessansen ville ha funnet sted uten Avignon.

– Kirken vokste fort til å bli mektig i Avignon?

– Ja, pavetiden i Avignon var høydepunktet for pavemakten i Europa. Kurien ble sentralisert og byråkratiet hadde tett kontakt med sekulære institusjoner. Pavedømmet blir selv som et monarki, et mektig kongedømme. 1300-tallet er en tid hvor Europa er som en stor smeltedigel hvor mektige nasjonalstater blir etablert. Nasjonalstater som England og Frankrike hevdet i økende grad absolutt makt, og de ønsket i stadig større grad å kontrollere Kirken. De ville utpeke biskoper og prester selv, som var lydige mot verdslige herskere. De så med glupske øyne på Kirkens eiendommer, og forsøkte å frata prester juridisk immunitet. Det er med andre ord mange av de samme kreftene som var i sving på 1300-tallet som i reformasjonen på 1500-tallet.

Paven ser at Kirken fragmenteres. Mottrekket er å øke Kirkens mak. Skattene øker, byråkratiet eser ut, og makten sentreres rundt paven og hans kurie. Mange motstandere reiser seg mot paven, spesielt i bystatene

i Nord-Italia. Dante blir en tydelig kritiker av pavens krav om absolutt makt. Han vil ha en maktfordeling mellom keiser og pave, den verdslige makt og den spirituelle.

TOTALITÆRT

– Dante reiser seg mot pavemaktens totalitære tendenser?

– Kirken beveget seg mot et rent teokrati, eller en totalitær stat, om du vil, under paven. Det foranlediget intense diskusjoner om makt og maktens grenser. Kommer makten fra Gud eller fra folket? sier Falkeid.

– Det er viktig å huske på at selv om de seks forfatterne jeg skriver om – Dante, Marsilius av Padova, William av Ockham, Petrarca, Birgitta av Sverige og Katarina av Siena – hver på sine måter diskuterte og kritiserte Kirken, så var de alle opptatt av å bevare den og sikre dens fremtid.

En av de sterkeste forkjemperne for det som kan kalles en mer demokratisk kirke, var Marsilius, som mente maktens opphav var folkets vilje, forklarer hun.

– Han hevdet Kirken burde bygges opp demokratisk, etter et slags folkesuverenitetsprinsipp, med at det var de troende som valgte sin leder. Dette ble en forløper til det som senere ble kjent

som «konsiliarisme», at kirkekonsilene skulle være pavens overordnede instans. Marsilius selv, derimot, utviklet seg til å bli en nokså uhyggelig skikkelse som sammen med keiser Ludvig av Bayern sto bak et blodtørstig kupp i Roma i 1320-årene.

IKKE EIE NOE

– William av Ockham?

– Den engelske fransiskaneren, filosofen og teologen William av Ockham fremførte fransiskanernes kritikk, og rykket ut mot pavens maktpretensjoner. Det luksuriøse og overdådige pavelivet i Avignon fikk hard medfart, det stred imot fransiskanernes fattigdomsidealer. De kritiserte pavens verdslige maktambisjoner og mente Kirken ikke skulle eie noe.

Det var store krefter i sving på denne tiden: nasjonale krefter og stridigheter innad i Kirken. Alt dette utløser etterhvert et skisma som senere ender i reformasjonen. Konflikten pave versus keiser løper igjennom hele middelalderen, og det tilspisser seg på 1300-tallet. Retorikken var også helt uten silkehansker, voldsom og konfronterende. Språkbruken er ekstrem, spesielt blant de såkalt spirituelle. Den grove retorikken, på grensen til ren

«Pavetiden i Avignon var høydepunktet for pavemakten i Europa.»

hat-retorikk, hentes senere frem av Luther og reformasjonen ved for eksempel å omtale paven som «den allersyndigste» og «pave-esel», den romerske kirke som «et horehus over alle horehus» og så videre.

BIRGITTA OG KATARINA

– *Hvor sto de senere hellige, Birgitta av Sverige og Katarina av Siena, i dette?*

– Det som særpreger Katarina og Birgitta er at de begge vil ha paven tilbake til Roma. Roma er en hellig by, her er Peters grav, martyrenes grav. Det er her paven hører hjemme. De vil gjenreise Roma som religiøst og politisk sentrum, samtidig som de ønsker en gjennomgripende reform av Kirken. I Birgittas visjoner og i Katarinas brev og bok *Dialogo* forsvares Roma som kristenhetens institusjonelle og åndelige hovedstad, Roma som *caput mundi*. Begge kvinnene er ivrige etter å overbevise paven om å returnere til Roma. De mener legitimiteten til hans makt ligger i Roma og ikke i Avignon, sier Falkeid.

Birgitta hadde jo sett begredelige tilstander rundt seg da hun kom til Roma i 1349. Forhold og livsførsler blant presteskaper var sklidd ut, mente hun. Birgitta ønsket en oppstramming til et frommere og mer religiøst liv. Birgitta er en av de største forfatterne i nordisk middelalder og blir en viktig stemme i Italia og i Europa. Hun er den første kvinnen i vår historie som får innstiftet en egen klosterorden, og både som forfatter og visjonær blir hun en rollemodell for senere kvinner.

«CORPUS MYSTICUM»

– Katarina prøver å redefinere begrepet om *corpus mysticum*, kristenheten som Kristi legeme, og hva Kirken egentlig er. Hennes fokus var på hostien, nattverdsbrødet. Hun mente Kirken hadde glemt sitt religiøse hjerte. Katarina oppsummerer selv mye av tidens store debatt.

Unn Falkeid poengterer at Avignon-tiden

er en viktig reformperiode, sterkt preget av diskusjonen om makt og maktens grenser og fordeling.

– Katarina og Birgitta er vanligvis blitt studert for seg selv, som mystiske kvinner som ikke deltok i den offentlige samtalen, men jeg forsøker å se dem i sammenheng. Og det er svært spesielt at disse to kvinnenes stemmer var så sentrale i europeisk debatt på 1300-tallet, i en tid hvor jo kvinner ikke hadde lov til å forkynne og ikke hadde noen formell autoritet. De var ekskludert både fra Kirkens hierarkier og fra universitetene.

– Dette var to lærde og karismatiske kvinner, med et utrolig stort politisk engasjement og imponerende nettverk. Birgitta var adelskvinne, hun ble tatt i mot av de mektige, og korresponderte med konger og kardinaler. Katarina tilhørte solid borgerklasse, hadde usedvanlige diplomatiske evner og virker som fredsmekler. Hun visste også godt hvem Birgitta var, og tok nærmest over stafettpinnen for å få paven tilbake til Roma, og for å få til en reform av Kirken. Det ene kunne ikke skje uten det andre. Men det var stor motstand både innad i Kirken og blant adelsmenn mot å få paven tilbake til Roma.

SAMMENSATT

Falkeid understreker at dette er en sammensatt tidsepoke.

– Dette er et mørkt kapittel i Kirkens historie med maktbegjær, kjetterforfølgelser, intervensjoner i verdslige forhold og med en ekstrem og dyster retorikk. Det er et Avignon preget av luksus. Kirken satt på store landområder, og det er en periode hvor pavene ikke legger skjul på sitt eget maktbegjær. Og så får man svartedauden oppe i det hele. Samtidig blomstrer økonomi og kultur, noen av pavene er kunstmesener, og enkelte av dem kan sees som forløpere til de senere renessansepavene.

– *Har arbeidet med denne perioden gitt noen refleksjoner over egen samtid?*

– Ja, kanskje først og fremst hvor lange

og dyptgående tradisjonene har vært i Europa for diskusjonen om makt og maktens grenser. Jeg har lært hvordan Kirken er en institusjon som stadig er i bevegelse, og at reformkrefter er noe som preger Kirkens lange historie. Diskusjonen om Kirkens makt er også en diskusjon om demokrati. Europas identitet er formet av en demokratisk tradisjon som har en kime langt tilbake i tid, mye lenger enn bare til den franske revolusjon.

TRO OG SKJØNNHET

– *Du ble tatt opp i Kirkens fulle fellesskap i 2012. Var det de akademiske studiene som førte deg hit?*

– Et mangeårig arbeid med Dante beveget meg i retning av katolsk tro, og Dantes Guddommelige komedie handler nettopp om et vanlig menneskes vandring til Gud. Det er et subliment drama, personlig og allmennmenneskelig på samme tid. Diktverket gir oss lesere anledning til å stille så mange fundamentale spørsmål, som for eksempel det komplekse forholdet mellom kunnskap og vilje, eller rettferdighet og medlidenhet. Det er et univers som forener skjønnhet, de store religiøse dybder og filosofisk innsikt. Religion har ikke bare med intellektet å gjøre, men i høy grad også med kjærlighet og skjønnhet.

– Jeg begynte å føle meg hjemme i katolsk tradisjon og tenkning, deltok på troskurs i St. Dominikus og hadde samtaler med pater Arnfinn Haram. Jeg opplever Kirken som et stort rom hvor det er plass til å artikulere og diskutere tro og tvil, kjærlighet og lengsel. Kirken ivaretar en rik tradisjon, og den katolske liturgien er i selve hjertet av kristendommen. Jeg opplevde da, som nå, et stort nærvær under messen. Jeg søkte om opptagelse mens jeg arbeidet med denne boken om dette dystre kapitlet i Kirkens historie, sier professor Unn Falkeid og smiler:

– Joda, jeg ser at det kan oppfattes som et paradoks. •

PAUL VI: Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini ble etter hvert en av pave Pius XIIIs mest innflytelsesrike rådgivere. I 1963 etterfulgte han Johannes XXIII som pave og tok navnet Paul VI.

Paul VI og jødene

Under Pius XIIIs ledelse hadde Giovanni Montini en viktig og farlig rolle i å skjule og redde jøder.

TEKST: NILS HEYERDAHL

Paul VI, som nylig ble helgenkåret, huskes nok først og fremst som den paven som fullførte *Det annet vatikankonsil* og arbeidet med å sette dets vedtak ut i livet – og også som den som utsendte den omstridte encyklikaen *Humanae Vitae*. Hva han gjorde før han ble pave i 1963, er neppe like kjent.

I artikkelen *Fake news om Pius XII*, trykt i St. Olav nr. 3, 2017, kan vi lese at en monsignore Montini vinteren 1943–44 fikk nyss om at den tyske overkommandoen ville kidnappe og deportere paven, og aksjonerte for finne et egnet gjemmedest for Den hellige far. Denne monsignorens fulle borgerlige navn var Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini. Fra han var 25 år gammel til han var 57 tjenestegjorde han i Statssekretariatet i Vatikanet, og ble etter hvert en av pave Pius XIIIs mest innflytelsesrike rådgivere. Og i 1963 etterfulgte han Johannes XXIII som pave og tok navnet Paul VI. (Han burde for øvrig ha hett Paulus VI på norsk. En nokså bevisstløs oversettelse fra engelskspråklige nyhetsbyråers melding om pavevalget, gjorde at denne navneformen festet seg. Ingen fant jo på å kalle pave Johannes XXIII for John XXIII.)

RISIKABELT ARBEID

Allerede før krigen begynte Vatikanet arbeidet med å hjelpe jøder. Under krigen, og under Pius XIIIs ledelse, hadde Msgr.

Montini en viktig og farlig rolle i arbeidet med å skjule og redde jøder fra den tyske okkupasjonsmakten. Hemmelige møter ble avholdt, beskjeder ble formidlet av geistlige kurerer, brev og dokumenter skjulte viktig informasjon under tilsynelatende uskyldige, men avtalte formuleringer. Msgr Montini var dypt involvert i dette risikable arbeidet, som hadde som hovedhensikt å skjule jøder i klostre. Paven gjorde det klinkende klart at alle jøder skulle bli hjulpet, og at de ikke skulle utsettes for kristen misjonering. Han opphevet bestemmelser slik at f.eks. nonneklostre skulle kunne gjemme ikke bare kvinner og barn, men også menn.

Etter krigen mottok Pius XII stor takk fra den jødiske kommuniteten i Italia og fra staten Israel.

Da Mgr Montini ble pave Paul VI, ble hans viktigste oppgave å føre Det annet vatikankonsil i havn og sette dets beslutninger ut i livet. Blant dokumentene som konsilet hadde vedtatt, var *Nostra Aetate* som oppfordrer til toleranse og til respekt for det jødiske folk.

Da en israelsk delegasjon var på besøk i Italia i 1955, var Mgr Montini blitt erkebiskop av Milano. Delegasjonen ønsket å gi ham en utmerkelse som takk for hans innsats for jødene under krigen, men han avslo, med den begrunnelse at han bare hadde gjort sin plikt: skulle noen æres, var det pave Pius XII. •

ABBED ERIK VARDEN O.C.S.O.
THE SHATTERING OF LONELINESS: ON CHRISTIAN REMEMBRANCE
BLOOMSBURY, 2018
ANTALL SIDER: 192

Kunsten å minnes

OMTALT AV OLAV RUNE BASTRUP

Vardens verk er dypt personlig, men samtidig teologisk og prinsipiell. Boken er enkel og samtidig tung av kunnskap. Den er dypt åndelig og samtidig en overraskende praktisk og livsnær veiledning i troens liv. Endelig er den lettlest, men med et vidt utsyn som gjør at man ikke lett blir ferdig med den.

Spennvidden som dette vitner om, er litterært krevende. For forfatteren selv er boken den modne frukt av års søken og kunnskapstilegnelse. På veien oppstrøms etter lang dveling ved ondskapens problem, trådte Varden inn i Den katolske kirkes fulle fellesskap. 26 år gammel gikk han inn i cistercienserordenen og klosteret Mount Saint Bernard i Leicestershire, England. Der er han nå abbed. Han er en lykkelig munk, forteller han, men klosterlivet er ingen trygg siste stasjon. Den søkende vandringen han begynte som barn, da han første gang så ondskapens merker på den

«Det er en bok man gjerne vender tilbake til når man selv sitter fast i hukommelsestap, blikket sløres og gleden tas fra en.»

arrete ryggen til en sambygding hjemme i Degernes som hadde vært tysk krigsfange, fortsetter med samme intensitet i livet som munk. Men det som var en hvileløs søken, er langs veien blitt transformert til gledesfylte oppdagelser. Det er disse han deler med leseren: «Du er ikke alene. Alt hva du har lengtet etter, er ditt».

MINNE OG KOMMUNION

Stikkordene er *loneliness* og *rememberance*. Ensomhet, skriver Varden, er tap av minne – både individuelt i psykologisk og terapeutisk betydning og som definisjon på en mer allmenmenneskelig, eksistensiell fremmedgjøring. Minne er riktignok teologisk sett et vanskelig ord på norsk. Det mer alderdommelige ihukommelse kommer saken mye nærmere. For mens minne beskriver en tilbakeskuende bevegelse, antyder ihukommelse en motsatt dynamikk, at noe kommer til meg, tar bolig i meg og samtidig gjør seg med meg.

Det er dette som er den liturgiske ihukommelse. Når jødene feirer sin påske, ihukommer de Guds gjerninger i fortid og derigjennom samtidig gjøres de med dem. I Kirken forholder det seg på samme vis. For de første kristne var det dette det handlet om – å ikke tape minnet av det de hadde sett og hørt, men ustanselig å gjenkalle minnet om den oppstandne Kristus og levendegjøres av det. Uten minnet, ville troen gå tapt og Kirken dø.

Her er vi også ved kjernen av den katolske forståelse av messen. Det er dette den handler om: ihukommelse og kommunion. De henger uløselig sammen. Ihukommelse er en oppstrøms bevegelse fra ensomhet til

kommunion, fra mørke til lys, fra løgn til sannhet, fra fremmedgjøring til fellesskap.

STORT LERRET, STORE LENGSLER

Varden beskriver hvordan han fra tidlig ungdom av bar på en hunger etter en tapt fullkommenhet. Han beskriver sin tidlige opptatthet av døden og det ondes problem som en nødvendig konfrontasjon for å bryte igjennom de stengsler som motsier troen og fastholder mennesket i fremmedgjøring og ensomhet: Og han beskriver hvordan en tekst brukt i Mahlers 2. symfoni ble en første nøkkel inn i nye landskaper: «Ha tro, hjerte: Intet skal du miste. Det du har lengtet etter, er ditt, er ditt; ditt er alt hva du har elsket og kjempet for.»

Vardens personlige beretning om sin vei fra vantro til full kommunion med Den katolske kirke og inntreden i cistercienserordenen er fascinerende i seg selv. Men det er idet forfatteren overskrider dette personlige perspektivet og fletter det inn i Kirkens historie og tradisjon, at boken blir allmenngyldig og relevant. Det er her det

ABBED ERIK VARDEN O.C.S.O.

Født 13. mai 1974, kommer fra Degernes i Østfold.

Juni 1993: Opptatt i Den katolske kirkes fulle fellesskap av daværende Dom Markus Bernt Eidsvig (nå biskop av Oslo katolske bispedømme) i Klosterneuburg. Doktorgrad i kirkehistorie fra St. John's College, Cambridge.

April 2002: Trådte inn i Mount Saint Bernard Abbey, England. Ikledt ordensdrakt 15. oktober samme år.

Juli 2011: Presteviet i Mount Saint Bernard Abbey av biskop McMahon.

April 2015: Valgt til abbed for Mount Saint Bernard Abbey.

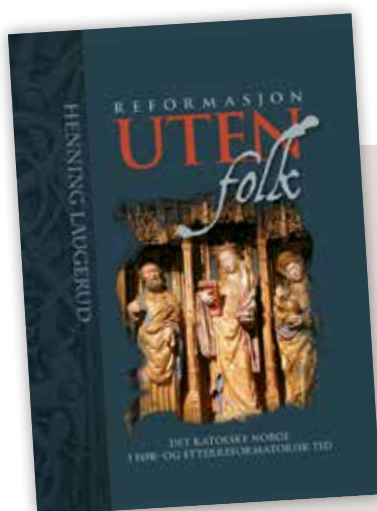
store forfattergrepet kommer til uttrykk, og som hever boken opp på et nivå for seg.

FORTELLING MED RELEVANS

Og det er her det blir virkelig interessant. Varden lar historier fra nåtiden speile seg i beretninger fra Kirkens historie og Den hellige skrift. Lærd og elegant knytter han for eksempel Vergil, den svenske dikteren Stig Dagerman og flere andre sammen med helgenbiografier og kjente historier fra Det gamle og Det nye testamente. Her er store sprang, risken for plattheter er følgelig stor. Men dem er Vardens bok velsignet fri for. Han kryper under huden på historiene og løfter frem deres allmenngyldighet i tid og rom på måter som er overraskende og ikke minst preget av stor kunnskap og personlig modenhet. Hans gjennomgang av ulike tolkingstradisjoner rundt det gamle testamentes fortelling om Lot og hans hustru (hun som ble til en saltstøtte), er ett av flere eksempler på hvordan en tekst vi trodde vi forstod, nær hamres i stykker og står frem i ny drakt og blir en fortelling med relevans for tid og evighet.

Med 160 sider i et klart og distinkt språk er dette en lettlest bok. Likevel veier den tungt. Her får man mye igjen både i form av kunnskap og som veiledning i eget trosliv. Det er en bok man gjerne vender tilbake til når man selv sitter fast i hukommelsestap, blikket sløres og gleden tas fra en. Tap av minne er også tap av glede, skriver Varden. Ihukommelse er å få gleden tilbake, det er å gjenoppdage hver dag som skapelsens første dag. Dette er munken Erik Vardens visdom.

Måtte St. Olav forlag kjenne sin besøkslestid og få boken oversatt til norsk. •

HENNING LAUGERUD
REFORMASJON UTEN FOLK.
DET KATOLSKT
NORGE I FØR- OG
ETTERREFORMATORISK TID.
 ST.OLAV FORLAG 2018

«Protestantismens innføring berodde på statsmakt og propaganda. Laugeruds bok forfølger begge disse spor.»

Da Norge mistet Kirken

OMTALT AV **HANS FREDRIK DAHL**

Fjorårets Martin Luther-jubileum ga flere bidrag som kunne øke vår forståelse for reformatoren og hans bakgrunn i 1500-tallets kristenliv. Mange leste Heintz Schillings store Luther-biografi, eller kortere artikler blant annet av Georg Fr. Rieber-Mohn, eller for den saks skyld Ola Breivegas roman *Lutheri!*. Nå er den akademiske avhandlingen kommet – Henning Laugeruds 350 siders fremstilling av den katolske motstand mot protestantismen i hundreårene etter 1537, er en verdig oppfølger av alt dette.

TROSSKIFTETS FØLGER

Det sentrale tema i denne bok er altså den motvilje reformasjonen vakte – i det norske bispeveldet, i den vidstrakte middelalderkirken (som vi kjenner så godt fra Sigrid Undset) og blant de vanlig troende nordmenn i bygd og by. Reformasjonen var jo en tvangs-akt fra de danske kongers side, Christian III og Frederik II særlig (tyske fyrster begge). Trosskiftet fikk katastrofale følger for Norge. Den norske adel og herskerklasse mistet innflytelse, dermed gikk også vår nasjonale selvstendighet tapt - hva som også på sett og vis også var meningen: kirkens underordning av kongemakten og røveriet av dens jord og rikdom, skulle nettopp styrke kongens grep om samfunnet – og kongen stod etter hundre år eller så som seierherre. Norden var tapt for den katolske kirke - sannsynligvis for alltid.

FORMELIG EN FEST

Men hvordan skjedde denne «reformasjonen» egentlig? Siden Laugeruds egne ideer ble så fylldig presentert i intervjuet

med ham i forrige nummer av St.Olav, gjenstår egentlig først og fremst å vurdere hans bevisførsel mer metodisk. Altså å skille påstander fra fakta i fortellingen. Og her vil jeg si at boka langt på vei overbeviser, hvilket skyldes at forfatteren behersker en flerhet av tilnærminger. Fortellingen om hvordan det katolske Norge ble knekket mellom 1537 og 1660, bygger både på realhistorie, på en viss dose kirkekunnskap, på teologisk tekstanalyse og på ren folkloristikk; den tolker altså både bøker, hendelser og tradisjoner for å komme i mål. Og bilder! Illustrasjonsmessig er boka formelig en fest.

KLART SIKTEMÅL

At teksten er selektiv i problemstilling, betyr bare at den har et klart siktemål – protestantismen som tvangsdiktat, med etterfølgende disiplinering. Dette siktemålet kan man like eller mislike. Men det er fremgangsmåten som avgjør. Og den er altså fler-dimensjonal. Realhistorisk støtter den seg til Øystein Rians arbeider, teologisk til flere nyere britiske studier, ved siden av å øse fra dansk kirkehistorie, samt at den behersker i hvert fall hovedtrekkene av folkloristisk forskning.

Resultatet overbeviser. Den naive tilfredshet over «statskirken» som fremdeles kan finnes hos norske teologer, motbevises ved denne fremstilling av hvordan det hele gikk til, en verdig oppfølger av Garsteins firebinds verk om «Rome and the Counter-Reformation in Scandinavia».

STATSMAKT OG PROPAGANDA

Protestantismens innføring berodde altså

OLE CHRISTIAN KVARME
**FORUNDERLIG
 BARMHJERTIGHET**
 LUTHER FORLAG, 2018

Om nåde og barmhjertighet

OMTALT AV **METTE ANDRÉSEN O.P.**

på statsmakt og propaganda – og Laugeruds avhandling forfølger begge disse spor. I det første får vi et høydepunkt i skildringen av de storpolitiske konstellasjoner rundt 1536-37, som binder vår egen lille historie sammen med selve den habsburgerske keisermakten i omtalen av Karl Vs mulige fremstøt mot nord i 1537 – et realhistorisk funn, simpelthen.

Men som i alle studier av makt og propaganda er det verre å vise propagandistenes *effekt* på en overbevisende måte. Hvordan fikk kongene igjennom sin tro? En ting er da å dvele ved propagandistenes brutalitet, særlig gjennom rettergangene og de derav følgende avsvigelser, altså hva makten oppnådde i presteskabet. Noe annet å demonstrere virkningen på folks faktiske tro.

FLYTTER STEINER!

Når Laugeruds bok når fram også her, er det etter mitt syn ut fra den retoriske analysen av de teologiske tekster som protestantismen sendte ut – fra Luthers egne polemikker og til Pontoppidans *Feiekost* fra 1776. Her blir nemlig katolsk tro først forbundet med djevelen (1500-tallet), så med 1600-tallets opp-tatthet av magi og trolldom, og endelig med 1700-tallets teori om folkedypets «naturlige» tilbakeliggenhet og avhengighet av opplysning. Med andre ord: en selvbegrunnelse som følger herskernes skiftende makt og makt-teorier gjennom tidene. Dette sannsynliggjør formålet – at det hele skyldtes langvarig list og lempe, altså statens propaganda.

I sannhet en avhandling som flytter steiner! •

Det skal være usagt om det er Pave Frans' oppfordring til et «Barmhjertighetens år» i 2015–16 som har gitt Ole Christian KVARME - biskop emeritus i Den norske kirke - idéen til å skrive en bok om nåde og barmhjertighet. For, som han selv sier: mens lutheranerne har satt nåden i sentrum, har de senere paver gjort Guds barmhjertighet til nøkkelen i den kristne tro.

Hans nylig utkomne bok «*Forunderlig barmhjertighet – Meditative vandringer i nådens landskap*» innbyr oss derfor til en vandring, ikke bare med oss kristne, men også med jøder og muslimer, i hva han kaller et «nådens landskap».

«I møtet med Guds nåde er det selve livet som står på spill», sier han, «i vår nød griper Gud inn med sin forunderlige nåde, og hans barmhjertighet åpner opp for livets utfoldelse med en ny tillit og håp for det som ligger foran.»

Dette er vel noe vi som kaller oss troende, kan samles om. Men Kvarme henvender seg også til dem han kaller «positive humanister» med spørsmålet: Hvordan vet vi hva det gode er for oss og våre omgivelser - og hva skal jeg gjøre med min synd og hva jeg har ødelagt?

BIBELSKE LANDSKAP

Som god lutheraner står begrepet «synd» sentralt hos Kvarme, men en katolikk som leser dette, har ingen motforestillinger i så måte. Ikke minst fordi han stadig henviser til Den hellige Skrift og også til forholdet vi har til Gud og til våre medmennesker.

Spørsmålet om hva skal jeg gjøre når jeg har forbrutt meg, med det jeg har ødelagt og med det onde jeg kan merke i mitt eget

liv, finner han først og fremst gjennom vandringer i det bibelske landskap. Her kan det være meget å hente til forberedelse av pretekster!

Kvarme stiller også spørsmålet «Hvordan kan jeg vite at jeg er tilgitt?» og tar for seg skriftemålets plass i det kristne liv. Pussig nok finner han samsvar i hva pave Frans og Martin Luther mener om dette. Riktignok avskaffet Luther skriftemålet som sakrament, men felles for lutheranere og katolikker er at vi i et skriftemål bekjenner våre synder og mottar absolusjonen om at vi er tilgitt av Gud.

ØKUMENISK HOLDNING

I disse betraktningene møter vi igjen Kvarmes økumeniske holdning – noe som går igjen gjennom hele boken. Og ikke bare hans økumeniske, men også hans interreligiøse engasjement som har preget ham gjennom hele livet, noe vi får mange eksempler på i møter med mennesker han referer til.

Boken er derfor et verdifullt bidrag til den samtale våre ulike trossamfunn er innbudt til. For til sist, men ikke minst, dreier det seg ikke om hva som skiller oss, men om hva vi som troende medmennesker har felles, nemlig vissheten om at «Herrens barmhjertighet tar aldri slutt, den er ny hver morgen». •

«Boken er et verdifullt bidrag til den samtale våre ulike trossamfunn er innbudt til.»

CD

**BØNN I TUNGE TIDER.
EN GREGORIANSK HYLDEST
TIL ORIENTENS KRISTNE.**

PRIS: 15 € – PORTO INKLUDERT.

Bønn i tunge tider

OMTALT AV **DORDI SKUGGEVIK**

Nyttårsbrevet fra den drivende kraft i *Choeur Grégorien de Paris*, Louis-Marie Vigne, ankommer med en rykende fersk CD: *Prière pour temps de détresse, Un hommage grégorien aux chrétiens d'Orient* (Bønn i tunge tider. En gregoriansk hyldest til Orientens kristne).

OPPSIKTSVEKKENDE KVALITET

Innspillingen er gjort sammen med nonnekoret i benediktinerklosteret Notre Dame de Miséricorde i Rosans i de franske Alper. Nonnene i Rosans synger alle tidebønner og messer gregoriansk. De kan virkelig synge! Jeg har en mistanke om at de har vært kurset av Jaan-Eik Tolve, som har holdt kurs mange ganger også i Norge.

Dirigenter er Louis-Marie Vigne og Tobias-Sebastian Dreher. Kunstnerisk leder: Gedrius Gapsys. Lydteknikere: Martin Vigne og Jean-Charles Wintrebert. Foto: Notre Dame-klosteret og Angela Liu, Fader Michael Najeeb OP og Hervé Lamy.

Rommet hvor innspillingen er foretatt, er sognekirken Saint-André-de-Rosans. Den er det gamle refektoriet fra klosteret som Cluny grunnla her i 988. Lydkvaliteten er oppsiktsvekkende. Jeg har hørt Paris-koret i mange rom gjennom mange år og på mange plater, men aldri har jeg opplevd dem med en så høy kvalitet både sanglig og lydmessig.

GRIPENDE

Forsidebildet er fra dominikanerklosteret i Mossoul i 2017 etter at det ble ødelagt av IS. På baksiden er det bilde av ruinene av det gamle klosteret Saint-André-de-Rosans. De kristne klarte selv å ødelegge det meste av dette klosteret i religionskrigene på 1300-tallet – uten hjelp av IS, og

den franske revolusjon tok sluttrunden på destruksjonen. Innspillingen ble gjort første uke i september 2018, der koret også sang messe 2. sept. – dedisert til, og i union med de prøvede kristne i Irak, Syria og Libanon, skriver de i CD-heftet.

Første spor er Jeremias' bønn, sunget på arameisk av Fader Fadi Lion, som er født i Bagdad og var rektor på presteseminarer i Erbil i det irakiske Kurdistan, men nå er prest i den kaldeiske kirke i både Lyon og i Paris. Han er den som ivaretar overføringen av den kaldeiske liturgiske musikken, står det å lese.

Som den siste i barneflokket på 10, ble han undervist denne gamle sangtradisjonen av sin far – helt fra 7-årsalderen. Sangen er umulig å notere, opplyser Louis-Marie Vigne. Hans åpningssolo på arameisk, Jermias' bønn, er gripende: *Kom ihu, du Evige, dette som har hendt oss.*

TUNG TIDS TALE

I CD-heftet har de trykket de latinske tekstene med fransk oversettelse.

Vi kan gjerne sette opp første frase i alle sporene, og se hvilken tekst som da kommer frem. (Advarsel: Dette er tung tids tale gjennom 2000 år.)

*Kom ihu, du Evige, dette som har hendt oss.
Min Gud, min Gud! Hvorfor har du forlatt meg?*

Gud, glem aldri i evige tider - din godhet og din nåde.

Kyrie Eleison!

Ved Babylons floder, der satt vi og gråt.

Reis deg, Herre, for å forsvare meg og dømme min sak.

Måtte alle de som fryder seg over min ulykke, bli slått av forvirring og skrekk.

Herre, før min sak, og fri meg fra urettferdigheten.

«De kan virkelig synge! Jeg har en mistanke om at de har vært kurset av Jaan-Eik Tolve, som har holdt kurs mange ganger også i Norge.»

Herre, jeg lider under volden, hva skal jeg si til mine fiender?

De vantro sa, slå ned den rettferdige, for han motarbeider oss!

Fri meg, Herre, fra Løvens munn!

Forsvar meg Herre fra synderhånd og falske dommer!

Fader, la denne kalk gå meg forbi.

Jeg sier dere, mine venner, frykt ikke dem som forfølger dere.

Jeremias: – Jeg er mannen som har kjent ulykken.

Og mørket falt på da jødene hadde korsfestet Jesus.

Dies ire – På vredens dag skal Jorden legges i aske!

Jermias: Takket være Herrens kjærlighet, ble vi ikke tilintetgjort!

Selv om jeg går i dødsskyggens dal, frykter jeg intet.

Til deg Herre, setter jeg min lit.

Herre, du er min borg, min tilflukt, min frigjører.

De rettferdiges sjeler ligger i Herrens hånd,

intet ondt skal vederfares dem, de synes døde, men de hviler i freden. Alleluia.

HVOR FÅR VI KJØPT CD-EN?

- Om du googler *Prière pour temps de détresse, Un hommage grégorien aux chrétiens d'Orient* finner du fort veien til bestilling.
- Eller ta kontakt direkte på mail: contact@choeur-gregorien-de-paris.asso.fr

INVITASJON TIL DEN 61. INTERNASJONALE

13.-23. MAI 2019

MILITÆRVALFART TIL LOURDES I FRANKRIKE

For mer informasjon eller påmelding ta kontakt med major Torbjørn Olsen, e-post: torbjorn.olsen@katolsk.no eller se www.nuk.no.

SØK FRED OG JAG ETTER DEN

PÅMELDINGSFRIST: 11. MARS 2019

UROET AV MATLARYS SVAR

St. Olav 4–2018 publiserte et intervju med professor Janne Haaland Matlary *Vi plikter å bruke fornuften*. (s. 64–67)

Det er vanskelig å være uenig med påstanden i overskriften. Ja, vi må bruke fornuften siden vi er skapt som tenkende vesener. Men hvis vi er enige i dette, hvorfor blir vi da urolige når vi leser Matlarys svar til Petter T. Stocke-Nicolaisens spørsmål?

Ja, politikere må bruke fornuften i sine analyser og avgjørelser som de tar til beste for fellesskapet, men den rasjonelle tenkningen må forankres i kunnskap og, for en katolikk, i kristne verdier som finnes i Evangeliet og i Kirkens tradisjon og lære. Disse verdiene skal på ingen måte «overskygge en realistisk debatt», men, tvert imot, disse verdiene skal bidra til å finne problemløsninger som er både fornuftige og rettferdige. Som kristne skal vi følge Jesus, og Hans tale er klar, men Jesu kongedømme er ikke av denne verden og dermed må vi finne løsninger som vi, ufullkomne mennesker, kan leve med her på jorden. Likevel, kan ikke disse stride mot Jesu ord og Kirkens lære.

Matlary påstår at borgere selv er ansvarlige for å bygge egen stat, som del av samfunnskontrakten der det finnes demokrati. «*Staten blir bare så bra som borgerne gjør den*», sier hun. Ja, det er klart at i et demokrati, i en rettstat som respekterer menneskerettigheter, så bør dette være et prinsipp. Men hva med de stater som er demokratier «bare nominelt»? Kan man forvente at en borger av f.eks. DR Kongo eller Eritrea virkelig har en etisk plikt til å bygge denne staten? Eller burde hun eller han i demokratiets navn motarbeide staten? Og hva med de stater som ikke en gang kaller seg demokratier? Ja, Matlary har rett i at Afrikas problem er korrupsjon og krig, men så lenge det er slik kan vi ikke forvente at unge mennesker skal gi opp håp om bedre liv for seg selv og sine familier og at de skal la være å komme hit. Er alle de som forlater sitt land «kriminelle», som

Matlary antyder, fordi de krysser grenser uten visum? Vel, statens myndigheter kan se det slik, lover og regler må følges opp, men for å se det på denne måten må det være en stat med myndighet til å forvalte grensene, noe som ikke så ofte er tilfelle. Leo Ajkics TV-serie *Flukt* viste dette med tydelighet.

Matlary sier at stater er «*basert på et fellesskap vi kaller nasjonen*» uten å gå nærmere inn på hva nasjonen og nasjonalstaten er. Nasjonalstaten slik vi kjenner den i dag er et relativt nytt fenomen historisk sett og det er ikke gitt at staten må organiseres etter språk og kultur. Også i dag omfatter mange stater både i og utenfor Europa ikke bare én folkegruppe, men flere. I Afrika arvet mange stater sine grenser etter kolonitiden med det resultat at samme folk bor i flere stater. Hvordan skal man da definere en nasjon? Dette er ikke enkelt og diskuteres også i dag av både vanlige folk, politikere og samfunnsvitere. Også Kirken er med i diskusjonen.

Matlary hevder at «*Katolsk sosiallære snakker også om nasjonenes rettigheter og om behovet for å bevare nasjonene og støtter fullt og helt nasjonalstaten og demokratiet*». Dette er en stor forenkling og selektiv lesning av sosiallæren og det er her vår uro øker fordi professor Matlary er medlem i den pavelige *Iustitia et Pax-kommisjonen*, som utga Kompendiet om Sosiallære¹. I dette Kompendiet finner man at katolsk sosiallære erkjenner demokratiet som et rettferdig politisk system. Samtidig påpekes også demokratiets begrensninger og spesielt at demokratiet bare kan fungere i en rettstat og at det må være basert på en korrekt forståelse av menneske som person. Ellers kan demokratiet vise sine svakheter og farer.

Kirken er også veldig tydelig når det gjelder forståelsen av menneskets forhold til sitt land, som ikke uten videre kan sidestilles med nasjonalstaten. På den ene siden

understreker Kirken at mennesker står i gjeld til sine foreldre og sitt land (allerede Thomas Aquinas skrev om dette i *Summa*). Dermed kan man si at kjærlighet til landet man kommer fra – patriotisme – er naturlig for mennesker. Men på den andre siden understreker Kirken også at patriotisme må forankres i kristen kjærlighet og denne kjærligheten hverken er eller kan være begrenset til våre egne familier og til vårt eget land.

Matlary hevder at velferdsstaten kan kollapse med åpne grenser, men hun unnlater å nevne andre trusler mot velferdsstaten, f.eks. fallende fødselsrater. Politikerne må finne løsninger både for å hjelpe mennesker «der ute» og for å bevare vår velstand, i alle fall til en viss grad. Dette er politikernes oppgave. Vi som kristne kan ikke ekskludere mennesker fra vår nestekjærlighet. Og Kirken oppfordrer neppe til dette.

Det er oppløftende å lese i samme nummer av St. Olav intervjuet med den norsk-eritreiske psykologstudenten Snit Ghebriel, som sier at «Kirken har en enormt viktig oppgave med å stå opp for seg selv og sine verdier, og å holde fast ved dem når samfunnet sklir mer og mer utenfor.» Hun også sier at «den katolske kirken i Norge er genial, fordi den har lyktes i å samle så mange forskjellige kulturer på ett sted.»

Når vi ser oss rundt i St. Paul kirke i Bergen, med trosfeller fra over 120 land, så vet vi at mange, inkludert oss selv, kom ikke hit med tanke på økonomisk gevinst, men for å kunne leve i frihet, i en rettstat. Og når vi bor her, så bidrar vi til vårt nye hjemlands utvikling, og også i våre menigheter. Samtidig hjelper mange også sine egne og det landet de kom fra, ofte på en mer effektiv måte enn om de fortsatt levde der selv.

Ewa og Roger Bivand

¹ COMPENDIUM OF THE SOCIAL DOCTRINE OF THE CHURCH:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html

FRISKE STEMME I DEN KATOLSKE KIRKE

I katolske miljøer fins visse tema om kjønn og moralske samlivsspørsmål som det ikke skal snakkes så høyt om. Kirkeledelsen hevder en rett lære om seksualitet og forventer at lekfolket innordner seg etter den. I praksis gjør lekfolket ikke det, bl.a. bruker mange prevensjonsmidler med god samvittighet, samboerforhold er vanlig og sex før ekteskapet er normalt. Men slikt er det ikke så lett å snakke sammen om. Dette viser at kirkeledelsens makt virker.

Etter de siste tiders hendelser i Kirken vår, er det godt å høre andre stemmer. I München i Tyskland virker den katolske presten Rainer M. Schiessler. Han vekker oppmerksomhet med sin humørfulle og ukonvensjonelle stil. Han serverer bl.a. øl ved den tradisjonelle oktoberfesten. Om dagens problemer i Kirken sier han at Kirken aldri kommer inn i noen ferdig tilstand. Den må stadig fornye seg, være levende. Tro betyr å søke - og aldri å ha funnet. Den som mener allerede å besitte den rette troen, tar feil. Hver eneste kvinne

og mann bør streve for hva som er riktig kirke, sier han.

Schiessler er en frisk stemme i Kirken. Han vil ikke ha noen endringer i de «innerste tromysterier». Men han mener blant annet at seksuell orientering er en livsgave og skal ikke tjene til at noen blir fordømt. Seksualitet er ikke noe urent. Livslange likekjønnede partnerskap bør velsignes. Livet kan føre brudd og skilsmisse med seg. Kirkens oppgave er å bidra til å rette opp det brutte og tilby fortsatt fellesskap. Listen er enda lenger i Schiesslers bok.

En annen frisk tone slår den australske, tidligere katolske biskop Robinson an. Blant konstruktive forslag om en ny seksualetikk og andre måter å utøve kirkemakt på, tar han opp temaet «friheten til å ta feil». Han forteller hvor viktig det er i sitt eget liv å kunne si mange ganger hver dag: unnskyld, jeg tok feil, jeg misforsto osv. Skulle ikke Kirken også kunne innvilge seg friheten til å ta feil? Det vil si: skulle ikke en morallære kirkeledelsen har hevdet med overbevisning

i en tidsepoke, der den forholdt seg til hvordan den *mente* naturen og biologien var, kunne endres av en kirkeledelse i en ny epoke, fordi den rett og slett har mer kunnskap om hvordan naturen og biologien i virkeligheten er?

Som lekfolk mener vi at det er en rekke forhold ved Kirkens maktstruktur og lære om sex som bør endres. For eksempel: Kunne Kirken i frihet legge encyklikaen «*Humanae vitae*» bak seg og overveie en ny seksualetikk? Opplever vi ikke at Kirken lukker seg inne i tidligere tiders forestillinger om natur og moral? Vi trenger en Kirke som – opplyst og hellig i frimodighet – velger sannhet og virkelighet, nå.

Hildegard og Hans Magnus Solli

LITTERATUR:

Robinson, Geoffrey: *Confronting Power and Sex in the Catholic Church. Reclaiming the Spirit of Jesus*. Columba Press, 2007.

Schiessler, Rainer Maria: *Jessas, Maria und Josef. Gott zwingt nicht, er begeistert*. Kösel, 2018.

PRESSE- KLIPP

«Bare verdiene likeverd og menneskeverd kan sies å ha et kristent opphav, dersom vi går helt tilbake til antikken. Vi kan også kreditere middelalderens katolske kirke for å ha gjort moralsk likhet til et bærende prinsipp i vest-europeisk etisk og juridisk tenkning. Men i renessansen og den etterfølgende opplysningstiden ble verdiene likeverd og menneskeverd også gitt et sekulært innhold og begrunnelse.»

MORTEN FASTVOLD I DAGBLADET

«Verdigrunnlaget for den norske stat er nedfelt i paragraf 2 i Grunnloven fra 2012 som sier at «den kristne og humanistiske arv forblir statens verdigrunnlag». Hedendommen tillot at man drepte handicappede, syke og svake. Men dette er altså ikke den norske statens verdigrunnlag og har ikke vært det siden St Olav innførte kristenretten.»

JANNE HAALAND MATLARY I AFTENPOSTEN

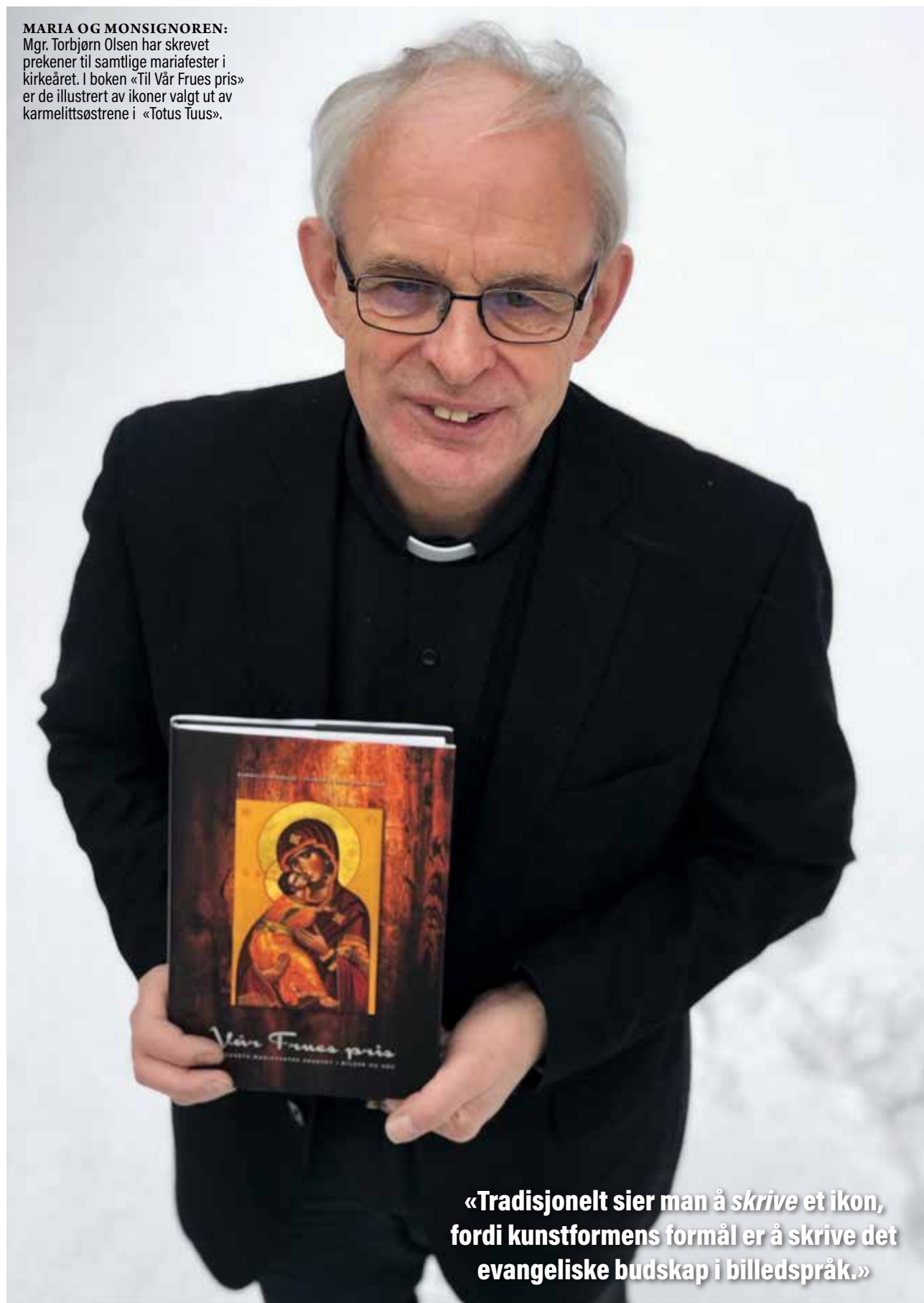
«Som menneske kan jeg ofte mangle lysten etter å søke et fellesskap. Kanskje blir man mer einstøing med alderen. Men jeg klarer ikke å se for meg at jeg hadde vært aktiv kristen, eller kristen i det hele tatt, hadde det ikke vært for det kirkelige fellesskap.»

STIAN KILDE AAREBROT TIL KLASSEKAMPEN

«Forvandlingen av brød og vin i messen blir selve høydepunktet i gudstjeneste-feiringen. Brødet på alteret blir tolket som nødvendig reisekost for den kristne i verden. Det sakramentale måltidet foregriper og peker hen mot det himmelske måltidet – hvor kirkens folk skal bryte brød og skjenke vin – i all evighet.»

KIM LARSEN I VG

MARIA OG MONSIGNOREN:
Mgr. Torbjørn Olsen har skrevet
prekener til samtlige mariafester i
kirkeåret. I boken «Til Vår Frues pris»
er de illustrert av ikoner valgt ut av
karmelittsøstrene i «Totus Tuus».

**«Tradisjonelt sier man å *skrive* et ikon,
fordi kunstformens formål er å skrive det
evangeliske budskap i billedspråk.»**

Lovpriser Maria i bilder og med ord

Mgr. Torbjørn Olsen har preket seg gjennom samtlige mariafester, og er nå ute med boken «Til Vår Frues pris» sammen med karmelittsøstrene i Tromsø.

TEKST OG FOTO: **PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN**

I boken på St. Olav forlag feires 17 + 3 mariadager, altså alle som er med i den universelle kirkekalenderen og tre bonusdager som har en særlig posisjon i den norske katolske kirke: festen for den guddommelige nådes mor (19. juli), festen for Vår Frue av La Salette (19. september) og feiringen av Vår Frue av Norden (4. juni). Til hver av dagene er det skrevet én homilie og avbildet ett ikon.

– *Hvorfor har du skrevet denne boken?*

– Den består av en samling prekener som er blitt til over lang tid. Karmelittene og jeg ble enig om at det ville vært fint å kunne utgi noe oppbyggelig om både Jomfru Maria og ikoner. Vi hadde det felles utgangspunkt at vi synes at jomfruens plass i troen og livet samt ikonenes betydning og hvordan leses, er underkommunisert på norsk, sier mgr. Torbjørn Olsen, sogneprest i St. Teresia menighet, Hønefoss, og biskoppelig vikar for fornyelse av de liturgiske bøker.

– *Jomfru Maria burde være godt kjent for de troende. Et ikon har de fleste hørt om, men hva er det, egentlig?*

– Ordet er gresk og betyr rett og slett «bilde», men i kirkelig tradisjon er det blitt til religiøse bilder av en bestemt utforming. De fleste forbinder nok den ikonografiske uttrykksformen med den orientalske delen av kirken, østkirken. I praksis har vi i vest også hatt ikoner hele tiden. Ikonene er blitt beskrevet som «et vindu inn i himmelen»; de er skrevet med et helt spesielt symbolspråk, der ikonskriveren løfter frem det himmelske og det jordiske på én og samme gang. Fra 1200-tallet og utover ble bildene i vesten mye mer naturalistiske, ikonene har derimot beholdt symbolspråket. I tillegg er det å skrive et ikon å betrakte som en religiøs handling i seg selv. Du skal være under bønn, og det har vært vanlig tradisjon å innvie ikonene de siste 1000 årene, forklarer mgr. Olsen.

Merk altså at man tradisjonelt sier å *skrive* et ikon, fordi kunstformens formål er å skrive det evangeliske budskap i billedspråk.

DET BEGYNTE I ROM

Boken inneholder hele 23 Maria-ikoner, og innledes av en «Ikonografisk innføring» nedtegnet av mgr. Olsen. Han risser

opp de virkelig lange linjer i kunsthistorien, som for ikonets vedkommende begynner etter kristenforfølgelsenes slutt på begynnelsen av 300-tallet. Ikonets oppgave var å sette mennesket i direkte kontakt med det som symbolsk ble fremstilt, og ofte hengt opp: Basilikaens søyler ble et yndet sted for en bysantinsk oppfinnelse, nemlig det ikke-veggfaste ikon.

– *Hva fascinerer deg ved ikonet som religiøst kunstuttrykk?*

– Jeg fascineres av så mye – ikonene er jo litt sære sammenlignet med det vi er vant til, og de har hatt en tung plass i kirken. Jo mer jeg har satt meg inn i det, jo mer spennende har det blitt: Symbolspråk og utviklingstrekkene, det er meget interessant, sier mgr. Olsen, og forteller at før han begynte å arbeide med ikonografien i boken, så betraktet han dem kun som en rekke vakre bilder, fascinerende hver på sin måte.

– Da jeg begynte å forstå mer, så ble selve ikonografien – læren om og forståelsen av dem, fra det romerske portrettet til det vi har idag – et kunstverk i seg selv, forteller monsignoren.

Det romerske personportrett regnes som ikonets utgangspunkt; bildelikheter var ikke det viktigste, men at visse og karakteristiske egenskaper ble fremhevet.

– Kunstneren – senere ikonskriveren – måtte naturligvis identifisere portrettet med personen på ett eller annet vis. Det forklarer for eksempel glorien rundt hodet som markerer at den avbildede er en helgen.

FYLLER ET TOMROM

– Samtlige ikoner i boken er av jomfru Maria. Dette er jo en bok om henne. Alle er skrevet i et eller annet karmelittkloster, de fleste i «Totus Tuus» i Tromsø. Unntatt det av Vår Frua av Guadalupe, som er skrevet uten menneskehånd, et «ekte» ikon. Det var søstrenes uttrykkelige ønske at det skulle med, sier mgr. Olsen.

Ikonkunsten utviklet seg etter at kristendomsforfølgelsene opphørte på begynnelsen av 300-tallet, og uttrykket er temmelig forskjellig fra det vi kan kalle moderne billedkunst.

– *Hvorfor taler et østlig uttrykk som ikoner, så sterkt også i vår vestlige tradisjon?*

«Utgangspunktet mitt var et ønske om å preke meg gjennom alle mariafestene.»

– Jeg tror det kommer av at den måten å formidle det guddommelige og himmelske på, den har vi ikke her. Uttrykket fyller således et tomrom. Helt tilbake på 1400-tallet var det slik at svært mange av de ikoner som ble skrevet på Kreta, havnet i Roma, forteller monsignoren.

Et ikon har mange karakteristika, Olsen trekker frem det symbolske billedspråket, fargene, slik som samspillet mellom blått (det menneskelige) og rødt (det guddommelige), samt bokstavene. Tradisjonelt er de greske, men det forekommer også kyrilliske bokstaver, for eksempel i russiske ikoner.

– Til sammen – og av og til hver for seg – er dette nok til at man umiddelbart ser at dette er et ikon, mener mgr. Olsen.

SAMARBEID MED KARMELITTSØSTRENE

Boken tar tilsammen for seg 21 mariafester.

– Utgangspunktet mitt var et ønske om å preke meg gjennom alle mariafestene. Nå har jeg gjort det – og alle prekene er holdt, sted og dato er notert. Noen steder er det gjentakelser, men slik blir det når man preker over lignende tema over mange år. Vi tok også med noen fester som har spesiell betydning for Nord-Norge.

FAVORITT-IKONET: «Guds mor av den ustanselige hjelp.»

MGR. TORBJØRN OLSEN OG
KARMELITTSØSTRENE VED
TOTUS TUUS I TROMSØ
«TIL VÅR FRUES PRIS»
KIRKEÅRETS MARIAFESTER
SKREVET I BILDER OG ORD
ST. OLAV FORLAG
ANTALL SIDER: 196
TILGJENGELIG I ST. EYSTEIN BOKHANDEL,
TRONDHEIM, ST. OLAV BOKHANDEL,
OSLO OG PÅ INTERNETT.

I boken er Maria-prekenene satt i «liturgisk» rekkefølge, altså slik de er ordnet i kirkekalenderen. De kan også leses på en annen måte, nemlig i frelseshistorisk rekkefølge. Begge alternativer presenteres i boken.

– For dem som vil bruke tekstene som meditasjonsgrunnlag, for eksempel under en retrett, så kan det være naturlig å lese i den frelseshistoriske rekkefølge, mener mgr. Olsen.

– Hvis du skal velge å vise frem ett ikon for leserne. Hvilket vil du velge – og hvorfor?

– «Guds mor av den ustanselige hjelp», som du finner på side 98 i boken. Det henger en rekke steder, og har fascinert mange. Det vil jeg gjerne trekke frem. Ikonet henger også i St. Olav domkirke, originalen henger i Roma. Den så jeg sist jeg var der; den ble anbragt dit i 1499, altså før reformasjonen. Der kan man også studere flere av symbolene som forekommer ofte, slik som bokstavene øverst i bildet, sier mgr. Olsen.

På side 29 i boken finnes en liste over bokstavene for Jesus og jomfru Maria, på gresk i store og små typer, med transkripsjon til latinske bokstaver og i norsk oversettelse.

– Hvorfor har du samarbeidet med karmelittsøstrene i Totus Tuus?

– De kan dette med ikoner. Jeg kjenner dem dessuten godt – jeg har vært mange år i Tromsø og andre steder i Nord-Norge. Det er søstrene som har valgt ut ikonene og gitt dem navn. De har et sterkt forhold også til Maria.

– Selger de ikoner?

– De skriver egne ikoner og selger dem, ja. De kan kontaktes for dem som er interessert, forteller mgr. Olsen.

Karmelittsøstrene har egen nettside, karmel.katolsk.no, der du kan finne mer informasjon om deres kall, klosterliv og aktiviteter. •

Pavens bønneintensjoner

MARS: EVANGELISERING

At kristne menigheter, spesielt de som blir forfulgt, føler at de er nær Kristus og får rettighetene sine respektert.

APRIL: UNIVERSELT

For leger og deres humanitære samarbeidspartnere som i krigssteder risikerer livet for å redde andres liv.

MAI: EVANGELISERING

At Kirken i Afrika gjennom de troendes engasjement kan være enhetens frø iblant folkeslagene og et håpets tegn for dette kontinentet.

FAGAVDELINGENS NYE TEOLOGISKE RÅDGIVER

► P. Hallvard Hole OFM er fra 1. januar utnevnt til teologisk rådgiver for Fagavdelingen i Oslo katolske bispedømme. Hans første oppgave er å støtte opp om de frivillige undervisningskreftene ute i menighetene. – Jeg gleder meg veldig til å fordype meg i Kirkens misjon og pastorale omsorg for sine medlemmer på denne måten, og jeg vet at jeg kommer til et miljø som deler denne begeistringen for Gud og Kirken, både sentralt og lokalt, sier p. Hallvard om sin nye stilling. Han vil fortsatt virke som kapellan i St. Frans menighet i Larvik med ansvar for polsk sjelesorg i Tønsberg, Porsgrunn og Sandefjord, og blir pendler Oslo-Larvik. Lykke til i stillingen!

Forlatt Norge

► P. Marek

Zur som var kapellan i St. Paul menighet i Bergen med ansvar for Sogn og Fjordane har fra 31. januar 2019 forlatt Norge for å vende tilbake til bispedømme Zamosc-Lubaczow i Polen.

Prestestudent

► Biskop

Berislav Grgić har etter å ha hørt konsultorkollegiet antatt **Christopher Alexis Lopez Ponce**, f. 1998, bosatt i Tromsø, som prestestudent for Tromsø Stift. Han skal begynne sine studier fra høsten 2019.

Utnevnelser

KUNNGJØRINGER FRA OSLO KATOLSKE BISPEDØMME

► P. **Bjørn Tao Quoc Nguyen** er fra 14. november 2018 utnevnt til feltprest for Oslo og Akershus heimevernsdistrikt 02.

► P. **Dominic Nguyen Thanh** er fra 16. november 2018 utnevnt til feltprest for Trøndelag heimevernsdistrikt 12.

► Mgr. **Torbjørn Olsen** har fra 12. desember 2018 fått utvidet sitt ansvar som biskoppelig vikar til å gjelde feltpresttjenesten i hele landet.

Statistikk til Vatikanet 2018

Tromsø stift avgav 2. februar 2019 sin statistikk til Vatikanet for året 2018, hhv. 31. desember 2018 (tall for 2017 i parentes).
MENIGHETER:

• Tromsø, Vår Frue:	1866 (1777)
• Bodø, St. Eystein:	1059 (999)
• Hammerfest, St. Mikael:	1602 (1582)
• Harstad, St. Sunniva:	921 (881)
• Mosjøen Den Hellige Ånd:	1097 (1067)
• Narvik, Kristus Konge:	490 (505)
• Storfjord, Den Hl. Familie:	439 (420)
• Totalt:	7474 (7231)

Gått av med pensjon

► Anne Pernille

Stammestrø har fra 31. januar 2019 gått av med pensjon. Anne Pernille har jobbet som saksbehandler ved biskopens kontor siden oktober 2010. Hun er utdannet lærer og har lang erfaring fra forlagsvirksomhet. Hun blir savnet hos oss, men vi ønsker henne alt det beste i pensjonisttilværelsen!

FASIT QUIZ: 1. c / 2. a / 3. c / 4. b / 5. b / 6. a / 7. a / 8. c / 9. b / 10. a / 11. c / 12. b / 13. a / 14. b / 15. b / 16. a) i følge Johannes, b) i følge Lukas, c) i følge Markus og Matteus. Så alle svarene er faktisk riktige. / 17. c / 18. b / 20. c

Biskop Bernt I. Eidsvigs kalender

MARS

20.-32. MARS: Rådsmøte, Norges Kristne Råd

25. MARS: Pontifikalmesse, St. Olav domkirke, Oslo (Herrens bebudelse)

26. MARS: Møte med Pastoralrådets arbeidsutvalg, OKB

27. MARS: Møte med Finansrådet, OKB. Besøk hos dominikanerinnene, St.a Katarinahjemmet

29. MARS - 2. APRIL: Den Nordiske Bispekonferanse, Trondhjem

APRIL

6.-7. APRIL: Pastoralrådsmøte, Mariaholm

8. APRIL: Besøk hos dominikanerinnene, Lunden kloster

14. APRIL: Høymesse, St. Olav domkirke, Trondhjem (palmesøndag)

15. APRIL: Oljevigselsmesse, St. Olav domkirke, Trondhjem

16. APRIL: Oljevigselsmesse, St.

Olav domkirke, Oslo

18. APRIL: Skjærtorsdags messe, St. Olav domkirke, Oslo

20. APRIL: Påskenatts vigilie, St. Olav domkirke, Oslo

21. APRIL: Høymesse, St. Olav domkirke, Oslo (påskedag)

27. APRIL: Ferming i St. Mikael menighet

28. APRIL: Ferming i St. Peter menighet

MAI

4. MAI: Visitas og ferming i St.a Clara menighet

5. MAI: Ferming i St. Laurentius menighet

11. MAI: Ferming i St. Svithun menighet

12. MAI: Ferming i St. Josef menighet

18. OG 19. MAI: Ferming i St. Paul menighet

20. MAI: Katolsk-luthersk samtalegruppe

25. MAI: Ferming i St. Johannes menighet, Oslo

26. MAI: Ferming i Vår Frue menighet, Porsgrunn

27. MAI: Representantskapsmøte, Bibelselskapet

28. MAI: Besøk hos Focolare

29. MAI: Kirkeledermøte

30. MAI: Ferming i St.a Elisabeth menighet

31. MAI: Møte med Pastoralrådets arbeidsutvalg, OKB

JUNI

1. JUNI: Ferming i St. Johannes menighet, Sandefjord

Åjour pr. 14.02.19

Biskop Berislav Grgićs kalender

MARS

11.-18. MARS: Reise til Roma

29. MARS - 2. APRIL: Bispekonferanse i Trondheim

APRIL

10. APRIL: Møte i finansrådet

14. APRIL: Palmesøndag, Pontifikalmesse i Vår Frue kirke

16. APRIL: Møte i konsultorkollegiet og presterådet

16. APRIL: Oljevigselsmesse i Vår Frue kirke

18. APRIL: Skjærtorsdag, Messen til minne om Herrens nattverd i Vår Frue kirke

19. APRIL: Langfredag, Langfredagsliturgi i Vår Frue kirke

20. APRIL: Påskeaften, Påskevigilien i Vår Frue kirke

21. APRIL: Påskedag, Høymesse i Vår Frue kirke

22. APRIL: 2. Påskedag, Høymesse i Karmel

MAI

5. MAI: Ferming i St. Mikael kirke, Hammerfest

11. MAI: Ferming i Kristi Konge kirke, Narvik

12. MAI: Ferming i St. Sunniva menighet, Harstad

19. MAI: Ferming i Kroatia

26. MAI: Ferming i Den Hl. Ånds kirke, Mosjøen

30. MAI: Ferming i St. Eystein kirke, Bodø

JUNI

1. JUNI: Ferming i Båtsfjord

9. JUNI: Ferming i Vår Frue kirke, Tromsø

16. JUNI: Ferming i Den Hl. Families kirke, Storfjord

Åjour pr. 14.02.19

Biskop Bernt I. Eidsvigs minneord over p. Olav Müller SS.CC ved requiemmessen onsdag 12. desember

Pater Olav Müller

Pater Olav Müller ble født i Trondhjem – som byen ennå het – den 18. april 1924, og døde samme sted den 6. november 2018.

Det kunne være fristende å si at St. Olav menighet er hans livsverk. Dette ville han nok ha protestert kraftig imot, men jeg tror ingen har samarbeidet tettere med den Hellige Ånd om denne menighet enn nettopp ham.

P. Olav var sogneprest her i årene 1965–67 og 1968–87, sammenlagt en gammeldags myndighetsalder – og så igjen som pensjonist. Jeg tør ikke fastslå noe sånt som at denne menighet var hans store kjærlighet; han så nok Kirken i større format enn som så, men det var her kjærligheten fant flest konkrete uttrykk. Deres sorg over å ha mistet en hyrde og venn, er påtagelig.

I de mange minneord som er blitt p. Olav til del, fremheves hans energi, hans maskuline vesen, hans trofasthet, hans kunnskaper og meget annet. Tillat meg å legge til et par av mine egne minner.

Jeg møtte ham for første gang i 1977 mens jeg forberedte meg til konversjon. Her fikk jeg hans helhjertede støtte, men også et par formaninger med på veien: Den katolske kirke i Norge var liten og trang og merkelig sammensatt, og det var lettere å få øye på dens sorger enn dens skatter – så let etter skattene! Han var opplagt en av dem, men det våget jeg ikke å si til ham før denne høst.

P. Olav var lojal mot sine biskoper, høflig og diplomatisk, også når hans lydighet ble satt på alvorlig prøve. Man måtte, vel, med noen få unntagelser, lokke kritiske observasjoner ut av ham. Dette ble entydig biskopenes tap, for det var lite i Kirkens liv han ikke fikk med seg. For ham dreide det seg ikke om manglende mot eller fravær av kritisk begavelse, men om respekt. Biskopene er apostlenes efterfølgere, og skulle derfor adlydes og følges, på respektfull avstand.

Jeg har hatt stor glede av å lese et intervju med den unge pater Olav Müller, offentliggjort i Arbeider-Avisa den 9. januar 1960. Her blir han utfordret på kloster- og prestelivets formentlige vanskeligheter, og svarene er preget av en indre frihet. Vi møter en prest som vet hva han gjør – og hvorfor. Han ser fattigdomsløftet som en positiv befrielse fra materielle bekymringer – noe han holdt fast ved til det siste. Han idealiserer ikke kyskhetsløftet, men ser det som en veldig styrke: «Vi kan i stedet gå inn for å være fedre i åndelig forstand for våre menighetsbarn.» Dette ble en overskrift over hans liv, helt til de aller siste dagene passet han på – og ble passet på av – mange av sine «åndelige» barn.

Som så mange av oss innså han at lydighetsløftet er det vanskeligste å holde, men lydigheten har sine begrensninger: En befaling som strir mot vår samvittighet, skal vi ikke følge. Lydigheten var til tider en tung byrde for p. Olav, men han bar den trofast inntil den siste dag.

Intervjuet er forøvrig en samtale mellom en journalist som ser katolisismen som et fremmedelement i norsk kultur og p.

REKVIEMMESSE: P. Olav Müller døde 6. november 2018. 12. desember ble det holdt pontifikal rekviemmesse for ham med biskop Bernt I. Eidsvig. Til venstre for biskopen står generalvikar for Midt-Norge stift Ole Martin Stamnestrå. Foto: Jan Erik Koføed

Olav som har det klart for seg at det ikke ville være noen norsk kultur – som vi kjenner den – uten den katolske tradisjon. Han bærer sine store teologiske, filosofiske og historiske kunnskaper lett, og journalisten er tydeligvis ikke vant til prester som kan svare klart og reflektert på kompliserte spørsmål.

Hvor mange gymnasister, studenter og andre intellektuelt nysgjerrige som i årenes løp oppsøkte ham, har vi naturligvis intet tall på. Men, de var mange. Han sa de vesentligste ting på en måte de aldri hadde hørt før, og det han sa var tuftet på overbevisningens sterke fundament. Jeg går ut fra at Gudmund Hernes og Ola Moe både har loddet dypt og taler for mange. Avslutningen av deres nekrolog berører meg: «Dessverre mistet vil vel kontakten etterhvert, men ... den mannen lever på mange måter fremdeles i oss – og det til tross for at aldri har vært katolikker.»

Nå har vi på et vis alle mistet kontakten, men vi forblir der hvor han forlot oss: I den kirke og tro han tjente. Vi ber for hans sjels gjenløsning, og håper å se ham igjen for Guds åsyn.

+Bernt Eidsvig
Trondheim, 12. desember 2018

NTNU-rector Karsten Jakobsen

Karsten Jakobsen døde den 8. januar. Han var katolikken som ble NTNUs første rektor da universitetet ble opprettet i 1996.

Karsten Jakobsen hadde konvertert til Den katolske kirke før han bosatte seg i Trondheim i 1963.

Han var et trofast og aktivt medlem av St. Olav menighet i alle år, og var med i flere råd og utvalg. Med store kunnskaper, brede interesser og evne til å lytte til andres synspunkter var han høyt verdsatt.

Det er særlig to områder som må trekkes frem: Fra første stund ble han med i en liten samtalegruppe som sognepresten, pater Olav Müller, hadde startet. Dette var i en tid med store forandringer i kirken, og det var viktige emner som ble diskutert. Ganske snart gikk gruppen inn for å ha åpne møter med foredrag og samtale, og møtene fikk navnet Katolsk Forum. Karsten Jakobsen var en pådriver og ivrig debattant i disse møtene. Katolsk Forum i Trondheim har eksistert i alle årene siden, bare med enkelte små avbrekk i kirkebyggingsperiodene. Det har hele tiden vært en åpen møteplass for kirkelig og kulturelt interesserte.

Da det på begynnelsen av 1970-tallet skulle bygges ny kirke til erstatning for den første St. Olav kirke (opprinnelig billett-kontoret på den første jernbanestasjonen i Trondheim), fikk Karsten Jakobsen i oppdrag av biskop Johannes Rùth å lede byggekomitéen.

Med sine ingeniørkunnskaper var han uvurderlig for at arkitektens planer ble nedfelt i en bygning som var så solid og praktisk som mulig. Og i mange år var den en hensiktsmessig kirke for den lille menigheten. Men ingen kunne forutse den gangen at menigheten skulle bli både dobbelt og tre ganger så stor i løpet av få år. Kirken ble både for liten og svært nedslitt. Den ble revet i 2015, og et nytt og mye større kirkebygg kom i dens sted. Byggekomitéen for den nye kirken hadde stor glede og nytte av å lytte til Karsten Jakobsens erfaringer, og han fulgte ivrig med på byggeprosessen selv om han på dette tidspunkt var preget av sykdom.

Det er en kontinuitet i byggingen av de to katolske sognekirkene i moderne tid i Trondheim, enda så forskjellige de er. Karsten fikk oppleve å være til stede i den første høytidelige søndagsmessen etter at kirken ble vigslet.

Karsten Jakobsen ble professor ved NTH i 1982. I 1990 ble han valgt til rektor ved samme sted. Deretter ble han rektor ved Universitetet i Trondheim, Unit, i 1993. Da NTNU ble etablert tre år senere, fungerte Jakobsen som rektor i en overgangsperiode. Han var preses i Det Kongelige Norske Videnskapers Selskab fra 2000 til 2004, og ble i 2002 slått til ridder av 1. klasse av St. Olavs orden for sin innsats.

Kirken og menigheten betydde svært mye for Karsten Jakobsen. I over 50 år var han en verdifull del av menigheten. Han vil bli dypt savnet av sine venner.

Laila Njåstad

Agnes Ignatia Lepping

«Det er ikke lenger noen i meg som søker jordisk materie – i meg suser det levende vann, som forteller meg innvendig: Gå - til din far!»
Ignatius av Antiokia

Gud, den kjærlige og barmhjertige Far, har kalt Agnes Ignatia Lepping hjem til seg i sin herlighet. Agnes ble født 13.9.1929 i Wennewick nær Vreden, Tyskland, og døde 12.02.2019 i Detmold, Tyskland.

Agnes' barndom var preget av foreldrenes tidlige død. Som eldst av seks søsken ble hun allerede tidlig konfrontert med nødvendigheten av å jobbe på foreldrenes gård. Dermed måtte hun sette personlige ønsker, slik som for eksempel studium og utdanning, i annen rekke. Etter fullført skolegang jobbet hun tre år på foreldres gård, deretter fire år som hushjelp, etterfulgt av to år som fabrikkarbeider. Så hjalp hun atter til på foreldrenes gård. På bakgrunn av hennes kristne familie i et lite bygde-samfunn, modnet etterhvert hennes beslutning om å tjene Gud helt og fullt.

Den 19.4.1958 trådte hun inn i St. Bonifatius instituttet. Hun avla de første løfter i 1961 og avsluttet dermed sin formasjonstid med innsats i Westerland og Detmold. I 1970 overga hun sitt liv fullstendig til Gud og livsfellesskapet ved å avlegge evige løfter. Dybden i troen var kilde for hennes store omsorg og utrettelige kreative kraft. Dette hadde hun virkelig bruk for i sitt virke som kjøkkensjef ved Caritas-sykehjemmet i Bremen, på sykehjemmet i Levanger, i vårt hovedsete i Detmold med kurssenteret for ungdom, og på leirstedet for familier med barn på Michaelshof i Rhön. Kunne en familie som deltok på Michaelshofs juleleir noensinne glemme de uuttømmelige fat med julebakst og deilige spesialiteter?

Ferdigheter av en helt annen type ble tydelige da ny drift, planlegging og bygging av nytt kjøkken sto for tur, både i Levanger og i Rhön. Agnes satte seg inn i arbeidet med stor energi og kompetanse. Kompensasjon og avslapping fant hun om og om igjen i sitt elskede hagearbeid. Hennes «grønne fingre» ga (nesten) døde planter nytt liv.

Hennes vedvarende vennlighet i omgang med medarbeidere og gjester bidro til glede og et godt arbeidsmiljø i enhver institusjon, som hun virket i.

Også møtene med trosfeller i menigheten etterlot blivende minner.

Vi takker henne for mange år i medvandring, felles bønn og virke samt for hennes vitnesbyrd.

Vi lyser fred over hennes minne.

*For familien
Johanna Niestegge*

*For Institut St. Bonifatius
Brigitte J. Kulüke*

Sr. Marie-Thérèse av Jesusbarnet

Vår kjære søster Marie-Thérèse sovnet inn mandag 4. februar 2019, etter lengre tids sykeleie, 93 år gammel, 72 av dem med klosterløfter.

Sr. Marie-Thérèse av Jesusbarnet (Gisèle Gouaille) ble født 29. september 1925 i Melun, Frankrike. 20 år gammel trådte hun inn i dominikanerinnenenes kloster i Lourdes. Hun reiste dit dagen etter frigjøringen 8. mai 1945, og trådte inn som postulant en uke senere, den 17. mai. Hun avla sine første klosterløfter på festen for Marias uplettede unnfangelse, 9. desember 1946 (høytiden ble flyttet til neste dag fordi 8. desember var en søndag det året), og sine høytidelige løfter 9. desember 1949.

Etter å ha arbeidet som kokke for de rundt 60 søstrene i Lourdes i flere år, kom hun til Norge rett før den kanoniske opprettelsen av Lunden kloster våren 1959, som den tolvte og siste av «grunnleggerne», og har således levd nesten nøyaktig 60 år i Norge.

I Oslo fortsatte sr. Marie-Thérèse å arbeide på kjøkkenet, men hun fikk også andre oppgaver i kommuniteten, slik som forsanger, sakristan og portnerske. Hun var ivrig til å lage rosenkranser, både de store som søstrene har i beltet, og små til salg i klosterbutikken. Mange er også de små som ved sitt inntog i denne verden har fått babysokker strikket av sr. Marie-Thérèse i gave.

Hun var en svært omgjengelig person, noe vi erfarte både blant søstre i felleslivet, og i forhold til andre mennesker. Hun bevarte også kontakten med sin familie i Frankrike, og hennes kjødelige søster, Charlotte, kom på besøk hvert år frem til hun selv ble for syk.

Helt fra før hun kom til Norge, bar sr. Marie-Thérèse et brennende engasjement for kristen enhet og økumenikk i sitt hjerte. Det var et anliggende som alltid var tilstede i hennes bønn, og som også kom til uttrykk i hennes relasjoner, gjennom kontakter og vennskap, helt til det siste.

Sr. Marie-Thérèse hadde hele sitt liv en dyp hengivenhet til Maria. Hennes yndlingsbilde av Jomfruen, viser Maria ved bebudelsen. Hun har Skriften, Det gamle og Det nye testamente, trykket mot hjertet. For sr. Marie-Thérèse fikk dette en særlig betydning i den økumeniske kontekst hun befant seg, ettersom Bibelen

har en så viktig plass hos protestantiske kristne. Rosenkransbønnen fulgte henne helt til det siste. Mange kjenner bildet vi ofte har brukt som illustrasjonsfoto i ulike sammenhenger, færre vet at det er sr. Marie-Thérèses hender som holder rosenkransen hun bar i beltet på ordensdrakten.

Lik Maria på bildet, holdt også sr. Marie-Thérèse Skriften nær sitt hjerte, og den var en viktig kilde i hennes bønneliv, så vel i liturgien som i personlig lesning, spesielt Johannesevangeliets kapittel 17:

Jeg ber at de alle må være ett, likesom du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg. Jeg har gitt dem den herlighet du har gitt meg, for at de skal være ett, likesom vi er ett: jeg i dem og du i meg, så de helt og fullt kan være ett. Da vil verden skjønne at du har sendt meg, og at du har elsket dem slik du har elsket meg. Far, jeg vil at der jeg er, skal de som du har gitt meg, være hos meg, så de får se min herlighet, som du har gitt meg fordi du elsket meg før verdens grunnvoll ble lagt. (Joh 17,21-24)

I tillegg næret hun seg mye av de skatter hun oppdaget i skriftene til de dominikanske Rhinlandsmystikerne fra 12-1300-tallet: Eckhart, Tauler og Suso.

Sr. Marie-Thérèse opplevde flere run- der med alvorlig sykdom i løpet av livet. Allerede som barn hadde hun tuberkulose i bena, og senere, som voksen, var hun

gjennom både kreft og hjerteproblemer. I løpet av 2011/2012 fikk hun påvist Parkinsons sykdom, og ble etter hvert så svak at det ikke lenger var mulig for henne å bli boende i klosteret.

Hun flyttet da først til Lilleborg sykehjem, og siden, etter omorganiseringer i bydelen, til Kingos gate Bo- og rehabiliteringssenter, hvor hun tilbrakte sine siste år. Til tross for at hun ikke lenger hadde den daglige felles liturgien, ba hun trofast sine tidebønner så lenge hun kunne, og var et eksempel, både for sine søstre og andre rundt henne, på et menneske som lever viet til Gud i bønn. Mange er de som i årenes løp er kommet til henne og har opplevd å få påfyll, både åndelig og menneskelig.

I desember 2016 kunne sr. Marie-Thérèse feire 70 år med klosterløfter. Kommuniteten var samlet rundt henne, og under messen feiret i sykehjemmets fellesrom, bekreftet sr. Marie-Thérèse sine løfter i priorinnens hender.

Den siste store begivenheten i hennes liv fant sted i oktober 2018, da hun – mot alle odds, og takket være stor velvillighet og praktisk hjelp fra personalet på Kingos gate – kunne kjøres opp til St. Johannes menighet i anledning at relikviene av hennes navnehelgen, den hellige Thérèse av Jesusbarnet, besøkte Norge. I nesten en time fikk sr. Marie-Thérèse be foran relikviene, og ære den helgen hun hadde hatt et så nært forhold til gjennom så mange år. Det var en rørende stund for alle tilstedeværende, og vi er også veldig takknemlig for måten St. Johannes menighet tok imot henne på.

Vår dype takknemlighet går til alle som har hatt omsorg for sr. Marie-Thérèse de siste årene, spesielt personalet på Lilleborg og Kingos gate.

Vi ber om deres forbønn for sr. Marie-Thérèse.

Måtte hun nå få synge Guds pris i all evighet og be for oss her, sammen med alle sine brødre og søstre i himmelen, hun som selv en gang oppsummerte sitt liv med en antifon fra Tidebønnen: «Tillitsfullt og med glede, Herre, har jeg gitt deg alt!»

*Vi lyser fred over hennes minne.
Søstrene på Lunden*

Offergaven

Fra «Messe for all Jorden»

Av Pierre Teilhard de Chardin

Ennu en gang, min Gud, skjønt ikke i hjemlandets skoger men på Asias stepper, står jeg uten brød, uten vin, uten alter, og derfor hever jeg meg, over symbolene, til Virkelighetens rene majestet:

og jeg, din prest, ofrer til deg på hele Jordens alter

og byr deg som offergave Verdens møye og kval.

Solen har nettopp, lavt nede, opplyst Østens fjerneste rand.

Atter en gang våkner den levende jordoverflate under sitt dekke av strømmende ild, Jorden sitter og gjenopptar sitt byrdefulle arbeid.

På disken for alterbrødet, o Gud, legger jeg avgrøden av dette nye dagsverk, og i kalken gyder jeg saften av alle de frukter som skal knuses idag.

Min kalk og min disk, det er de innerste dybder av en ventende sjel, vidt åpen for alle de krefter som i neste øyeblikk vil løfte seg fra alle jordens kanter og søke sammen imot Ånden.

– La dem da komme til meg i lønndomsfullt nærvær,

mens min erindring kaller dem frem, alle disse som lyset vekker til den nye dag!

.....

Motta, o Herre, denne fullstendige offergave som all Skapningen, beveget av din tiltrekningskraft, rekker deg ved det nye daggry.

Dette brød, våre anstrengelser, betyr i seg selv, som jeg vet, bare en uhyre splittelse.

Denne vin, vår smerte, er ennå bare, jeg vet det, en oppløsningens drikk.

Men dypest i denne formløse masse har du nedlagt – jeg vet det, for jeg føler det – en uimotståelig og helliggjørende attrå som tvinger oss alle, den vantro ikke mindre enn den troende, til å rope: «Herre, la oss vorde Ett!»

Pierre Teilhard de Chardin (1881 – 1955) er «katolsk profil» i dette nummer av St Olav, se side 32. Prosadiktet «Messe for all jorden» skrev han på en vitenskapelig ekspedisjon til det øde Ordos-platået i Kina i 1923. Her gjengis bare litt fra åpningsavsnittene i en tekst som opprinnelig ble kalt «Messe for tingene». Gjendiktningen er ved Emil Boyson, og ble først offentliggjort i Pierre Teilhard de Chardin: *Om menneskets fremtid*, Dreyer 1964.

FASTEAKSJONEN 2019

Sult stjeler barns fremtid #Nullsult

Photo: Tommy Trenchard/Caritas Internationalis

Mett ett barn og gi en familie håp:
200 kr redder liv

SMS: nullsult til 2160 (200 kr)

Vipps: 12135 – merk betalingen null sult

Gavekonto: 8200.01.93433 – merk betalingen null sult